

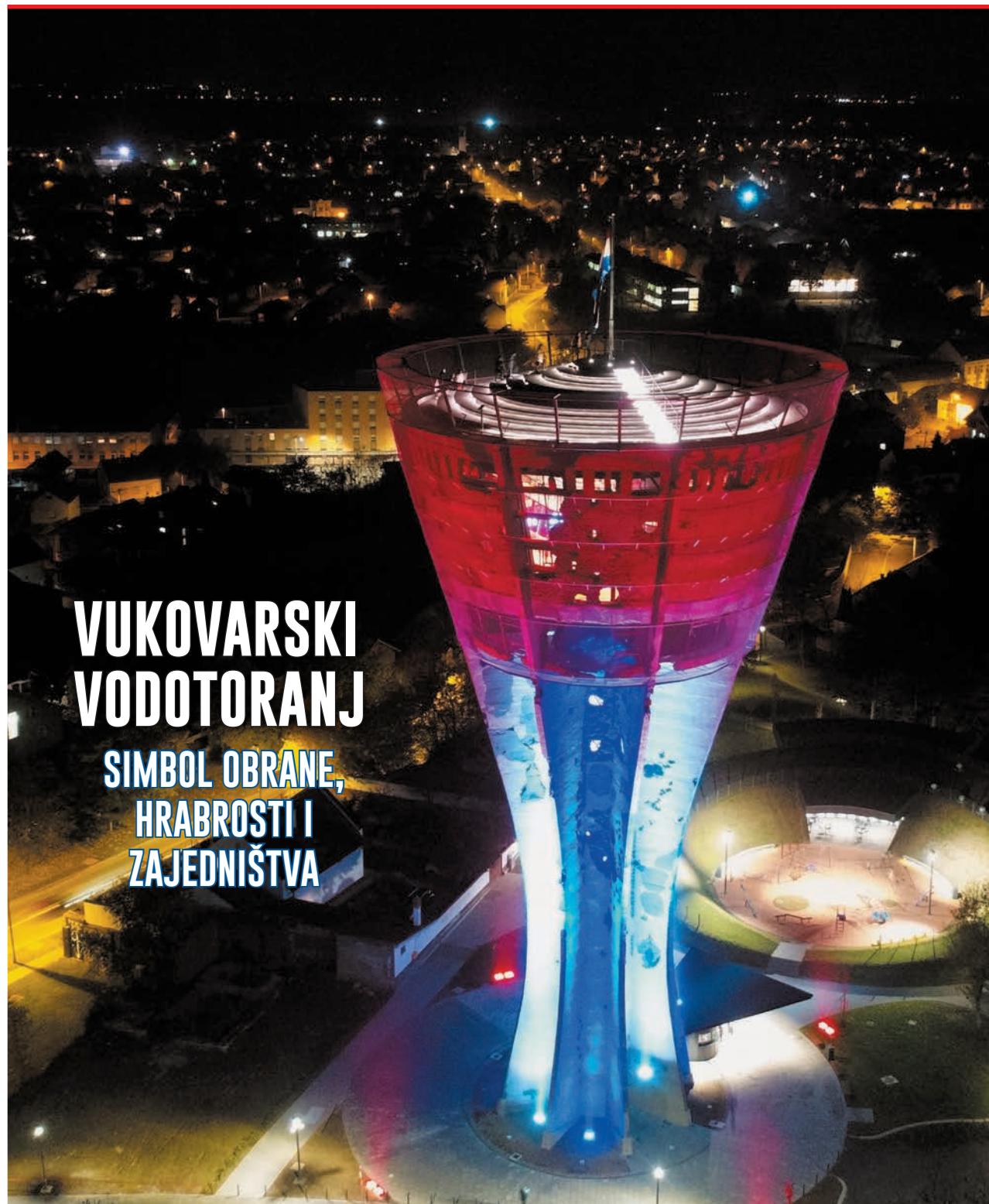
HRVATSKI VOJNIK

16. STUDENOG 2020.

BROJ | 617

CIJENA 10 KUNA

VUKOVARSKI VODOTORANJ SIMBOL OBRANE, HRABROSTI I ZAJEDNIŠTVA

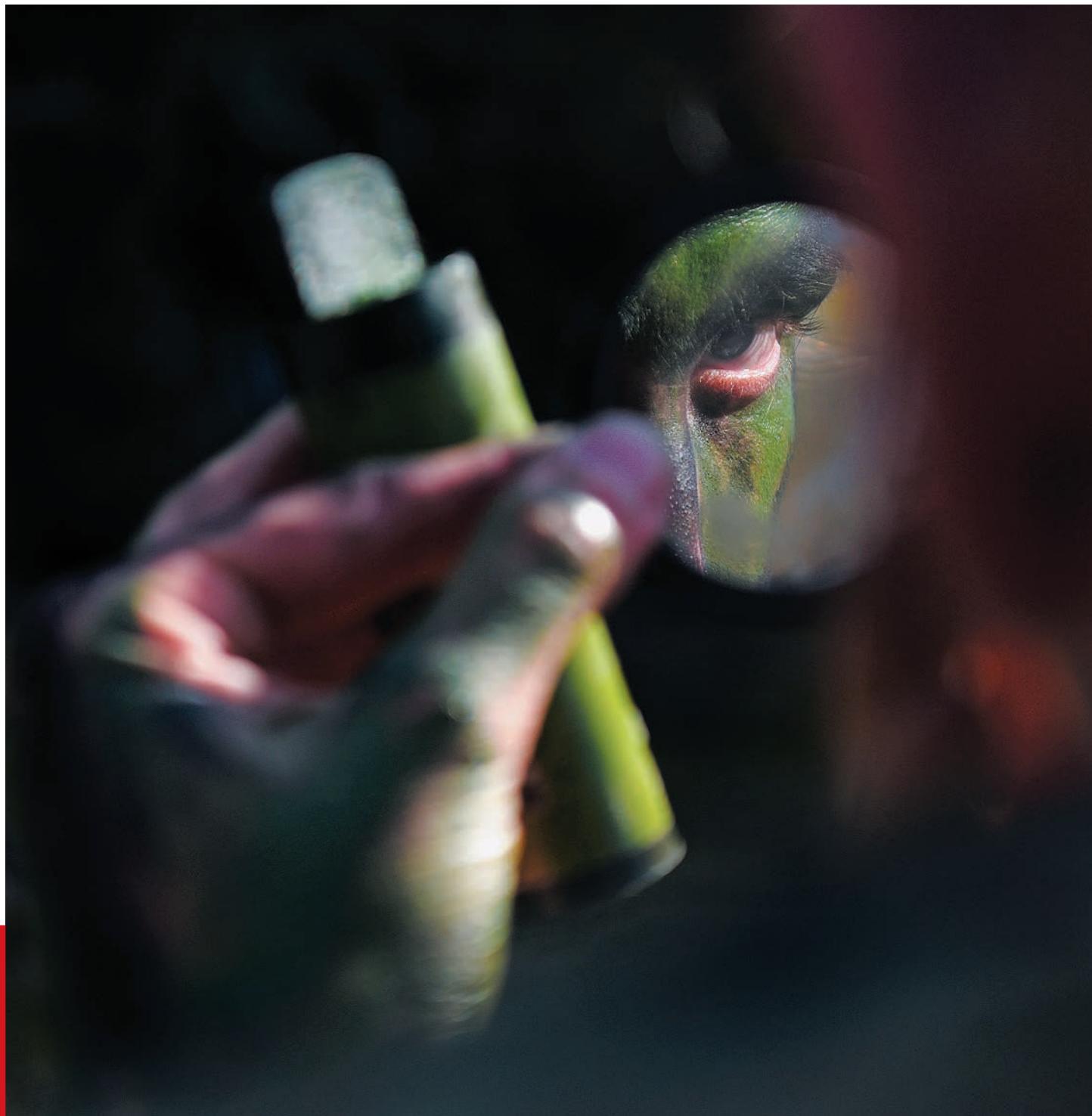
SVJEDOČANSTVA
BRANITELJA

VUKOVAR -
GRAD HEROJA

MASOVNE
GROBNICE -
PODSJETNIK
NA ŽRTVU
VUKOVARA

POTPORA HV-A
U VRIJEME
PANDEMIJE

BUDUĆE VOĐE
HV-A OBUKU
OKRUNILI
HODNJOM DO
KNINA

BUDUĆE VOĐE HRVATSKE VOJSKE OBUKU OKRUNILICI HODNJOM DO KNINA

Od vas se očekuje da novostećena znanja i vještine prenosite svojim kolegama i ugradite u svoje postrojbe.

Samo visokomotiviran, obučen i kompetentan vođa koji vodi osobnim primjerom može biti uzor svojim vojnicima, a nadređenima uzdanica i potpora... istaknuto je na svečanoj dodjeli diploma polaznicima 1. naraštaja obuke za razvoj vođa.

[STR. 26]

NASLOVNICU SNIMIO GORAN RESOVAC

SADRŽAJ

- 4** **VUKOVAR**
Vukovarski vodotoranj - simbol obrane, hrabrosti i zajedništva
- 8** **SVJEDOČanstva branitelja**
Vukovar - grad heroja
- 16** **DOMOVINSKI RAT**
Masovne grobnice - podsjetnik na žrtvu Vukovara
- 20** **OSRH**
Potpora HV-a u vrijeme pandemije
- 24** **VOJARNA "1. GARDIJSKE BRIGADE TIGROVI - CROATIA"**
Nositelje crne beretke s ponosom kao što su ih nosili vaši prethodnici...
- 30** **ZzKP**
Spektar 20
- 32** **HKoV**
Pogled u daljinu
- 36** **RATNA MORNARICA**
Potonule nuklearne podmornice
- 44** **KOPNENA VOJSKA**
Challenger 2 - nova šansa?
- 52** **PODLISTAK**
Brodsko topništvo:
Brodovi kornače i zmajevi koji rigaju vatru
- 56** **CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI**
Močni Babonići
- 58** **PRIČE IZ DOMOVINSKOG RATA**
Prozor u prošlost
- 60** **HMDCDR**
Izvori o djelovanju JNA i srpskih postrojbi u Lici protiv Republike Hrvatske, 1991.-1992. (XXIII. dio)
- 62** **DOMOVINSKI RAT**
Legenda o Perastu
- 66** **RAZVOJ ODORA OSRH**
Posljednja ratna izmjena odora (II. dio)
- 67** **FILATELIJA**
Marke - Vukovar

Vukovarski vodotoranj simbol je tromjesečne opsade grada, simbol otpora i hrabrosti hrvatskih branitelja, nijemi svjedok najokrutnijeg razaranja, patnje i stradanja u Domovinskom ratu. Ostat će kao simbol razaranja, ali i otpora, prkosa i nepobjedivosti i danas onakav ranjen kakvim su ga učinili kao autentičan svjedok tragičnih vukovarskih zbivanja, kao podsjetnik i opomena, i nastaviti čuvati sjećanja na hrabre ljudi i ratnu prošlost Grada Heroja...

VUKOVARSKI VODOTORANJ SIMPOL OBRANE, HRABROSTI I ZAJEDNIŠTVA

Osvijetljen u bojama hrvatske trobojnice uz riječi hrvatske himne i note domoljubnih pjesama te visoko podignute hrvatske zastave koju više nitko i nikad neće skinuti s njegova vrha, 30. listopada 2020. svečano je otvoren obnovljeni Vukovarski vodotoranj, simbol vukovarske obrane, braniteljske hrabrosti i hrvatskog zajedništva. Zbog epidemioloških mjera prigodni koncert održan u amfiteatru podno vodotornja prenosio se putem više službenih internetskih stranica grada Vukovara i lokalnih televizija.

NIJEMI SVJEDOK

Vukovarski vodotoranj simbol je tromjesečne opsade grada, simbol je otpora i hrabrosti hrvatskih branitelja, nijemi svjedok najokrutnijeg razaranja, patnje i stradanja u Domovinskem ratu. Zbog svoje impozantnosti i visine, ali i hrvatske zastave koja se na njegovu vrhu prkoseći vijorila svakog jutra iznova cijelo vrijeme opsade, vodotoranj je bio najčešća meta neprijateljskih projektila. Gadali su ga sa svih strana. Zadobio je 640 izravnih pogodaka no odbio se srušiti i pun ratnih rana onako prkosno uspravan kao da je između eksplozija svakog dana iznova poručivao - dok ja stojim, ni Grad neće pasti...

Čuva on i svoju ratnu priču o hrvatskoj zastavi koja se unatoč granatama, koje su ga nemilo iz dana u dan pogadale, uporno svakog jutra nova zavijorila. Za to su bila zaslужna dvojica hrabrih vukovarskih branitelja, Ivica Ivanika i Hrvoje

TEKST
Vesna Pintarić

FOTO
Željko Stipanović,
Goran Resovac

Džalto, koji tad nisu bili ni svjesni veličine i značenja onoga što čine...a činili su puno. Svaku su noć na vrh vodotornja postavljali novu, neoštećenu hrvatsku zastavu i tako svako jutro davali Vukovarcima novu nadu i dodatnu snagu. Prkosili su vremenu, strahu, hladnoći, granatama, neprijatelju ... i ušli u povijest. S hrvatskom zastavom u rukama prvi se na njega popeo Ivica Ivanika, a kasnije mu je društvo pravio Hrvoje Džalto. Hrvoje Džalto u novinskim će člancima godinama poslije prepričavati kako im je trebalo sat i pol da se noću i stalno na neprijateljskom nišanu popnu na vrh i izvijese hrvatsku zastavu. Svaki put kad bi se pentrao stubama kroz glavu bi mu prolazilo da se možda i neće živ spustiti istim putem, ali tad, prisjeća se, to i nije bilo važno. Ni sam ne zna koliko se puta popeo te ratne '91. na vrh vodotornja.

Stube su pri dnu bile u dobrom stanju, ali dalje su nedostajali i čitavi redovi. Išli su isključivo noću, bez džepnih svjetiljki da ih ne vide jer bi odmah zapucali. Kretali bi oko ponoć i tako svaku večer pa i u vrijeme najžešćih borbi. Događalo se da zakasne pa ih na vrhu uhvati zora, a tad bi ostali ležati stisnuti uz betonski zid dok bi granate fijukale oko njih, a galeri i kamenje letjelo na sve strane. Neprijatelj je po vodotornju otvorio paljbu čim bi svanulo i ne bi se utišali sve dok ne bi srušili zastavu, nekad i do kasno poslijepodne. No dok je zastava vijorila, Vukovarci su znali da se Mitnica i njezini branitelji drže. Bilo je to za moral hrvatskih branitelja nešto neprocjenjivo. Sa zastavom na vrhu Vukovar je još bio tu, bio je živ, nepobjediv...

Ivica Ivanika je nažalost poginuo pred sam pad Vukovara, a Hrvoje Džalto je nakon sloma obrane 18. studenog odveden u višemjesečno zarobljeništvo i kasnije razmijenjen, no nažalost preminuo je prije otvaranja obnovljenog vodotornja. Hrvatsku zastavu na svečanosti otvaranja vodotornja podigao je njegov sin Krešimir Džalto.

VODOTORANJ - MEMORIJALNO SPOMEN-OBILJEŽJE

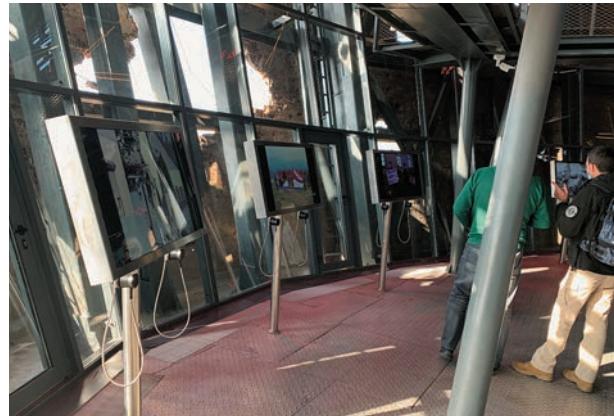
U ratnom kaosu tromjesečne opsade Vukovara i nakon potpunog sloma njegove obrane, vodotoranj je ostao uspravan i stajao je tako dostojanstven u svojem bolu, ranjen i tužan usred ništa.

VUKOVAR

Ostat će upravo on kao simbol razaranja, ali i otpora, prkosa i nepobjeditivosti i danas onakav ranjen kakvim su ga učinili. Vodotoranj će naime biti u Vukovaru jedina građevina koja će izvana ostati nedirnuta kao autentičan svjedok tragičnih vukovarskih zbijanja, kao podsjetnik i opomena da se takvo zlo nikad više ne ponovi. Radovi na obnovi i konzervaciji vodotorinja počeli su u svibnju 2017., a sredstva za njegovu obnovu priku-

Na vrhu vodotornja vidikovac je u čijem se središtu nalazi jarbol s hrvatskom zastavom i podno njega otisci "zengi" čizama hrabrih branitelja koji su je neumorno dizali tijekom vukovarske opsade

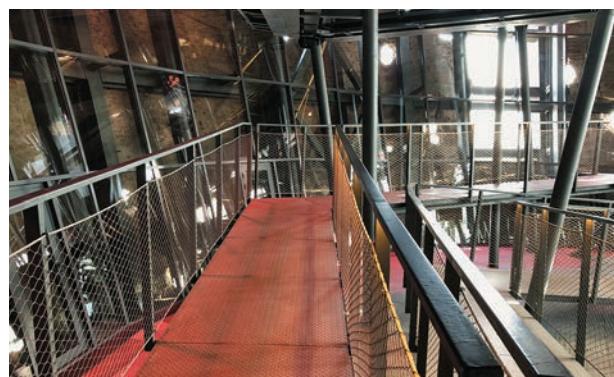

U memorijalnoj sobi sedam je ekrana, a na svakom se emitira po jedan važan isječak vukovarske ratne prošlosti

pljena su najvećim dijelom donacijama hrvatskih građana iz domovine i inozemstva te hrvatskih gradova, općina, županija i tvrtki. Svoj obol u vidanju rana ovog vukovarskog diva dalo je 6898 donatora čija će imena uz zahvalu stajati na donatorskoj ploči na samom vrhu vodotorinja.

Projekt obnove povjeren je arhitektima zagrebačke Radionice arhitekture, koja je u Vukovaru već radila na dvama velikim projektima rekonstrukcije, Dvorcu Eltz te Muzeju vučedolske kulture. Vodotoranj je rekonstruiran samo onđe gdje je bilo potrebno statički zaličiti objekt iz sigurnosnih razloga, dok su oštećenja od projektila ostala netaknuta.

Danas je na ulazu u vodotoranj panoramsko dizalo s kojeg se pruža pogled na Vukovar i Dunav, a koje vodi do memorialne sobe, do koje se može doći i obnovljenim stubištem unutar nosiva valjka vodotorinja. U memorijalnoj sobi sedam je ekrana, a na svakom se emitira po jedan važan isječak vukovarske ratne prošlosti. Tako će svaki posjetitelj na animiranim kartama moći vidjeti tijek Domovinskog rata i Bitke za Vukovar, fotografije vukovarskih branitelja koje ozivljavaju sjećanja na njihovu nevjerojatnu hrabrost, osrvt na težak put prognanih Vukovaraca do ponovnog povratka u

Iz memorijalne sobe lagano se uspinje 200-tinjak metara duga memorialna staza, koja simbolizira hod vukovarskih branitelja prema slobodi

Uspravan i ponosit unatoč ranama i svemu proživljenom vodotoranj će tako nastaviti čuvati sjećanja na hrabre ljudi i ratnu prošlost Grada Heroja, da se prošlost nikad ne zaboravi i nikad više ne ponovi...

Foto: Grad Vukovar / Miroslav Šlafhauer

njihov grad nakon mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja, priču o zastavi koja se ponosno vijorila na vrhu vodotornja cijelo vrijeme obrane grada te kratku povijest vodotornja, dok će središnji ekran prikazivati Vukovar kakav je nekad bio i danas kad se u njega život ponovno vratio.

Iz memorijalne sobe lagano se uspinje 200-tinjak metara duga memorijalna staza, koja simbolizira hod vukovarskih branitelja prema slobodi. Svakim korakom ovom stazom koja se penje do samog svoda vodotornja otvara se pogled na novo oštećenje u betonskoj konstrukciji nastalo razornim djelovanjem projektila koji su ga ratne 91. pogadjali i ranjavali. Staza vodi prema vidikovcu na vrhu vodotornja gdje se u njegovu središtu nalazi jarbol s hrvatskom zastavom i podno njega otisci "zengi" čizama hrabrih branitelja koji su je neumorno dizali tijekom vukovarske opsade. Cjelokupna obnova i rekonstrukcija stajala je 45 milijuna kuna, a Vukovarskim vodotornjem kao memorijalnim spomen-obilježjem upravljalat će istoimena gradska tvrtka.

Vodotoranj je rekonstruiran samo ondje gdje je bilo potrebno statički zaližeći objekt iz sigurnosnih razloga, dok su oštećenja od projektila ostala netaknuta

Uspravan i ponosit unatoč ranama i svemu proživljenom vodotoranj će tako nastaviti čuvati sjećanja na hrabre ljudi i ratnu prošlost Grada Heroja, da se prošlost nikad ne zaboravi i nikad više ne ponovi...

VODOTORANJ KROZ POVIJEST

Vukovarski vodotoranj građen je između 1963. i 1968. godine, a oblikovan je poput elegantnog vitkog kaleža s konstruktivnim elementima od armiranog betona. S visinom 50,33 metara i kapacitetom rezervoara od 2200 kubnih metara, vodotoranj je po završetku gradnje spadao među najveće građevine te vrste u svijetu. Izgrađen je prema projektu arhitekta Petra Kušana u suradnji sa Sergejom Kolobovim, a služio je za spremanje i pričuvu vode u sklopu vodovodne mreže.

Nalazio se na ulazu u gradsko naselje Mitnica u tzv. Najpar bašti, tadašnjem gradskom izletištu poznatom i kao mjestu raznih druženja i zabava. Na inicijativu tadašnjeg lokalnog poduzetnika na 34. metru vodotornja naknadno je uređen restoran kako bi se omogućio panoramski pogled na Vukovar i okolicu, no upravo ta intervencija u projekt dvije godine poslije dovela je popuštanja vodospremnika i izlijevanja vode te je restoran zatvoren.

Nitko tada nije ni slutio da mu je namijenjena povjesna uloga i da će se od građevine za vodoopskrbu prometnuti u junaka našega doba.

SVJEDOČANSTVA BRANITELJA

U borbama, za mnoge od njih u kasnijem zarobljeništvu, pa u prognanstvu, u ponovnom povratku u Vukovar i započinjanju života iznova – ako su ičega imali bilo je to srce i hrabrost da se živi, da se ide dalje onda kad je sve, baš sve bilo protiv života.

TEKST I FOTO
Lada Puljizević

Od opsade i stodnevne obrane Vukovara prošlo je 29 godina. Vukovar su prije svega branili ljudi koji su se u njemu zatekli, čije su kuće, obitelji i životi tu bili. Do 1991., do rata živjeli su nekim drugim životima, nisu imali nikakvu vojnu naobrazbu i malotko od njih tad se zamišljao kao budući vojnik. I poslije, kad su u pomoć obrani Vukovara stigli branitelji iz drugih dijelova Hrvatske, nerazmjer između napadača

VUKOVAR

i branitelja bio je golem. Vukovar je branilo oko 1800 ljudi, odnos napađača i branitelja bio je deset prema jedan. Vukovarski branitelji nisu imali naoružanja, tehnike, streljiva, znanja, informacija, logistike, smjene, nisu imali struje, hrane, lijekova, vode. Ono što su imali i čime su nadoknađivali sve čega nije bilo, bila je srčanost i herojstvo.

U borbama, za mnoge od njih u kasnijem zarobljeništvu, pa u prognaštvu, pa u ponovnom povratku u Vukovar i započinjanju života iznova – ako su ičeg imali bilo je to srce i hrabrost da se živi, da se ide dalje onda kad je sve, baš sve bilo protiv života.

Dejan Maroščević, Marijofil Andrijanić, Franjo Šoljić i Rafo Alandžak neki su od tih heroja – premda, kažu, čudno im je kad ih netko naziva herojima. Vukovar su branili do zadnjeg dana, iz njega su rastjerani, zbog njega su stradavali i patili, ali su mu se ponovno vratili, i eno ih – i danas hodaju ulicama svojeg grada.
Pobjednici. Heroji.

GRAD HEROJA

SVJEDOČANSTVA BRANITELJA

Marijofil Andrijanić**DAN KADA
JE POGINUO
ZAPOVJEDNIK
BALGO ZADRO...**

Kad je počelo, 1991., Marijofil je imao 25 godina i dotad ga nikakve vojske ili oružje nije zanimalo. Svirao je gitaru, vozio kamion; planirao je i htio u životu biti štošta samo ne, kaže, još jedna obična cigla u zidu. Danas, Marijofil Andrijanić umirovljeni je pripadnik Hrvatske vojske, vukovarski branitelj, bivši logoraš; žustar, fokusiran i bistar sugovornik koji nerijetko crnouhumornim detaljima skicira slike iz ratnih, ranih devedesetih.

On je 1991. Vukovar branio s položaja u Borovu naselju, u Vinogradskoj ulici. Kao i na drugim položajima, i ovdje je tijekom 100 dana obrane Vukovara situacija postajala postupno sve teža. "To je u početku bio relativno miran položaj, no problemi su nastali kod prvih tenkovskih napada kad su nam proširili crtu bojišta za dodatna dva kilometra, a mi nismo imali dovoljno ljudi rastegnuti se i to braniti. Ja sam bio mlad, brz, visok i krakat pa sam se mogao brže prebacivati s jednog na drugo mjesto, gdje je zatrebalo. Tako smo držali taj položaj nekako do sredine listopada kad su oni shvatili da nas malo ima, da je pola ulice nebranjeno pa su nas presjekli i okružili."

Toga dana, 16. listopada, ondje je poginuo zapovjednik Blago Zadro. Marijofil koji je među zadnjima bio s njim prisjeća se: "Blago je znao da su oni

"Nakon 1. listopada i pada Marinaca nama je bilo jasno da će grad pasti. Nije više bilo dostave, nije bilo ljudstva, naoružanja, opreme, nije bilo ničega, a ono što su nam avionima bacali više je koristilo održavanju morala nego što nam je donosilo stvarne koristi. Bilo nam je jasno, ali opet smo mislili 'pa s druge strane Marinaca je cijela Hrvatska', skupit će se valjda, probit će se nekako, pomoći će nam. Uvijek smo se nešto nadali."

ušli, ali nije znao točno gdje. Ja sam video vojnika kako leži malo dalje od nas, ali nisam znao je li naš ili njihov. Blago je bio siguran da je to naš vojnik jer je bio s naše strane pruge koja nas je razdvajala. Krenuo je pretrcati i naletio na rafal. Tako je poginuo. Ja sam bio 15 metara od njega, čuo sam rafal, ali nisam video kad je pogoden jer sam bio iza ugla."

Marijofil se dobro sjeća tog dana. I kad su mu rekli, jednostavno nije mogao povjerovati da je Blago poginuo. No, pucalo se sa svih strana, trebalo je držati obranu pa je Marijofil trčao na druge položaje. Kad se smračilo, došao je u Zapovjedništvo. "Tada sam video da su Blagino tijelo umotali u šatorsko krilo i smjestili ga u dnu dvorišta. Tu smo ga tada, zapravo, krili. Ljudi su dolazili, raspitivali se, govorili su kako su čuli da je Blago ranjen, a mi smo govorili 'ma kakvi?', nije. Skrivali smo tu istinu. Ali navečer je neprijatelj na motorolama počeo provocirati: 'Šta je? Ostali ste bez zapovjednika? Šta ćete sad?' – i to je cijeli Vukovar slušao. Držim motorolu, slušam kako oni provociraju i gledam Blagu umotanog u šatorsko krilo. Onda više nismo mogli skrivati, morali smo reći da je poginuo. I od toga dana počelo se osjećati kako se obrana raspada."

Vinogradsku je bilo sve teže braniti. "Bili su blizu, ti se zakašljšeš i odmah ti doleti tromblon. Bilo je psihički teško biti tu. Neki bi došli na taj položaj, budu deset minuta, odu po opremu i više se ne vrate. Ali držali smo ga, gotovo do samog kraja. A kad više nismo mogli, kad je pao Lužac, nas su prebacili na Borovo Commerc. To je tada bila ratna bolnica koja je primala sve one koji nisu mogli biti u vukovarskoj bolnici." Na tom, pokazalo se još težem položaju od prethodnog, Marijofil i njegova ekipa ostaju do kraja. Štoviše, dok se u drugim dijelovima grada već događala predaja, oni su se još borili. "Vukovarska bolnica pala je 18. studenog, Mitnica se predavalala, a mi smo se još uviđek borili i puno ljudi je ginulo. Puno ranjenika i bolesnih koji su bili u Borovo Commercu tad je stradalo ili nestalo.

Mi smo se predali 20. studenog i to zato što nismo imali informaciju da je u drugim dijelovima grada krenula predaja. Naprsto, mi nismo znali.“ Nakon sloboma obrane Vukovara Marijofil dijeli sudbinu stotina tada zarobljenih branitelja Vukovara. Mjesec dana u Stajićevu, pa osam mjeseci logora u Mitrovici, torture, samice, lomljenja, psihofizička izvljavanja i ponižavanja – no njegova je priča o tome istodobno i priča o snazi i nesalomljivosti duha. "U Mitrovici, mi smo spavalni na onim dušecima, metar s metar, pa to nekako spojiš i, kao, imaš krevet. Te duševe smo mi zvali 'futoni' – a znate zašto? E, pa zato što je nama tada jednom mjesечно dolazio Crveni križ, donesu nam poruke od obitelji, pokupe naše, donesu kutiju cigareta i majicu – i donosili su nam knjige da, eto, mi čitamo. Tako sam ja u Mitrovici pročitao skoro cijelog Roberta Ludluma, a donosili su nam i nekakve knjige o nindžama, to je kružilo po sobi, svi smo čitali, a u tim knjigama o nindžama bio je i mali rječnik japanskih riječi pa smo se mi tako u logoru sezali i pričali japanski. Japanci svoju podlogu za spavanje zovu futon, i onda smo mi te naše duševe na podu prozvali futonima. A kad su nam rekli, dan prije razmjene, da kupimo te futone i da ih nosimo u podrum, u koloni svatko svoje, kad

"Kako smo ušli u autobuse, krenulo je. Prebijali su nas cijelim putem dok smo se vozili prema Nemetinu. Cijelim putem 'glava dole, ruke na leđa', pa mlate, pa te tjeraju da pjevaš himnu Jugoslavije, pa onda valjda da ne ispadnu nepristojni tjeraju te i da pjevaš Ustani Bane - a ja od te pjesme znao samo refren, pa me opet tukli što ne znam ostatak teksta."

smo vidjeli da se čisti, onda smo prvi put stvarno povjerovali da idemo u razmjenu.“

Na dan razmjene, 14. kolovoza 1992., rano ujutro izvedeni su i ukrcani u autobuse. "Kako smo ušli u autobuse, krenulo je. Prebijali su nas cijelim putem dok smo se vozili prema Nemetinu. Cijelim putem 'glava dole, ruke na leđa', pa mlate, pa te tjeraju da pjevaš himnu Jugoslavije, pa onda valjda da ne ispadnu nepristojni tjeraju te i da pjevaš Ustani Bane - a ja od te pjesme znao samo refren, pa me opet tukli što ne znam ostatak teksta."

Kad je nakon dugo otezanja razmjena u Nemetinu konačno provedena, Marijofil i njegovi Vukovarci autobusima su odvezeni na glavni gradski trg u Osijeku gdje je bio organiziran doček. "Ja sam govorio: kad izađem iz logora prvo što ću napraviti je da sjednem u kafić, pojedem pizzu, uzet ću novine, kavu i cigaru. Nama nije toliko falila hrana, želudac se smanji pa više ne osjećaš glad, ali falile su cigare pa je, kad je bilo prilike, jednu cigaru nas osam pušilo, k'o hipijevci, u krug. I onda dođeš na taj trg, hodaš, a ljudi dolaze do tebe, trpaju ti u džepove cigare, svašta trpaju - i ne poznaš ga, i ništa on ne progovara, ništa, samo ti trpa. Trpa ti štek. A ti osjećaš koliko su svi uz tebe, koliko si im važan. Al' onda, dolazi i ta scena na Trgu, dolaze majke i nose slike svojih sinova, pa pokazuju, pa pitaju je 'I' ih netko video? I gledaš nju, i gledaš fotografiju, i vidiš da ti je taj na slici poznat, video si ga, pa ti se odvrti film... Taj dan razmjene bio mi je i najsrcevniji, i najtužniji dan u životu. Izašao sam, tu sam, sretan sam - ali nije ti više do veselja kad tu majku vidiš." Marijofil Andrijanić poslije svega, nakon nekoliko mjeseci bolovanja i odmora, vratio se u vojsku i zajedno s ostalim pripadnicima 1. bojne 10. domobranske pukovnije koja je nastala od 124. brigade – sve bivšim logorašima i prognanicima smještenim u Zagrebu – vratio se Vukovaru najbliže što se tada moglo. Držali su položaje kod Jarmine, gledali u daljinu i čekali trenutak u kojem će se vratiti u svoj grad.

Foto Tivan Leutar

SVJEDOČANSTVA BRANITELJA

Dejan Marošičević

RATNA PRIJATELJSTVA TRAJU DESETLJEĆIMA

Dejan Marošičević do ljeta 1991. stigao se nekoliko puta obrijati, taman maturirati – i onda je u svojem Borovu naselju dohvatio pušku, zauzeo položaj i postao branitelj Vukovara, kasnije logoraš, a zatim djelatnik i dočasnik HV-a do 2007. kad je umrovljen. Danas živi u Vukovaru, ozari se osmijehom kad spomene obitelj i svoja dva sina, aktivno je uključen u rad braniteljskih udruga i dio je tima istražitelja UZN Ministarstva hrvatskih branitelja koji na području Slavonije, Baranje i Srijema tragaju za nestalim u Domovinskom ratu.

No, premda je kao dječak spremno uskočio u epicentar tad najgorih ratnih kovitlanja, Dejan kaže kako o vojsici prije toga nije razmišljao. "Vukovar su branili radnici, poljoprivrednici, ljudi koji su se tu zatekli, čije su kuće, obitelji i životi tu bili, ali do rata su živjeli nekim sasvim drugim životima i nisu imali nikakvu vojnu naobrazbu. Vjerojatno nitko od nas tada se nije zamišljao kao budući vojnik. Usprkos tom neznanju u vojnem smislu, mi smo uspjeli pružiti žestok otpor velikom i moćnom neprijatelju. Ja sam, recimo, učio rastavljati pušku pod svijećom, jedan prijatelj mi je strpljivo pokazivao. Svaki dan smo učili na svojim greškama u borbama, ali smo to jako skupo plaćali – ranjanjanjem i životima."

Gotovo trideset godina života i promišljanja kasnije, u svojem Vukovaru, Dejan kaže: "Rat je. Za koga se boriš? Boriš se za domovinu, za obitelj, za državu, za zastavu, za svoj grad i kuću. Za sve se to boriš – ali u trenutku kad zarijuču meci oko glave, kad se sve ruši i gori, u tom se trenutku boriš za onog tko je kraj tebe, tko je najbliži, za prijatelja koji je lijevo ili desno od tebe. Za njega se bacaš, njega paziš, njega izvlačiš..."

Branitelji Vukovara su tijekom borbi za grad, u nedostatku ljudstva, naoružanja, hrane, vode, struje, informacija neprestano improvizirali, domišljali se i snalazili. Jedna od takvih improvizacija bila je fleksibilna obrana kojom su, dok se moglo, uspijevali odbijati napade. "Nije nas bilo dovoljno da se rastegnemo po čitavoj crti obrane, da na svakom mjestu imamo dovoljno ljudi. Oni su pucali i granatirali cijeli grad, no kad su napadali, obično su imali određeni smjer napada. Mi smo pokušavali otkriti koji je njihov glavni smjer napada, pa smo onda na ostalim punktovima ostavljali minimalan broj ljudi da čuvaju položaj, a svi ostali trčali smo u ispoloč tamo gdje je glavni udar napada. U relativno kratkom vremenu skupilo bi nas se tridesetak ili više, a najvažnije je bilo da oni koji prvi primaju udar izdrže sat-dva dok ne stigne pojačanje s drugih punktova uz čiju se pomoć sprečavalo neprijatelja u proboru crte obrane. Zbog toga je neprijatelj mislio da nas u Borovu naselju ima jako puno. No, ta je obrana imala i stravičnu cijenu: u tim silnim dolascima, odlascima, prebacivanjima pod granatama mi gubimo lude, puno ih pogiba ili bivaju ranjeni. Već tijekom listopada više nismo imali smjene, svi smo bili non-stop na položajima, bilo nas je sve manje." Pogibija Blage Zadre bila je velik udarac za branitelje. "I dalje smo mi držali položaje, i dalje smo mi funkcionali, međutim falio je taj glas preko motorole koji je u vijek znao smiriti, koji se i u najvećoj frci znao našaliti i na svoj i na tuđi račun. Po meni, Blaginja pogibija bila je početak kraja," prisjeća se Dejan, pa nastavlja: "No, obrana se nastavlja i poslije 16. listopada. Uostalom, da je itko i htio izići, nije mogao. Mi smo zapravo tada imali sreću što je u toj priči bilo ludo hrabrih pojedinaca koji su u toj situaciji bili prisebni i koji su svojim ponašanjem, prije svega primjerom utjecali na sve nas, pogotovo mlađe. Bio je to Blago Zadro, ali bilo je još iznimno hrabrih i sposobnih ljudi." Kako je odmicalo vrijeme postajalo je sve teže."Rijetko se uspjelo nešto skuhati ili ispeći za jelo. Nije bilo ni vremena,

Foto: FRANOŽ ŽIVKOVIC (fotografiju od andrije matića preuzeo i darovao HMDCOR-u marko babić - ivan leutar)

ni vode, ni struje. Trčali smo s položaja na položaj bez prestanka, bez predaha, a usput smo u džepovima imali suhu, tvrdnu tjesteninu pa smo je grickali kao čips i pili kišnicu. To smo jeli, na tome smo živjeli."

Mnogi od onih koji su tada živjeli i preživjeli Vukovar na užase, bespomoćje i očaj odgovarali su zajedničkom ludom hrabrošću i crnim humorom."Grad pun rupa, razrovani od granata, svaki dan nastaju nove rupe, a vi se noću morate negdje prebaciti, s jednog na drugi položaj. Ništa ne vidite, mrak je, odnekud puca, gdje je jučer bila staza ili cesta, sad je više nema. I nas trojica sagnuti pretrčavamo istodobno, ne stignemo jedan drugom reći "pazi", i sva trojica upadnemo, recimo, u neku novu rupu od topničke granate ili avionske bombe. Ili padnemo preko neke žice koju nismo vidjeli, zapnemo za ogradu. Ništa vi u tom mraku ne vidite. I onda se razbiješ, pa se izvlačiš iz rupe, pa dižeš onoga do sebe, psuješ, šepaš i opet dalje zajedno trčimo - a ovi drugi nas gledaju i cerekaju se, umiru od smijeha. Bilo je tragično, bilo je strašno, ali taj crni humor održavao nas je na živo-

„Svi smo mi tad bili spremni na sve. Rat je specifična situacija, to nije normalno doba, nitko ga ne želi, ali iz tih situacija proizlaze takva priateljstva među braniteljima koja traju već desetljećima, to su čvršće veze nego možda bratske i obiteljske.“

tu gotovo kao i puške od kojih se niti na trenutak niste razdvajali."

Gotovo trideset godina života i promišljanja kasnije, u svojem Vukovaru, Dejan kaže: "Rat je. Za koga se boriš? Boriš se za domovinu, za obitelj, za državu, za zastavu, za svoj grad i kuću. Za sve se to boriš – ali u trenutku kad zafijuču meci oko glave, kad se sve ruši i gori, u tom se trenutku boriš za onog tko je kraj tebe, tko je najbliži, za prijatelja koji je lijevo ili desno od tebe. Za njega se bacаш, njega paziš, njega izvlačiš. Svi smo mi tada bili spremni na sve. Rat je specifična situacija, to nije normalno doba, nitko ga ne želi, ali iz tih situacija proizlaze takva priateljstva među braniteljima koja traju desetljećima, to su čvršće veze nego možda bratske i obiteljske."

Dejan je 19. studenog zarobljen kod Borovo Commerca. Odveden je u logor u Sremsku Mitrovicu i ondje je bio do 27. ožujka 1992. kad je razmijenjen u Nemetinu. O tom dijelu života ne priča puno, tek kaže: "Ja sam bio mlađ, nisam znao ništa o pravima i Ženevskim konvencijama, ali sam ipak mislio da ćemo, kad smo zarobljeni, biti ratni zarobljenici s nekakvim pravima – barem pravom na život.... Na žalost, nije bilo tako i mnogi su branitelji i civilni tragično skončali od neprijateljske ruke nakon što su zarobljeni, mnoge od njih i danas još tražimo... Uvijek kad bi netko poginuo bude teško u srcu i ostaju rane u duši koje ne zarastaju - ali jedna je stvar kad netko pogine od metka, od bombe, u borbi, a nešto sasvim drugo kad bude ubijen onaj tko je odložio naoružanje, predao se, tko ne predstavlja opasnost ni za koga. Mi nismo bili ratni zarobljenici, mi smo bili trofeji koje je mogao uzeti kako je tko htio, kad je htio."

SVJEDOČANSTVA BRANITELJA

Rafo Alandžak

AUTOBUSIMA ODVEZENI NA OVČARU

Rođen u Mijatovićima, u BiH 1959., Rafo Alandžak kao dijete dolazi u Vukovar, u njemu odrasta, 1991. ga do zadnjeg dana borbi brani na Mitnici i zbog toga kasnije robija od Ovčare, Sremske Mitrovice do Vojnog istražnog zatvora u Beogradu. Izšao je na razmjeni ratnih zarobljenika u kolovozu 1992. u Nemetinu. Svojem se gradu vratio, nikad nije razmišljao ni o čemu drugom, i danas kao umirovljenik s obitelji živi u njemu.

Smireno, u poluglasu prisjeća se onog dijela svojeg života u koji se zasjekao rat. "Bio sam pripadnik MUP-a od ožujka 1991., a od kolovoza bio sam na Mitnici, u Iločkoj ulici. Tamo, od smjera Ilaka i Šida bila je velika koncentracija jugovoske i oni su u nekoliko navrata na tom dijelu pokušavali probiti." Pripadnici MUP-a i ZNG-a, njih dvadesetak, u početku su se, dok se moglo, svakih nekoliko sati smjenjivali na položajima. Kako je vrijeme odmicalo, postajalo je sve teže. Od sredine listopada hrane i ljudi je nedostajalo, vode ni struje nije bilo, smjena više nije bilo i svi su neprekidno bili na položajima. Poginulih i ranjenih bilo je svakodnevno." Bude dan miran, tih, ljudi se opuste, a onda padne granata. Znalo je po 5-6 ljudi u jednom danu biti izbačeno iz stroja. Sredinom listopada upali su na naš položaj, ali odbili smo napad i ostali smo na njemu," priča Rafo. Tog listopada, 26., i sam je bio ranjen, ali to ga je tek na kratko maknulo s Mitnice. Već nakon pet ili šest dana vratio se jer je, kaže, shvaćao da je stanje obrane pred rasulom i morao se vratiti na položaje. Strah je tad bio stalno prisutan. "Nije bilo čovjeka koji se nije bojao".

"Kad je bila predaja, kad smo mi kod Vučedolskog izletišta vidjeli kolika je to njihova snaga bila, kolika je to koncentracija vojske, tenkova i oklopa tamo bila, onda smo shvatili da smo dobro i prošli. Nismo do tada znali, tek smo tada shvatili."

"Od 26. listopada do 3. studenog trajao je pokušaj da nam se u Vukovar dostavi pomoći u tehniči, hrani, lijekovima preko Marinaca. Nama je to značilo puno, bili smo sretni dok smo vjerovali da će ta pomoći stići. Bili smo oduševljeni, to nam je vratio snagu i optimizam. Nismo mi tada razmišljali o tome kako će umjesto nas netko preuzeti položaje, nego smo se samo nadali da ćemo dobiti ono što nam treba za daljnju obranu. Ali, eto, dalje od Marinaca pomoći nije stigla," pričava Rafo nadu, a onda razočaranost vukovarskih branitelja, pa kaže: "Izdržali smo poslije toga koliko smo mogli. A kad više nisu mogli... Rafo odmahuje rukom i sliježe rame-nima. "Logoraška priča. Sve su iste".

Prisjeća se kako su se 18. studenog 1991., ponедjeljak je bio, u 15 sati predali, hvatao se mračak, a oni su bili pribrani i staloženi. Civilni su išli prvi, branitelji za njima. Te večeri autobusima su odvezeni na Ovčaru, a večer poslije bili su Mitrovici. Špaliri i batinjanje ovdje, pa sutra opet ondje, zastrašivanja, prijetnje, modrice i jauci, likovi koji izranjavaju iz mraka pa u tom sunovratu svijeta i smisla dosežu vrhunac vlastitog život tražeći svoju priliku da presude, da ponize, da batinom ili čizmom ošinu bespomoćno tijelo, "da ga zaoru u brazdu i da ga sami riješe."

"Te noći na Ovčari čuli smo radne strojeve kako rade: Nismo znali što se spremi, ali kad su nas odveli, sljedećeg dana na Ovčaru doveli su ranjenike iz bolnice. Tek poslije shvatili smo zašto su im trebali radni strojevi."

Nakon mjeseci samice u Mitrovici za Rafu su uslijedili dani provedeni u VIZ-u u Beogradu, i opet špaliri – Rafo ih danas naziva "njihovom dobrodošlicom" – pa ispitivanja, optužnice, produljenje pritvora. A onda, bila je večer na početku kolovoza 1992. "Stražar je došao navečer, otvorio vrata i samo dobio: "Sitno!“. Ja kažem: "Jest tebi. Ali ne i meni“, a on kaže: "Vama je sitno. Ide razmjena svi za sve.“ Ne, mi to više nismo očekivali, ničem se više nismo nadali. Tomislav Josić, moj cimer i ja te noći nismo mogli zaspati. Dani od tada do 14. kolovoza, do razmjene, bili su najteži za izdržati.“

Sjećam se, kad je sve prošlo, uoči Božića 1991. krenuo sam supruzi i djeci. Pokucao sam na vrata, moj maleni je otvorio, pogledao me i doviknuo: "Mama, neki čiko te treba. A ja sam stajao i... nisam znao što će."

Franjo Šoljić

Z VUKOVARA IZIŠAO U PROBOJU

Rođenjem, životnim odabirima i ljubavlju koja ga određuje Franjo Šoljić je Vukovarac, vukovarski branitelj koji je nakon obrane Vukovara, već od siječnja 1992. kao pripadnik Vojne policije 204. brigade Hrvatske vojske sudjelovao u Maslenici, Bljesku, Oluji, i drugim brojnim akcijama obrane i oslobođanja zemlje. Aktivno je uključen u rad braniteljskih i stradalničkih udruga i danas je predsjednik Koordinacije braniteljskih udruga grada Vukovara.

Od 100 dana Bitke za Vukovar, Franjo je više od 60 proveo na Sajmištu, na položajima koji su bili neprekidno izloženi napadima i koje je bilo teško braniti. Na predugačkoj bojišnici u Vukovaru položaji su često bili gubljeni, pa vraćani, branitelji su koliko god su mogli jedni drugima uskakivali u pomoć. "Vukovar je branio mali, premali broj ljudi, bilo ih je oko 2000, bojišnica je bila predugačka za taj broj branitelja i ljudi su bili ranjeni, ginuli su i stradavali. Branitelja je bilo sve manje. Mi smo često bili zaduženi i za hitne intervencije, ispomoći u vraćanju izgubljenih položaja – ali vi kada dođete na mjesto gdje su crte obrane probijene, vi ne znate gdje je tko, gdje se tko nalazi, koji su naši, a koji njihovi. To su bile teške situacije, a na Sajmištu su bile gotovo svakodnevne." Prisjeća se Franjo dana opsade, ranjanja i umiranja, ludo hrabrih i onih koji bi u toj hrabrosti dotaknuli vlastitu točku pucanja nakon koje više

Sada, tridesetak godina poslije, iz ove pozicije čovjek sam sebe pita koliko je tada uopće bio normalan, koliko je uopće normalno tada razmišljao i zaključivao – ali u tom trenutku, 1991. nas je nosila ljubav prema svojima, gradu, domovini, državi, obitelji, prijateljima. To je bilo stvarno jedino sigurno što smo imali, to je bilo nešto što je bilo jače od straha i od svih tih njihovih pustih naoružanja i tehniku koju su imali.

nisu mogli dalje, nisu znali. "Zamislite što se događa ljudima koji su 100 dana pod opsadom, što se događa u njihovim glavama. Ne možeš se skloniti nigdje, niti otići, nadaš se nekakvom spasu i pomoći koja ne stiže, nema više ni hrane, ni streličiva, a ovi stalno nadiru i nadiru, napadaju sa svih strana i na sve načine. Na vas pada sve moguće iz arsenala oružja koje postoji, a vi nemate kuda. Jednom su bacali nešto, ne znam što, ali nije se moglo disati pa smo kvasili majice u lokvama i stavljali na lice da bismo mogli udahnuti. Ili, zamislite kako je kad čujete tenk odnekud, on ide, tutnji, sve glasniji je i bliži, život vam ovisi o tome da ga vidite, da znate gdje je, ali koliko god pokušavate, vi ga ne vidite – i onda odjednom se kuća ispred vas počinje pomicati, pa se ruši i iz nje izlazi tenk. Tako su na Sajmištu prolazili kroz redove kuća da nam neprimjećeni dodu što bliže," zamisljeno niže Franjo i nastavlja: "A strah? Je, strah me i sada kada se sjećam toga, možete misliti koliki je strah onda bio – ali mi nismo imali izbora."

Do zadnjeg dana obrane, svaka bitka za Sajmište bila je i Franjin bitka. Ali u sebi je do tada već prelomio. "Odlučio sam da se ja nikad, ni pod koju cijenu neću predati. Ne. U studenom mi je već bilo sve svejedno, i jedino sam molio Boga da me ne ostavi bespomoćnog, da do kraja mogu sam odlučivati. Tako se poslije kalvarije i kraha obrane, 18. studenog nas 37 odlučilo za probaj. Odlučili izići, a cijena nije bila u pitanju. Upitno je moglo biti jedino koliko će nas u tome uspjeti. Uspjeli su.

Franjo je tada otišao iz Vukovara samo zato da bi mu se opet mogao vratiti. Braniti Vukovar 1991., i vratiti se u njega živjeti poslije rata – to su dva oblika iste ljubavi, kaže pa zaključuje: "Pričaju 'Vukovar, grad heroj'. Ali grad, to je cigla, to su kuće, one ne mogu biti heroji. Vukovar jedino može biti grad heroja. Ljudi heroja. Da nije bilo tih malih ljudi, ovoga s 18 godina, mene s 29, čitavog niza momaka od 16 ili 17 godina koje nitko nije mogao spriječiti da uzmu pušku u ruke pa smo ih morali čuvati – da nije bilo vukovarskih ljudi-heroja ne bi nikada izrastao 'Vukovar, grad heroja'."

DOMOVINSKI RAT

Povodom obilježavanja 18. studenog - Dana sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dana sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje, podsjećamo na neke od najtragičnijih znamena Domovinskog rata. Naime, na području Vukovara pronađena je najveća masovna grobnica žrtava Domovinskog rata – Ovčara (200 žrtava), ali istodobno i najveća grobnica nastala asanacijom bojišta – Novo groblje u Vukovaru (938 žrtava)

Masovna grobnica na Ovčari jedan je od najpotresnijih podsjetnika na žrtvu Vukovara u Domovinskom ratu kad je najmanje 200 ranjenika iz vukovarske bolnice odvedeno i usmrćeno u blizini poljoprivrednog dobra na Ovčari. Do prvih javnih informacija o postojanju grobnice dolazi se u listopadu 1992. nakon objave svjedočenja preživjelog hrvatskog branitelja, pret-hodno razmijenjenog 14. kolovoza 1992. godine u Nemetinu, a što je bilo temelj preciziranja lokacije masovne grobnice na Ovčari i utvrđivanja sudbine ranjenika, vukovarskih branitelja i civila te djelatnika vukovarske bolnice.

Iako do same ekshumacije dolazi tek 1996., već u prosincu 1992. međunarodni forenzičari predvođeni dr. Clydeom Snowom proveli su preliminarno istraživanje lokacije pod pokroviteljstvom Komisije stručnjaka UN-a. Zabačenost lokacije ukazala je na to kako su izvršitelji nastojali žrtve ukopati u tajnosti. Činjenica kako su pronađeni i lančići s katoličkim križevima, odnosno metalna pločica s natpisom *Bog i Hrvati* uputila je na to kako se na lokaciji nalaze posmrtni ostaci Hrvata.

Iako je preporuka i plan bila provedba ekshumacije u ožujku 1993., različite opstrukcije, a prije svega srpskih čimbenika, onemogućile su njezinu provedbu. Tek 1996. istražitelji ICTY-ja s timom forenzičara – Liječnika za ljudska prava, temeljem podignute optužnice u predmetu Mrkšić i drugi, provode ekshumacije od 31. kolovoza do 4. listopada 1996. kad su ekshumirani posljednji od ukupno 200 žrtava.

MASOVNE GROBNICE PODSJETNIK NA ŽRTVU VUKOVARA

Od ukupnog broja identificiranih osoba iz grobnice Novo groblje njih 23 % ženskog je spola, 12 je osoba mlađih od 18 godina te 251 osoba starija od 60 godina

TEKST

Ana Fitko /
Ministarstvo
hrvatskih branitelja

FOTO

Ministarstvo
hrvatskih branitelja,
Goran Resovac

DOMOVINSKI RAT

Zaključak je bio kako je riječ o jednom od najvećih stratišta Domovinskog rata - od ukupno 200 žrtava, njih 198 bilo je muškog, a dva ženskog spola pri čemu je prosječna dob bila 32,5 godine, odnosno raspon dobi od najmanje 16 (1975. godište) do najviše 72 godine (1919. godište).

Većina osoba na sebi je imala komade odjeće, u više slojeva, a prema opisima, 34 % osoba imalo je odjeću koju obično nose bolnički pacijenti ili bolničko osoblje. Kod njih 55 % pronađeni su dokazi koji ukazuju na to da su se nalazili na bolničkom liječenju. Od 200 žrtava, za 95 % trauma utvrđeno je kako su nanesene vatrenim oružjem na području glave i/ili trupa.

NOVO GROBLJE

Uz masovnu grobnicu na Ovčari, tragični je podsjetnik na žrtvu u Domovinskom ratu i Novo groblje (Dubrava) u Vukovaru. Ipak, važno je napomenuti kako je u odnosu na Ovčaru, grobnica na Novom groblju nastala asanacijom bojišta. Naime, nakon okupacije Vukovara, od kraja studenog 1991. pa sve do ožujka 1992., JNA s pridruženim joj paravojnim formacijama ekshumirala je pojedinačne i masovne grobnice u koje su tijekom tri

Ovčara je jedno od najvećih stratišta Domovinskog rata - od ukupno 200 žrtava, njih 198 bilo je muškog, a dva ženskog spola pri čemu je prosječna dob cijele grupe bila 32,5 godine, odnosno raspon dobi od najmanje 16 (1975. godište) do najviše 72 godine (1919. godište)

mjeseca oružanih borbi ukapani posmrtni ostaci te ih konačno prenijeli na Novo groblje u Vukovaru. Iako su nadležna tijela Republike Hrvatske raspolagala saznanjima o samoj grobnici te je napravljena i rekonstrukcija grobnih mjesta, sve do završetka provedbe procesa mirne reintegracije nije bilo moguće provesti ekshumaciju. Tako je u travnju 1998. Županijski sud u Vukovaru naredio "ekshumaciju posmrtnih ostataka hrvatskih branitelja i civila smrtno stradalih tijekom agresije na Republiku Hrvatsku u Vukovaru" pri čemu je kao početak određen 27. travnja 1998. Uključen je širok spektar nadležnih tijela pa je tako provedbeni dio ekshumacije bio u nadležnosti Ministarstva obrane, s točno određenim zadaćama provedbe ekshumacije i postupanja s pronađenim posmrtnim ostacima žrtava.

IDENTIFIKACIJA ŽRTVA

Već do kraja prvog dana ekshumacije 27. travnja 1998., otkriveni su posmrtni ostaci najmanje 42 osobe, a nakon prvog tjedna ekshumacije, 2. svibnja 1998. na Novom groblju organiziran je prvi veći pokop ekshumiranih posmrtnih ostataka i to ukupno njih 39: 23 pripadnika Hrvatske vojske, tri pripadnika MUP-a, dva pripadnika Civilne zaštite i 11 civila.

Već u vrijeme provedbe ekshumacije pristupilo se i uređenju Groblja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, danas poznatog kao Memorijalno groblje žrtava iz Domovinskog rata u Vukovaru.

Ekshumacija Novog groblja završena je 3. srpnja 1998. kad su ekshumirane posljedne od ukupno 938 žrtava. Od ukupnog broja identificiranih žrtava, njih 79,5 % hrvatske je narodnosti, a preostali dio čine osobe svih narodnosti koje su tad prebivale na području Vukovara. Pri tome valja napomenuti i kako je od ukupnog broja identificiranih osoba njih 23 % ženskog spola, 12 je

U odnosu na Ovčaru, grobnica na Novom groblju nastala je asanacijom bojišta

U mandatu potpredsjednika Vlade Republike Hrvatske i ministra hrvatskih branitelja Tome Medveda te državnog tajnika Stjepana Sučića, nadležnog za Upravu za zatočene i nestale, na području Vukovara i prigradskih naselja provedena su terenska istraživanja na 82 mesta mogućih grobnica. Istraživanja su trajala 376 radnih dana, obrađeno je 414.047,5 m² površine. Najopsežniji radovi provedeni su pretraživanjem lokacija: Ovčara (sustavno i kontinuirano, više od 140 radnih dana, istraženo je najmanje 370 251 m²), Inženjerijski poligon (77 radnih dana, istraženo 16 590 m²), Balenica pašnjak (32 radna dana, istraženo 5246 m²) te Prijeko, kod kružnog toka (129 radnih dana, istraženo 23 409 m²), a ukupno su na području Vukovarsko-srijemske županije pronađeni i ekshumirani posmrtni ostaci 16 osoba, pri čemu se ističe pronalazak masovne grobnice u Marincima, iz koje su 18. siječnja 2020., ekshumirani posmrtni ostaci četiriju hrvatskih branitelja.

200
ŽRTAVA
EKSHUMIRANO JE
IZ GROBNICE OVČARA

938
ŽRTAVA
EKSHUMIRANO
JE IZ GROBNICE
NOVO GROBLJE

1869
NESTALIH OSOBA
ZA KOJIMA SE
JOŠ TRAGA

osoba mlađih od 18 godina te 251 osoba starija od 60 godina. Izneseni podaci navode na zaključak o krajnje nehumanom stradavanju populacije posebno zaštićene međunarodnim humanitarnim pravom. Zbog značaja koje pitanje nestalih osoba ima za njihove obitelji, ali i hrvatsko društvo u cjelini, Ministarstvo hrvatskih branitelja u suradnji s nadležnim tijelima Republike Hrvatske nastavlja poduzimati sve kako bi rasvjetlila sudbine preostalih slučajeva nestalih osoba.

Unatoč sustavnim aktivnostima Republike Hrvatske u zaštiti žrtava Domovinskog rata te upornim nastojanjima Ministarstva hrvatskih branitelja još tragamo za 1869 osoba nestalih u Domovinskom ratu, od kojih je najveći broj s područja Vukovarsko-srijemske županije, njih 525, od kojih 386 osoba nestalih i nasilno odvedenih s područja Vukovara i prigradskih naselja.

OSRH

Hrvatska vojska sa svojim će snagama sudjelovati u radu Stacionara Arena Zagreb namijenjenog zbrinjavanju oboljelih od koronavirusa koji su otpušteni iz bolnice, no ipak trebaju dodatnu njegu. Sa zapovjednikom Namjenski organiziranih snaga Hrvatske vojske pukovnikom Berislavom Dalićem obišli smo prostore Arene potpuno prilagođene prijmu pacijenata, ali i smještaju onih koji će se za njih brinuti

POTPORA HV-A UVRIJEME PANDEMIJE

TEKST
Martina Butorac

FOTO
Filip Klen

Iako su potpuno opremljeni bolnički kreveti u njoj, srećom, još uvijek potpuno prazni, ulaz u zagrebačku Arenu dobro je čuvan. Samo posebna akreditacija omogućuje ulazak u ovaj objekt ispred kojeg nas je dočekao pukovnik Berislav Dalić, inače i neurolog u Kliničkoj bolnici Sv. Duh. No, otkako je Arena prenamijenjena u stacionar za pomoći zdravstvenom sustavu u vrijeme pandemije koronavirusa, a "upravljanje" je preuzeo Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice, pukovnik Dalić preuzeo je ulogu zapovjednika Namjenski organiziranih snaga Hrvatske vojske stavljenih na raspolaganje zdravstvenom sustavu.

Akreditacija, koja je još početkom godine posjetiteljima Arene osiguravala uživanje u koncertima i sportskim događajima najvećih domaćih i stranih glazbenih i sportskih imena iz VIP zona smještenih na drugom katu objekta, i ovaj nas je put dovela do jedne predsjedničke i VIP loža koje danas imaju

OSRH

Foto: Nedjeljko Đurić

potpuno drugačiju namjenu. Međutim, prije ulaska u objekt i lift koji vodi do drugog kata Arene, namijenjenog smještaju i boravku zdravstvenog osoblja u slučaju aktivacije Stacionara, valja proći još jednu kontrolu. Na samom ulazu u lift nalazi se poseban uređaj koji svakom posjetitelju mjeri temperaturu, dezinficira ruke, ali i slikovno bilježi svaki ulazak.

"Osim što je potrebna akreditacija, u Arenu ne može ući nitko tko nije na popisu. Inzistirali smo na dvostrukom *checkingu* jer smatramo da je uspostavljeni Stacionar Arena velik sigurnosni izazov. Ne želimo da ulaze civili jer šteta može biti velika ako uđe netko tko ne bi smio. Sve smo prilagodili stupnju opasnosti od epidemioloških, ali i drugih ugroza," tumači nam pukovnik Dalić dok nas vodi u obilazak prostorija na drugom katu objekta u kojem će u slučaju aktivacije Stacionara boraviti ovlašteno osoblje.

Treći kat, na kojem se nalazi 100 bolničkih kreveta opskrbljenih kisikom, s mogućnošću proširenja na 270, priručni laboratorij, rendgen, prostor za dijagnostiku, nismo u mogućnosti obići jer je u tijeku završna dezinfekcija nakon koje će se prostor zapečatiti i nitko u njega neće moći ući do aktivacije Stacionara.

TRI SASTAVNICE NOS-a

Stacionar Arena, kaže pukovnik Dalić, organiziran je i opremljen za zbrinjavanje oboljelih od koronavirusa s blagom do srednje teškom kliničkom slikom, koji su načelno otpušteni iz bolnice, no još ne mogu kući jer trebaju dodatnu njegu. U stacionar dolaze pacienti čiji je premještaj unaprijed dogovoren između zdravstvene ustanove i stacionara, a ideja je da se rasterete bolnice od velikog pritiska. Na ulazu pacienti dobivaju narukvicu s bar-kodom te ih preuzima medicinski tim i smješta u bolnički krevet.

"Mi smo u najvišoj razini spremnosti za prijam bolesnika i očekuje se samo odluka ministra zdravstva Vilija Beroša za aktivaciju koja može biti donesena već danas. Zadnjih dana velik je priljev bolesnika u bolnice i može se dogoditi da već

sutra primimo prve pacijente. Naša je spremnost 24 sata, što znači da, ako ministar Beroš donese odluku o aktivaciji, svi dolazimo ovdje, prolazimo pripremne procedure i prve pacijente primamo u roku 24 sata," objašnjava pukovnik Dalić.

Namjenski organizirane snage Hrvatske vojske imaju tri sastavnice. Prva je na operativnoj razini samog stacionara, odnosno to je operativni stožer Stacionara Arena koji čine velik broj djelatnika KBC-a Sestre milosrdnice, a dio su tog stožera general Boris Zdilar, savjetnik načelnika Glavnog stožera OSRH za zdravstvo, i pukovnik Dalić, zapovjednik NOS-a. Njegov je zamjenik pukovnik Ante Jarić iz Vojnog zdravstvenog središta, operativni je dočasnik nadnarednik Davor Joha iz Inženjerijske pukovnije Karlovac, a koordinatorica zdravstvenog NOS-a stožerna je narednica Snježana Barbir iz Ureda savjetnika za zdravstvo.

Drugi dio NOS-a provedbena je razina koju čine zdravstveni djelatnici Hrvatske vojske, odnosno jedan medicinski tim sastavljen od tri liječnika i šest medicinskih tehničara. Treći dio čini logistički tim od šest vojnika, koji će se baviti poslovima unutar kompleksa nevezanih uz zdravstvenu djelatnost poput, primjerice, popune čistim zaštitnim odijelima i ostalom opremom. "Važno je naglasiti da tih šest vojnika niti u jednom trenutku neće doći u kontaminirane zone, već će raditi u isključivo čistim područjima," ističe pukovnik Dalić. Druga i treća sastavnica NOS-a mijenjat će se svaka dva tjedna kako bi se u slučaju epidemioloških incidenta lako mogli obuhvatiti kontakti i epidemiološki riješiti situacija. Riječ je o ukupno 21 pripadniku u dvotjednoj rotaciji. Pripadnicima Hrvatske vojske osiguran je smještaj za cijelo vrijeme trajanja smjene, a za tu je namjenu opremljeno šest soba s ukupno 16 kreveta.

U Stacionar Arena dolaze pacienti čiji je premještaj unaprijed dogovoren između zdravstvene ustanove i stacionara, a ideja je da se rasterete bolnice od velikog pritiska

ODVOJENI KORIDORI

Kad je riječ o zdravstvenom osoblju, liječnici iz Hrvatske vojske imat će svoju zonu odgovornosti, zajedno sa specijalistima iz KBC-a Sestre milosrdnice, a na isti je način organiziran i rad medicinskih tehničara.

Prostor na trećem katu Arene podijeljen je na crvenu, zelenu i plavu zonu. U zelenoj su zoni oni pacijenti koji zahtijevaju najveću brigu i njegu pa su tako najbliži mjestu za reanimaciju, kisiku, laboratoriju, dok su plava i crvena zona za malo lakše slučajeve. Zdravstveni tim iz Hrvatske vojske, kaže zapovjednik NOS-a, bit će raspoređen u plavu zonu, a radit će se u 12-satnim rotacijama. To znači da će u jednoj smjeni timovi biti dva puta po tri sata s pacijentima, a dva puta do tri sata izvan kontaminirane zone. "Zahvaljujući tome što je Arena sportski objekt i ima više ulaza i izlaza, uspjeli smo u potpunosti odvojiti koridore bolesnih, odnosno kontaminirane koridore od onih čistih kojima prolaze osoblje presvučeno u čistu opremu. Odvojili smo i opskrbni, logistički put kojim se dovozi zaštitna oprema i hrana. Kolege iz KBC-a Sestre milosrdnice u potpunosti su prihvatali sve naše ideje oko organizacije," navodi pukovnik Dalić te ističe kako je u organizaciji rada u Stacionaru Arena bilo dosta izazova, a vojnička iskustva bila su dragocjena. Osobito ona koja je stekao kao dugogodišnji pripadnik Hrvatske vojske koji je četiri puta bio u mirovnoj misiji u Afganistanu.

"Našli smo se u tipičnoj vojničkoj situaciji – došli smo u prostor koji je namijenjen za nešto drugo i trebalo

Prostor na trećem katu Arene podijeljen je na crvenu, zelenu i plavu zonu. U zelenoj su zoni oni pacijenti koji zahtijevaju najveću brigu i njegu pa su tako najbliži mjestu za reanimaciju, kisiku, laboratoriju, dok su plava i crvena zona za malo lakše slučajeve

ga je prenamijeniti. Sve organizacijske probleme prebrodili smo i sad smo u stanju potpune spremnosti. Mogu reći kako je koordinator organizacijskog stožera za podizanje Arene prof. Davor Vagić oduševljen doprinosom Hrvatske vojske. Medicinski djelatnici moraju se fokusirati na medicinski posao, a naša je zadaća, među ostalim, pobrinuti se i za sigurnost," zaključuje pukovnik Dalić te dodaje:

"Na koncu, želim istaknuti i visok stupanj profesionalnosti, entuzijazma i postignute sinergije svih saštavnica, davaljica snaga za Stacionar Arena, na čelu s djelatnicima KBC-a Sestre milosrdnice, Ministarstva unutarnjih poslova RH, odnosno Civilne zaštite, kao i djelatnicima domaćina Arene."

Osim potpore koju pružaju u Stacionaru Arena, vojnozdravstveno osoblje Hrvatske vojske u borbi protiv pandemije koronavirusa angažirani su i u Nastavnom zavodu za javno zdravstvo "Dr. Andrija Štampar" u Zagrebu, Županijskom zavodu za javno zdravstvo Ličko-senjske županije u Gospiću, a sudjeluju i u hitnim medicinskim letovima na otoku Krku. Pruža se potpora i Kriznom stožeru Ministarstva zdravstva osiguranjem helikoptera HRZ-a koji su priлагodeni prevoženju pacijenata oboljelih od koronavirusa. Osim toga, pripadnici Hrvatske vojske od izbjivanja pandemije postavili su više od 80 šatora ispred zdravstvenih ustanova i drugih civilnih institucija.

Foto: Hrvatska vojska

VOJARNA "1. GARDIJSKE BRIGADE TIGROVI – CROATIA"

NOSITE CRNE BERETKE S PONOSOM KAO ŠTO SU IH NOSILI VAŠI PRETHODNICI...

U vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi – Croatia" 5. studenog obilježena je 30. obljetnica ustrojavanja 1. gardijske brigade Tigrovi i Dan bojne Tigrovi Gardijske mehanizirane brigade.

Uz pripadnike Prve gardijske brigade i bojne Tigrovi te obitelji poginulih, nestalih i umrlih, svečanosti su nazočili predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga RH Zoran Milanović, izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora Ante Deur, izaslanik predsjednika Vlade RH potpredsjednik Vlade RH i ministar hrvatskih branitelja Tomo Medved, ministar obrane Mario Banožić, načelnik Glavnog stožera OSRH admiral Robert Hranj, predsjednik Udruge ratnih veterana 1. gardijske brigade Tigrovi Ilijan Vučemilović Šimunović i drugi.

U prigodi ove jubilarne obljetnice kod spomen-obilježja poginulim pripadnicima 1. gardijske brigade Tigrovi položeni su vijenci i zapaljene svijeće, a svečanost je nastavljena podjelom beretki pripadnicima 1. mehanizirane bojne Tigrovi. Beretke je primilo 32 pripadnika koji su ovim svečanim činom postali pripadnici bojne Tigrovi Gardijske mehanizirane brigade Hrvatske kopnene vojske.

Ministar obrane Mario Banožić prisjetio se svih poginulih i nestalih Tigrova istaknuvši kako s posebnim pijetetom i poštovanjem isakuju duboku zahvalnost svim Tigrovima i njihovim obiteljima za sve što su učinili za Hrvatsku. "Današnja zajednička svečanost obilježavanja ustrojavanja 1. gardijske brigade i proslava Dana bojne Tigrova podsjetnik je na tešku, ali i na slavnu i ponosnu povijest Hrvatske vojske i hrvatskog naroda. Hrv-

"Vaš je ratni put, put hrabrosti i časti hrvatskih vojnika koji su pod vodstvom svojih ratnih zapovjednika dobili najteže bitke," rekao je admirал Robert Hranj poručivši kako je iznimno zadovoljan što danas mladi nasljednici iz 1. mehanizirane bojne Tigrovi iz sastava Gardijske mehanizirane brigade ponosno baštine tu tradiciju i nastavljaju slavni put Prve gardijske brigade...

TEKST OJI // FOTO Josip Kopi

vatski branitelji i Domovinski rat, temelj su današnje moderne i demokratske Hrvatske. Okrenuti smo budućnosti, ali moramo biti svjesni naše povijesti," rekao je ministar, istaknuvši kako je ovo poseban dan i za nove pripadnike Tigrova kojima su svečano uručene prepoznatljive crne beretke s grbom postrojbe: "Nosite ih s ponosom kao što su ih nosili vaši prethodnici, hrvatski branitelji!"

Čestitavši 30. obljetnicu osnivanja legendarne 1. gardijske brigade Tigrovi ministar Tomo Medved podsjetio je kako je oznaku Tigrova u Domovinskom ratu ponosno nosilo više od 11 000 pripadnika, od kojih je 367 položilo svoje živote na oltar domovine, dok se za šestoricom još traga.

“U ovoj prigodi tridesete obljetnice posebnu zahvalnost iskazujemo njihovim obiteljima s kojima osjećamo posebnu bliskost,” rekao je ministar Medved istaknuvši kako pouka koju smo spoznali prije 30 godina i koju nikad ne smijemo zaboraviti jest da ujedinjeni oko istog cilja i vođeni istom željom možemo svladati sve teškoće. “Dokazali smo to u Domovinskom ratu, a istu tu pouku zajedništva moramo primjenjivati i danas u izgradnji prosperitetnije budućnosti. Neka nam to zajedništvo bude uporište i izvor snage u svakodnevnom radu,” poruka je ministra Medveda koji je čestitavši mladim Tigrovima na dodijeljenim beretkama zaključio: “Oni su danas jamac naše sigurnosti!”

Trideset rođendan pripadnicima 1. gardijske brigade Tigrovi čestitao je i admirал Hranj istaknuvši kako je njihov doprinos u Domovinskom ratu veličanstven, a uspjesi na bojištima uklesani su zauvijek u našu novu vojnu povijest. “Vaš je ratni put, put hrabrosti i časti hrvatskih vojnika koji su pod vodstvom svojih ratnih zapovjednika dobili najteže bitke,” rekao je admiral Hranj poručivši kako je iznimno zadovoljan što danas, mlađi nasljednici iz 1. mehanizirane bojne Tigrovi iz sastava Gardijske mehanizirane brigade ponosno baštine tu tradiciju i nastavljaju slavni put Prve gardijske brigade. Predsjednik Udruge ratnih veterana 1. gardijske brigade Tigrovi Ilija Vučemilović Šimunović istaknuo je kako je današnji dan važan za Tigrove, za postrojbu koja je ustrojena među prvima i koja je iz svojih redova dala i prvu šrtvu Domovinskog rata, Josipa Jovića. “Svatko od nas preko 11 000 koji smo prošli kroz legendarne Tigrove može ispričati svoju priču. Privilegij nas preživjelih Tigrova jest taj što smo imali čast ratovati i živjeti s onima koji su živjeli i ginuli za Hrvatsku. Za hrvatsku kao Tigar,” rekao je prisjetivši se 367 poginulih pripadnika postrojbe. Zapovjednik bojne Tigrovi Gardijske mehanizirane brigade pukovnik Krešimir Kršinić rekao je da su svi pripadnici i pripadnice Tigrova koji su danas dobili beretke prošli jednu zahtjevnu obuku. “To su mlađi ljudi koji su došli u sustav s domoljubljem i velikom željom. Užitak je raditi s njima i stvarati od njih profesionalce,” istaknuo je te dodaо kako su Tigrovi i ove godine sudjelovali u raznim misijama i operacijama te su pomagali narodu kad god je to bilo potrebno.

Zadovoljstvo dodijeljenom beretkom nije krila ni pripadnica 1. mehanizirane bojne Tigrovi dvadesetogodišnja vojnikinja Sara Lukes, koja je istaknula kako je ponosna što je imala čast primiti beretku na ovaj povijesni dan kad se obilježava 30. obljetnica 1. gardijske brigade Tigrovi. “Motivira me ljubav prema ovom poslu, a kad slušate ove ljudi i što su sve prošli, jednostavno dobijete poticaj da obranite tu njihovu šrtvu i hrabrost. Ja ću se potruditi da to tako i bude,” istaknula je.

PREDSJEDNIK RH ODLIKOVAO PРИПАДНИKE TIGROVA

Predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik OSRH Zoran Milanović uručio je odlikovanja pripadnicima 1. gardijske brigade Tigrovi te pripadnicima Jedinice za posebne zadatke Rakitje MUP-a RH, a povodom 30. obljetnice osnivanja.

Na svečanosti održanoj u Uredu predsjednika Republike, predsjednik Milanović poručio je da nakon trideset godina od onih slavnih, teških dana u kojima je sudjelovalo jako malo ljudi, možemo polako početi povlačiti crtu, ali isto tako, nikad zaboraviti što se tada događalo. “Kao i u svakoj velikoj nevolji, kad ljudi uhvatiti strah, nevjernica i kad ne znaju što bi sa sobom, tada u tim daniima, tjednima i mjesecima, kao i svaki put kad takav nemir uđe među ljudi, sudbina većine ovisi o malom broju ljudi, malo dobrih ljudi,” rekao je Predsjednik. “Hrvatska je tada praktički bila u zaštiti ljudi koji su bili dovoljno hrabri, smjeli, beskompromisni i koji se nisu dali prestrašiti. Među tim ljudima bili ste i vi. Zato još jednom hvala vama koji ste živi i hvala jako, od srca i zauvijek onima koji više nisu među nama. Hrvatska ih nikada neće zaboraviti i nikad ih i nije zaboravila,” istaknuo je predsjednik Milanović.

Temeljem Ustava Republike Hrvatske i Zakona o odlikovanjima i priznanjima Republike Hrvatske, a na prijedlog Državnog povjereništva za odlikovanja i priznanja, Predsjednik Republike Hrvatske donio je Odluku o dodjeli odlikovanja:

Redom kneza Domagoja s ogrlicom, za pokazanu osvjedočenu hrabrost i junaštvo u Domovinskom ratu odlikovani su Bruno Bulić, posmrtno, Drago Prša i Željko Tošić, posmrtno.

Redom Nikole Šubića Zrinskog, za junački čin u Domovinskom ratu, odlikovani su Marko Dogančić, Zoran Gruber, posmrtno, Jozo Miličević i Stevica Pavlini, posmrtno.

Za iznimno uspješno zapovijedanje postrojbama Oružanih snaga Republike Hrvatske te za osobite vojne zasluge u njihovu ustroju Redom bana Jelačića odlikovani su pukovnik Mihael Pintarić i Damir Šimunić.

Redom hrvatskog križa, za teško ranjavanje u Domovinskom ratu, odlikovani su Željko Božić, Davorin Fiket, Damir Gregurić, Zdravko Ivanek, Franjo Kantoci, Damir Podvinski, Ivan Štefec i Branko Turek.

Za osobite zasluge za Republiku Hrvatsku stečene u ratu Redom hrvatskog trolista odlikovani su Nikola Bogojević, Ivan Bošnjak, Stanko Butorac, posmrtno, Miroslav Ćuk, posmrtno, Stevica Davidović, posmrtno, Marijan Đuran, posmrtno, Damir Grabar, Alen Grđan, Zlatko Horvat, posmrtno, Stjepan Ivanović, Predrag Jurčec, posmrtno, Mate Juroš, posmrtno, Ivica Kopecki, Marijan Kosić, posmrtno, Damir Krsnik, posmrtno, Dražen Levanić, posmrtno, Duško Malić, Vlado Muraja, Josip Orešković, posmrtno, Mario Šincek i Željko Vinković, posmrtno.

Redom hrvatskog pletera, za pokazanu osvjedočenu hrabrost i junaštvo u Domovinskom ratu odlikovani su Vladimir Balgač, Mile Čulina, posmrtno, Josip Knežević, posmrtno, Tihomir Vidmar.

SREDIŠTE ZA RAZVOJ VODA "MARKO BABIĆ"

BUDUĆE VOĐE HRVATSKE VOJSKE OBUKU OKRUNILI HODNJOM DO KNINA

Tekst: Vesna Pintarić / **Foto:** Mladen Čobanović

Od vas se očekuje da novostečena znanja i vještine prenosite svojim kolegama i ugradite u svoje postrojbe. Samo visokomotiviran, obučen i kompetentan vođa koji vodi osobnim primjerom može biti uzor svojim vojnicima, a nadređenima uzdanica i potpora...istaknuto je na svečanoj dodjeli diploma polaznicima 1. naraštaja obuke za razvoj vođa

SREDIŠTE ZA RAZVOJ VODA "MARKO BABIĆ"

Zapovjednik Središta za razvoj vođa "Marko Babić" brigadir **Tomislav Kasumović**

Iznimno sam zadovoljan ovim naraštajem polaznika, tijekom obuke pokazali su iznimnu motivaciju i želju. Zanimljivo je da među njima nema ni jednog sudionika Domovinskog rata i za njih je značaj ovakve obuke i dolazak na Kninsku tvrđavu višestruk. Ovom obukom želimo izgraditi osobu visokog osobnog integriteta, osobu koja će voditi osobnim primjerom, koja neće reći da se nešto ne može ili da je teško. Cilj nam je stvoriti vođu koji će prvi napraviti ono što traži od svojih vojnika i u kojeg će oni imati povjerenje.

Najbolji polaznik poručnik **Josip Domagoj Župić**,

3. mehanizirana bojna Pauci

Nisam ovo očekivao jer svi smo radili zajedno kao tim, no velika mi je čast i zahvaljujem svim svojim kolegama što su od nas 40 baš mene izabrali kao najboljeg polaznika. Izbor za najboljeg polaznika prolazio je trostruki filter i to psihološku procjenu, izbor instruktora i izbor kolega i do samog dolaska na tvrđavu nismo znali tko je najbolji polaznik. Na obuci smo svi dali sve od sebe, no mislim da su moji kolege u meni prepoznali onu osobu s kojom bi išli u najkritičnije zadaće.

Polaznica obuke poručnica **Marija Bortek**,

2. mehanizirana bojna Gromovi

Na obuku sam se prijavila jer smatram da bi je trebao proći svaki zapovjednik do razine zapovjednika vođa. Bila je zahtjevna i oni koji nisu bili psihološki i fizički pripremljeni nisu je uspjeli proći. Bilo mi je teško kao i svima, ali to ne znači da je ne može proći i osoba ženskog spola, ali razmišljala sam kako je tek bilo našim braniteljima pa ako su oni izdržali, možemo i mi.

Polaznici 1. naraštaja obuke za razvoj vođa Središta za razvoj vođa "Marko Babić" zajedno s djelatnicima Središta krenuli su 2. studenog u ranim jutarnjim satima iz vojarne "Josip Jović" u Udbini na dvodnevnu hodnju do Knina. Ova hodnja pripadnika Hrvatske vojske vrhunac je njihove zahtjevne šestotjedne obuke koja je započela 28. rujna, a na trasi dugoj 88 kilometara prolazili su područje Ličko-senjske, Zadarske i Šibensko-kninske županije.

Po dolasku u Gračac, nakon prijeđenih 35 kilometara, zapovjednik Središta za razvoj vođa "Marko Babić" brigadir Tomislav Kasumović kazao je kako je ova obuka još inovativnija i zahtjevnia od prethodnih te su na njoj psihofizička otpornost polaznika, borbene vještine te vještine vođenja podignute na još višu razinu.

Naime, dosad su provedene dvije pilot-obuke koje su se analizirale i nadograđivale da bi naposljetku rezultirale još kvalitetnijim pristupom, a obuka bila još izazovnija i sadržajnija. Prvi dočasnik Središta časnički namjesnik Mato Bjelovarac dodao je kako je ovaj put obuka bila teža i zbog loših vremenskih uvjeta koji su ih pratili no ni u jednom trenutku nije bilo popuštanja. O zahtjevnosti obuke govor i podatak da je od 102 prijavljena kandidata strogom selekcijom i provjerama odabранo njih 56, no tempo obuke bio je takav da je naposljetku tek 40 najboljih došlo do njezina kraja, hodnje kojom će je zaokružiti.

DODJELA DIPLOMA

"Hodnja je kruna njihove obuke i motivacije ne nedostaje, a dolazak u Knin za sve je polaznike velika čast, na to smo svi zajedno ponosni, ali i ponizni u isto vrijeme. U Knin ne dolazi onaj tko mora, nego onaj koji želi i zato ne sumnjam da će svi polaznici uspješno završiti hodnju," rekao je brigadir Kasumović na kraju prehodane četvrte dionice.

Prenočili su u taboru u Otriću, negdje na pola puta hodnje, a nastavili već iduće jutro, pomalo umorni, žuljevitih nogu i bolnih mišića, ali odlučni nastaviti do cilja. Što su se više bližili Zvonimirovu gradu riječi vojničkih koračnica sve su se glasnije orile, hod postajao čvršći, odrešitiji...

Zvonjava crkvenih zvona najavila je njihov ulazak u Knin, a potom i dolazak na Kninsku tvrđavu gdje su im diplome i značke o uspješno završenoj obuci uručili izaslanik ministra obrane i načelnika Glavnog stožera OSRH zamjenik načelnika GS-a general-pukovnik Siniša Jurković, zapovjednik Hrvatske kopnene vojske general-pukovnik Boris Šerić, zapovjednik Zapovjedništva za obuku i doktrinu "Fran Krsto Frankopan" brigadni general Željko Ljubas te 1. dočasnik OSRH časnički namjesnik Dražen Klanjec.

CILJANA OBUKA

General-pukovnik Siniša Jurković s ponosom je istaknuo kako se u Središtu za razvoj vođa "Marko Babić" ciljanom obukom razvijaju motivirani, obučeni i sposobni vođe koji će pridonijeti razvoju sposobnosti i spremnosti Hrvatske vojske. Podsjetio je na legendarnog vukovarskog branitelja i zapovjednika Marka Babića te je mlade hrvatske vojниke koji su završili ovu obuku pozvao da im on bude uzor u svladavanju vojničkih izazova. "Pokazali ste da imate sva potrebna znanja, sposobnosti i vještine koje moraju krasiti

NA TEMELJIMA ISKUSTAVA IZ DOMOVINSKOG RATA

Središte za razvoj vođa "Marko Babić" u Udbini ustrojeno je po uzoru na Središte gardijsko za specijalističku obuku dočasnika "Damir Tomljanović Gavran" koje je djelovalo u Šepurinama od 1994. do 2000. godine, a čiji je idejni začetnik bio umirovljeni general Ante Gotovina.

Središte je smješteno u vojarni "Josip Jović" u Udbini, ustrojstveno se nalazi u sklopu Zapovjedništva za obuku i doktrinu "Fran Krsto Frankapan" Hrvatske kopnene vojske, a svečano je otvoreno 13. rujna 2019.

Namjena Središta je, na temeljima iskustava iz Domovinskog rata i razvijenih standarda, a uvažavajući nove izazove i potrebe, ciljanom obukom razvijati visokomotivirane, obučene i kompetentne vođe na temeljnim razinama zapovijedanja. Sustav obučavanja usmjeren je na njihove borbene vještine, sposobnost vođenja i psihofizičku izdržljivost. Poseban naglasak u obuci bio je na funkcioniranje vođa u otežanim uvjetima i stresnim situacijama kako bi se razvijao karakter vođe kao zapovjednika i obučavatelja. *Znoj štedi krv*, slogan je Središta pod kojim su se uvježbavali i vojnici u Šepurinama.

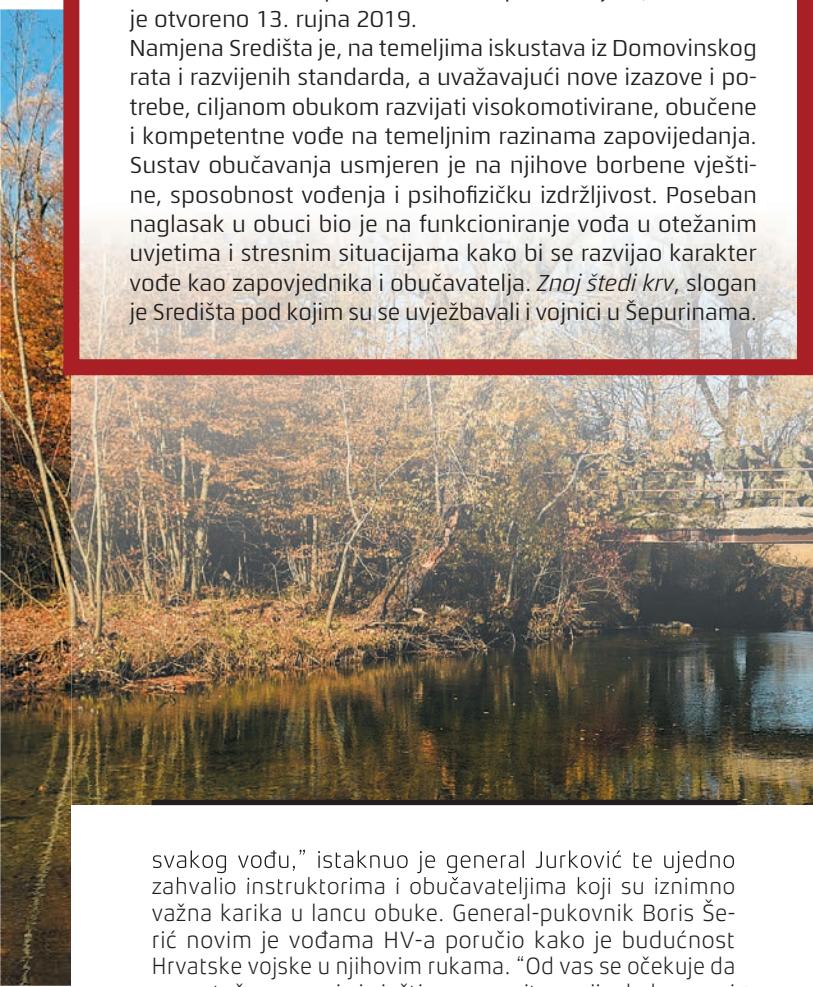
ČETIRI FAZE OBUKE

1. faza - faza prihvata, zaduživanja opreme i upoznavanja s obvezama i odgovornostima te obučnim sadržajima i organizacijom života i rada tijekom obuke.

2. faza - faza prilagodbe kako bi se stvorila jasna predodžba o trenutčnim sposobnostima polaznika i odredio smjer cjelokupnog obucnog procesa.

3. faza - faza intenzivne obuke sa završnom vježbom. Ovo je razdoblje glavnog dio obuke u kojoj je naglasak na obučnim sadržajima pomoću kojih se razvijaju borbene vođe, stavljajući ih u ulogu vođa skupine, zapovjednika desetine, zapovjednika voda te prvog dočasnika voda. Završna taktička vježba traje 48 sati.

4. faza – završna hodnja od Udbine do Knina u trajanju od 36 sati. Na trasi dugoj 88 km sudionici prolaze područja triju županija: Ličko-senjske, Zadarske i Šibensko-kninske. Ona je vrhunac obuke, a polaznicima se pridružuju i djelatnici Središta za razvoj vođa.

svakog vođu," istaknuo je general Jurković te ujedno zahvalio instruktorima i obučateljima koji su iznimno važna karika u lancu obuke. General-pukovnik Boris Šerić novim je vođama HV-a poručio kako je budućnost Hrvatske vojske u njihovim rukama. "Od vas se očekuje da novostecena znanja i vještine prenosite svojim kolegama i ugradite u svoje postrojbe. Samo visokomotiviran, obučen i kompetentan vođa koji vodi osobnim primjerom može biti uzor svojim vojnicima, a nadređenima uzdanica i potpora," istaknuo je general Šerić.

Na kraju svečanosti proglašen je i najbolji polaznik obuke poručnik Josip Domagoj Župić koji je nagrađen samokresom HS s posvetom.

ZZkP

Hrvatsku je opet zadesio katastrofalan, još jači potres od 7,5 stupnjeva po Richteru. Srećom, ovaj put bila je riječ o simuliranom događaju u virtualnom svijetu. Ono što je bilo stvarno reakcije su sudionika komunikacijsko-informacijske vježbe koju je organiziralo Zapovjedništvo za kibernetički prostor

TEKST

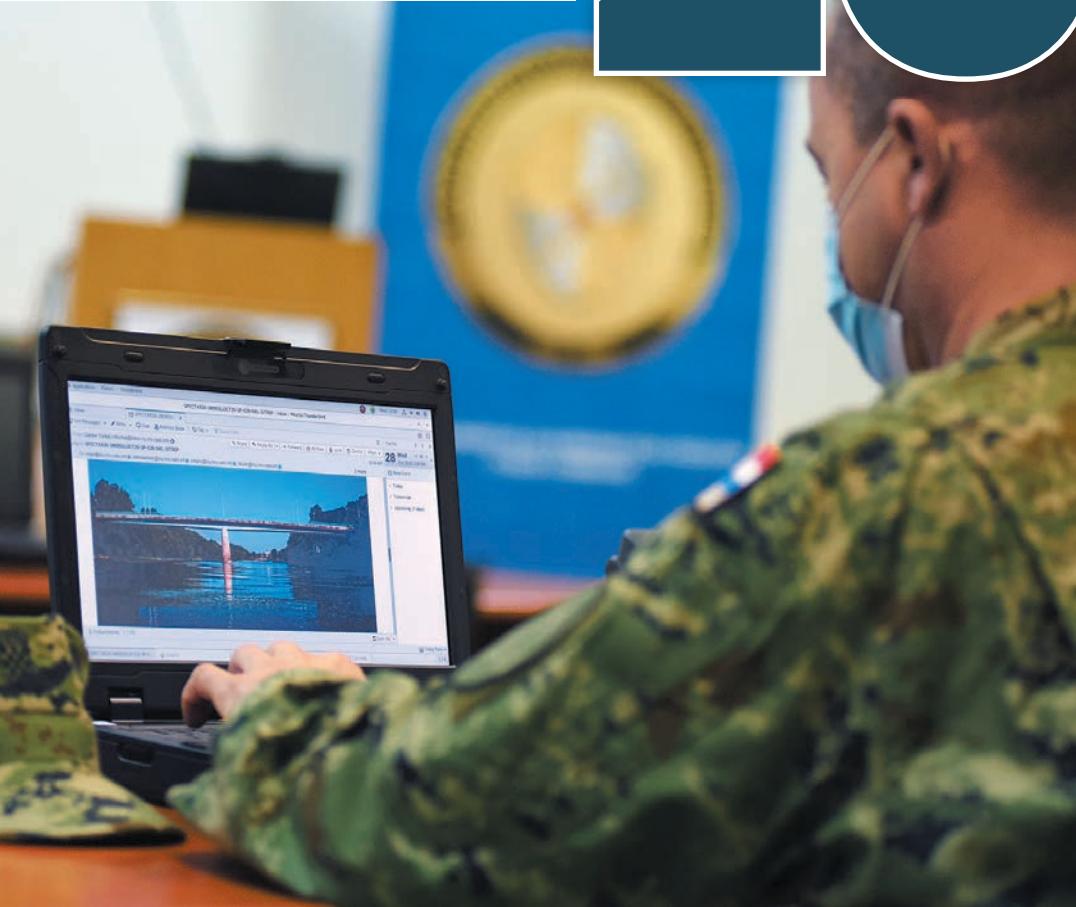
Domagoj Vlahović

FOTO

Mladen Čobanović

SPEKTAR

20

Spektar 20 redizajniran je iz vježbe na zemljištu u vježbu na zapovjednom mjestu slijedom okolnosti uzrokovanih pandemijom koronavírusa. Organizator vježbe bilo je Zapovjedništvo za kibernetički prostor (ZzKP) čiji su pripadnici bili i primarna obučna skupina. Na vježbi su uz pripadnike ZzKP-a sudjelovali i djelatnici Uprave za KIS GS OSRH i HKoV-a iz područja planiranja, uspostave i održavanja Kl mreže misije te konfiguracije razmještivih komunikacijskih paketa. Prvi

Tijekom dana uvaženih gostiju pripadnike primarne obučne skupine posjetio je zamjenik načelnika Glavnog stožera general-pukovnik Siniša Jurković, kojem su u pratnji bili zapovjednik HKoV-a general-pukovnik Boris Šerić, zamjenik zapovjednika HVU-a, brigadni general Ivan Turkalj i načelnik Operativne uprave – J3 brigadni general Senad Fejzić. General Jurković izrazio je zadovoljstvo trenutačno dostignutim sposobnostima ZzKP-a.

CILJEVI VJEŽBE

- poboljšanje komunikacijsko-informacijskog sustava OSRH za pružanje KI potpore zapovjednom mjestu operacije prilikom pružanja potpore civilnom društву u borbi protiv prirodnih i tehničko-tehnoloških nesreća i katastrofa
- uvođenje u operativnu uporabu RKP sustava
- provjera dostignutog stupnja sposobnosti provođenja operacija u cyber-prostoru.

cilj bilo je poboljšanje komunikacijsko-informacijskog sustava OSRH za pružanje komunikacijsko-informacijske potpore zapovjednom mjestu operacije prilikom pružanja potpore civilnom društву u borbi protiv prirodnih i tehničko-tehnoloških nesreća i katastrofa.

Scenarij vježbe održane od 27. do 29. listopada u prostorijama Simalacijskog središta (SimS) Zapovjedništva za obuku i doktrinu (ZOD) Hrvatske kopnene vojske (HKoV) podsjetio nas je na bolni događaj proteklog ožujka. Prema njemu, Hrvatsku je opet zadesio katastrofalan, još jači potres od 7,5 stupnjeva po Richteru, s epicentrom blizu jednog hrvatskog grada jugoistočno od Zagreba. Srećom, ovaj put bila je riječ o simuliranom događaju koji se zbio u virtualnom svijetu. Ono što je bilo stvarno reakcije su pripadnika Hrvatske vojske, sudionika komunikacijsko-informacijske vježbe Spektar 20, poduzimane temeljem operativnog plana Korištenje i pomoć OSRH kod ugroza uzrokovanih prirodnim nesrećama, velikim nesrećama i katastrofama. Taj operativni plan Hrvatska vojska uspješno je primijenila nakon potresa u Zagrebu. Drugi cilj bila je provjera dostignutog stupnja sposobnosti provođenja operacija u cyber-prostoru, a treći uvođenje u operativnu uporabu razmjestivog komunikacijskog paketa, tj. RKP sustava. Naime, kako nam je precizirao satnik Nikola Baša, riječ je o svojevrsnom terenskom minipodatkovnom središtu koje se koristi na izdvojenom zapovjednom mjestu, dakle, izvan stacionarnog informacijskog sustava MO i OSRH. Iako je RKP već bio korišten na nekim vježbama, ZzKP ga je ovom prilikom prvi put provjeravao u punom obimu s funkcionalnim servisima koji se koriste u stacionarnom informacijskom sustavu MO i OSRH.

TIM ZA KRIZNE SITUACIJE

Razmjestivi komunikacijski paket objedinjava opremu, ljudstvo i procedure prema FMN (Federated Mission Networking) konceptu, kojim se osigurava interoperabilnost, dijeljenje informacija, umrežavanje klijenata i servisa (temeljnih i funkcionalnih) za potrebe funkcioniрања C3 sustava u misiji ili na izdvojenom zapovjednom mjestu. Na vježbi su kao igrači uloga sudjelovali pripadnici Zapovjednog operativnog središta (ZOS), uprava Glavnog stožera OSRH i bojne Gromovi. "Riječ je o pripadnicima koji u slučaju katastrofa iz scenarija formiraju Tim GS-a za krizne situacije. Mi pomažemo primarnoj obučnoj skupini da ostvari svoje ciljeve, no radeći na alatima koje nam omogućava ZzKP vidimo što nam oni mogu ponuditi, dajemo zahtjeve te uvježbavamo svoje procedure," rekao je za Hrvatski vojnik brigadir Eugen Njari iz ZOS-a. Opisujući scenarij, brigadir Njari istaknuo je da potres nije bio samo jači nego je i teško oštetio jednu vojarnu HV-a pa su izazovi bili dvostruko veći u odnosu na one iz ožujka. "Incidenti u vježbi su doista brojni, a za odgovor smo uz postrojbe koje su djelovale u Zagrebu uključili i elemente NBK obrane, vojne policije, inženjerije, medicinsku evakuaciju..." navodi brigadir Njari, uz zaključak da je iznimno zadovoljan potporom ZzKP-a, koji im je na raspolaganje stavio niz novih alata i aplikacija koje timu iz ZOS-a omogućuju veću učinkovitost.

GLAVNE ZADAĆE

- testiranje sposobnosti postrojbi u dizajniranju, uspostavljanju, uvezivanju i održavanju u radu servisa i mreže operacije
- poboljšanje tehničkih i proceduralnih sposobnosti u rješavanju računalno-sigurnosnih incidenta
- testiranje sposobnosti postrojbi za uspostavu i upravljanje obranom u cyber-prostoru u stvarnom vremenu
- implementacija RKP sustava.

SIGURNOSNE PRIJETNJE

Tim za vrednovanje formirala je Uprava za KIS-J6 i pripadnici Satnije Razmjestivog komunikacijskog modula (sRKMe) ZzKP-a. Njihova iskustva s brojnim NATO-ovim CIS vježbama i operacijama, iskorištena su u vježbi Spektar 20 za provedbu vrednovanja implementacije RKP-a u OSRH. Potrebno je istaknuti da su pripadnici ove postrojbe prvi put, uz suglasnost NATO-ove CIS grupe, sudjelovali na takvom događaju u Hrvatskoj.

Sekundarna obučna skupina formirana je od pripadnika GMBR-a iz sastava bojni Tigrovi i Gromovi koji su se tijekom vježbe nalazili na lokaciji vojarne "Pukovnik Predrag Matanović" u Petrinji. Moramo istaknuti kako su izvrsno proveli zadaću uspostave RKP sustava te KI potpore snagama na mjestu potresa iz scenarija vježbe. Na vježbi Spektar 20 jedna od zadaća postrojbe bila je provedba cyber-operacija koja se svodila na zadaće obrane cyber-prostora od sve sofisticiranih sigurnosnih prijetnji i kibernetičkih napada. Proces informatizacije unutar Oružanih snaga dovodi do povećanja rizika od cyber-prijetnji. Primjerice, sustav elektroničke pošte radi brže i efikasnije razmjene podataka automatski stvara i priliku za krađu podataka ili kompromitaciju informacijskog sustava ako se takav sustav metodički ne održava, nadzire i brani. Pripadnici ZzKP-a korištenjem specifičnih tehničkih znanja iz polja informatike i cyber-sigurnosti osigurali su neprekidan nadzor stanja sigurnosti cyber-prostora i pravodobni odgovor na računalno-sigurnosne incidente. Direktor vježbe Spektar 20 bio je pukovnik Franjo Kocur iz ZzKP-a, čija je zadaća bila povezivanje svih elementa vježbe u jednu učinkovitu cjelinu. "Iznimno sam zadovoljan, najviše jako ozbiljnim pristupom svih sudionika. S jedne strane, scenarijem potvrđujemo privrženost Hrvatske vojske u potpori civilnoj zajednici, a s druge strane, vježbom kao vojnici obuhvaćamo i ostvarujemo više postavljenih ciljeva. Ključno je da ćemo u slučaju bilo kakve katastrofe hrvatskom stanovništvu pružiti potporu kakvu od nas i očekuje," zaključio je pukovnik Kocur.

Tijekom obuke instruktori su najviše koncentrirani na opsežnu topografiju, a polaznici su podijeljeni u dvočlane motriteljske timove

POGLED U DALJINU

Tečaj za prednje topničke motritelje u organizaciji Topničko-raketne pukovnije HKoV-a trajao je pet tjedana, a instruktore i polaznike posjetili smo prije bojnog gađanja

Unatoč danima intenzivne obuke i uvježbavanja, u očima laika kod topničkih obuka i vježbi sve se obično svodi na završni dio i bojno gađanje. Međutim, Hrvatski vojnik "razbio je kolotečinu" i napravio iznimku. Tečaj za prednje topničke motritelje u organizaciji Topničko-raketne pukovnije HKoV-a trajao je pet tjedana, od 12. listopada do 13. studenog, a instruktore i polaznike posjetili smo u jednoj od ranijih faza tečaja, prije gađanja na kojem polaznici svojim informacijama i proračunima navode bitnice na ciljeve te snose velik dio zasluga i odgovornosti za njihovu preciznost.

Vojno vježbaliste "Lepirac" naslonjeno je na bjelovarsku vojarnu "Bilogora". Zahvaljujući poziciji, infrastrukturni, konfiguraciji terena i površini od 200

TEKST

Domagoj Vlahović

FOTO

Mladen Čobanović

hektara pogodno je za tečaj, na njemu se mogu provesti svi dijelovi obuke osim bojnog gađanja. Zanimljivo, događaj je međunarodni: uz deset polaznika iz Hrvatske vojske tu je i četvorka iz Vojske Crne Gore.

"Savršeno su se uklopili, u svim detaljima, od zapovijedi, postrojavanja, preko svakodnevnih aktivnosti, svi polaznici djeluju kao jedan tim. Motiviranost svih polaznika je velika, zapravo se podrazumijeva jer je prijava dragovoljna," kaže nam voditelj tečaja satnik Igor Matijašić.

Kako prolazimo kraj polaznika iz HV-a, vidimo da imaju različite kape, beretke i oznake. Obuka je namijenjena svim granama i rodovima: cilj je da navođenje topništva postane temeljna vojna zadaća, da bilo koji pripadnik HV-a može u nekom trenutku pozvati vatru. "Poslov za vatru osnovno je što svaki vojnik treba znati. U pripremi je uvođenje 'vojničke kartice' u kojoj vojnik ima navedene osnovne podatke za poziv za vatru," nastavlja Matijašić.

DVOČLANI MOTRITELJSKI TIMOVI

Tijekom obuke instruktori su najviše koncentrirani na opsežnu topografiju. Polaznici su podijeljeni u dvočlane mo-

HKoV

triteljske timove i tijekom našeg obilaska svi dijele jednu gestu: pogled u daljinu. Služe se i različitim optičkim napravama, zemljovidima i računskim tablicama. Ovisno o radnji koju poduzimaju, neki tek stoje na otvorenom, a neki su se zavukli na lokacije koje skriva šarenji jesenski krajobraz. Instruktori su uvijek tu negdje, spremni za provjeru, savjet ili odgovor. Jedan od njih je i nadnarednik Goran Kovač, koji je topnik već 17, a instruktur 13 godina. Zadovoljan je polaznicima, misli da su generacije koje dolaze tehnički i informatički sve potkovani.

Svoj posao opisuje vrlo jednostavno: "Mnogi polaznici već imaju iskustva, a svi na neki način ovo što radimo već 'imaju u glavi', pa je naš posao da im sve poslažemo u jednu povezanu cjelinu, da iz njih izvučemo najbolje." Vrlo je zanimljivo što se budućim prednjim topničkim motriteljima želi pokazati da do postavljenog cilja mogu doći na više načina. "To znači da mogu djelovati bez zastaja, to je potrebno ako bilo koji tehnički sustav ne bude na raspolaganju," nastavlja dočasnik. Na tečaju se radi i na računalima, na simulacijskom sustavu VBS. "Ukratko, sve procedure ponavljamo desetke puta, tako da polaznici dobivaju sigurnost, znaju sve što treba napraviti i tako će biti spremni za bojno gađanje," zaključuje nadnarednik Kovač.

"Motiviranost svih polaznika je velika, zapravo se podrazumijeva jer je prijava dragovoljna," kaže voditelj tečaja satnik Igor Matijašić

Nadnarednik Goran Kovač instruktur je 13 godina i misli da su generacije topnika koje dolaze tehnički i informatički sve potkovane

Obuka je namijenjena svim granama i rodovima: cilj je da navođenje topništva postane temeljna vojna zadaća

RIJEĆ POLAZNIKA

poručnik Ivan KATUŠA,
Topničko-raketna bojna Gardijske mehanizirane brigade

skupnik Ivan ČUBEL,
Topničko-raketna bojna Gardijske mehanizirane brigade

Tečaj ispunjava naša očekivanja, kod instruktora se vidi visoka razina iskustva koju im donose godine u sustavu. Pripremam se za 9. kontingent HV-a u Poljskoj i tako će mi dobro doći za obnašanje dužnosti zapovjednika Izvidničke desetine, što će biti najveći izazov u mojoj karijeri. Činjenica da radimo zajedno s pripadnicima Vojske Crne Gore pozitivno je iskustvo vezano uz međunarodnu suradnju.

Na dužnosti sam zapovjednika desetine za rukovanje vatrom i ovaj tečaj mi je itekako potreban. Najzadovoljniji sam sa stečenim znanjem iz topografije, ovdje smo naučili sve, od početka do kraja, najviše zahvaljujući izvrsnim instrutorima.

VOJNA TEHNIKA // NOVOSTI

Foto: Huntington Ingalls Industries

KLJUČNI PROJEKTI AMERIČKE RATNE MORNARICE

Američka ratna mornarica potpisala je 5. studenog s tvrtkom General Dynamics Electric Boat ugovor vrijedan 9,5 milijardi dolara kojim je potvrđena gradnja i ispitivanje prve i druge podmornice klase Columbia. Imat će nuklearni pogon i biti naoružane balističkim projektilima, a zvat će se USS "Columbia" (SSBN 826) i USS "Wisconsin" (SSBN 827). Ugovor također obuhvaća povezanu projektну i inženjersku potporu i izravno financira početak gradnje prve podmornice u klasi u fiskalnoj 2021. godini. Odnosi se i na poboljšani sustav nabave i gradnje, koordiniranu nabavu materijala i potpunu izgradnju trupa podmornice "Wisconsin" u fiskalnoj godini 2024. Prema navodima General Dynamicsa, dizajn klase definiran je 90 %, a sama tvrtka snositi će 78 % konstrukcije svakog plovila. Američka mornarica nekoliko je dana prije toga, 2. studenog, dodijelila brodogradilištu Newport News tvrtke Huntington Ingalls Industries (HII) izmjenjeni ugovor, kojim isporuka nosača zrakoplova "John F. Kennedy" (CVN 79) postaje jednofazni postupak. To znači da će brod biti isporučen 30. lipnja 2024., odnosno tri mjeseca ranije nego što je prvotno planirano. Izmjena ugovora uključuje i promjene na plovilu koje se tiču smještaja i letačkih operacija palubnog višenamjenskog borbenog aviona pete generacije, Lockheed Martinova F-35C Lightning II.

Maja Ptić Grželj

AUSTRALSKI PROJEKTI I COMMONWEALTH

Konglomerat BAE Systems objavio je 9. studenog da je na australsku fregatu HMAS "Parramatta" klase Anzac ugradio novi sustav za mornaričku satelitsku komunikaciju (SATCOM). U idućih 12 do 18 mjeseci slijedi ugradnja na još 13 brodova Kraljevske australske ratne mornarice, uključujući još sedam fregata klase Anzac, dva nosača helikoptera klase Canberra, amfibijski brod za potporu HMAS "Choules" i tri razarača klase Hobart konfiguirana za protuzračnu obranu. Sustav punog imena Advanced SATCOM Terrestrial Infrastructure System (ASTIS) trebao bi pružati veći izbor frekvencijskih pojaseva, učinkovitiju uporabu satelitskih sustava, kao i bolju razinu mrežne povezanosti među brodovima, zrakoplovima i kopnenim platformama, i onih u službi

Australije, i onih iz drugih članica Commonwealtha.

Proteklog su mjeseca Australija i Velika Britanija potpisale sporazum o suradnji na programu gradnje devet fregata vrijednom 25 milijardi američkih dolara. Riječ je o klasi Hunter projektanta BAE Systemsa, koja će biti u floti Kraljevske australske ratne mornarice. Gradnja bi trebala početi krajem 2020-ih, a temelje se na fregatama Type 26 (klasa City), koje BAE Systems gradi za britansku Kraljevsku ratnu mornaricu.

Prema službenim australskim navodima, ključni je aspekt Memoranduma o razu-

mjevanju potpisanih u sklopu suradnje razmjena informacija kojima će se podijeliti najbolja brodograđevna iskustva i prakse, a obje mornarice dobit će fregate koje najbolje odgovaraju njihovim zahtjevima i potrebama. Jedan je od ciljeva i taj da projekti znače potporu malim i srednjim poduzećima obiju zemalja.

Plovila klase Hunter imat će punu istisninu od 8800 tona, biti duga približno 150 metara, a postizat će brzinu veću od 27 čvorova. Imat će 180 članova posade. Bit će naoružana mornaričkim topom Mk45 Mod 4, dvama 30-milimetarskim topovima kratkog dometa, dvjema 20-milimetarskim oružnim stanicama CIWS, sustavom Mk41 za vertikalno lansiranje projektila SM2 i ESSM, kao i torpedima MU90.

Maja Ptić Grželj, Domagoj Vlahović

IZRAELSKA KORVETA SPREMNA ZA DOSTAVU

INS "Magen", prva od četiri izraelske korvete nove klase Sa'ar 6, trebala bi stići u mornaričku bazu u Haifi početkom prosinca, izjavio je 4. studenog časnik izraelske mornarice koji vodi projekt. Kako navodi Jane's, brod je trenutačno na ispitivanjima u sklopu primopredajnog programa pokusnih plovidbi u Njemačkoj, gdje ga je izgradila tvrtka ThyssenKrupp Marine Systems (TKMS). Preostale tri korvete planirane su za dostavu tijekom 2021.: INS "Oz" u srpnju, INS "Atzmaut" u rujnu i INS "Nitzhahon" u studenom.

Časnik je rekao da će brodovi imati oružje i druge sustave uglavnom izraelske proizvodnje te da će biti ugrađeni po dolasku u mornaričku bazu. To će uključivati glavne topove kalibra 76 mm, novu inačicu protubrodskih projektila koji se razvijaju u Izraelu, kao i daljinski upravljane oružne stanice Rafael Typhoon. Potvrđeno je da će sve korvete biti opremljene sustavom C-Dome, tj. mornaričkom inačicom sustava protuzračne obrane Iron Dome, kao i raketama površina-zrak Barak-8 za izazovnije i udaljenije ciljeve kao što su nadzvučni protubrodski projektili. Kao dodatna obrana služit će brodski sustavi za elektroničko ratovanje.

Najzapaženiji udio u sposobnostima klase davat će višemisajski radar Adir, koji je zapravo inačica poznatog sustava EL/M-2248 MF-STAR, kao i sustav zapovijedanja i nadzora koji integrira brodske sustave, ali i povezuje više brodova u šиру informacijsko-senzorsku mrežu izraelskih oružanih snaga. Novi radar omogućit će opseg djelovanja 100 – 200 km, što je u skladu s njihovom primarnom zadaćom: zaštitom plinskih platformi smještenih u izraelskom isključivom gospodarskom pojasu, ali udaljenih od obale.

Maja Ptić Grželj

BUGARSKA POTVRDILA OPV

Ministarstvo obrane Bugarske dobilo je, prema informacijama objavljenim 6. studenog na internetskoj stranici Bulgarian Military, odobrenje Vijeća ministara za kupnju dvaju novih tipova modularnih izvanobalnih ophodnih brodova (Offshore Patrol Vessel – OPV) od njemačke brodograđevne tvrtke Lürssen. Procijenjena vrijednost nabave iznosi 503 milijuna eura uključujući PDV, a ugovor bi trebao biti potpisani tijekom studenog.

U travnju 2019. godine web-stranica Milmag objavila je da su ponudu za natječaj za nabavu novih bugarskih ophodnih plovila predale tri tvrtke: njemački Lürssen s modificiranim brodom serije OPV 80/85/90, talijanski Fincantieri s korvetom klase Abu Dhabi i bugarsko brodogradilište MTG Dolphin, koje je nudilo modificiranu inačicu svoje višenamjenske korvete K-90. Prema navodima Milmaga, bugarska mornarica traži dva modularna višenamjenska ophodna broda sposobna izvršavati različite zadaće, npr. protupodmorničko i protupovršinsko djelovanje. Ministarstvo obrane je, kako navode bugarski mediji, zatražilo da svako plovilo bude naoružano mornaričkim topom kalibra 76 mm, protubrodskim kao i projektilima površina-zrak, lakin torpedima i oružnim sustavima za blisku borbu za samoobranu. Traži se i uzletno-sletna paluba za smještaj helikoptera srednje veličine.

Lürssenov OPV 90 može biti naoružan glavnim mornaričkim topom kalibra 76 mm, četirima lanserima protubrodskih projektila MM40 Exocet, RBS 15 Mk3 ili Naval Strike Missile (NSM), jednim sustavom za protuzračnu obranu VLS Mk56 ili RIM-116 RAM, dvama lanserima mamaca (npr. MASS ili SWKS), dvama automatskim daljinski upravljanim topovima kalibra 20 mm i dvjema strojnicama M2HB od 12,7 mm.

Ilustracije: Lürssen

Maja Ptić Grželj

RATNA MORNARICA

Pramac potonule USS "Scorpion" fotografiran 30. siječnja 1969. godine. Podmornica je bila u misiji i nosila je torpede s nuklearnom bojnom glavom Mark 45, koji su danas na dnu oceana zajedno s reaktorom S5W

POTONULE NUKLEARNE PODMORNICE

TEKST
Domagoj Vlahović

Ove se godine u svjetskim medijima kontinuirano pojavljuju informacije o ruskom planu vađenja dviju olupina koje su velika ekološka prijetnja arktičkim vodama. Nažalost, K-27 i K-159 nisu jedine...

RATNA MORNARICA

Foto: U.S. Naval History and Heritage Command

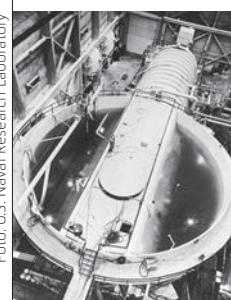

Kapetan fregate Eugene P. Wilkinson poslao je 17. siječnja 1955. poruku: "Plovimo na nuklearni pogon." Bio je zapovjednik američke podmornice USS "Nautilus", koji je tako ušao u povijest zajedno sa svojim plovidom. Na prvu pravu misiju trebalo je pričekati do 10. svibnja te godine, kad je odmah oboren prvi svjetski rekord: neprekidna podvodna plovidba od Grotona u Connecticutu do San Juana u Portoriku, koja je trajala nešto manje od 90 sati, a prijeđeno je 2222,5 km (1381 milja). U idućim je godinama obaranje rekorda za "Nautilus" postalo praktički svakodnevno, a Amerikanci nisu propuštali to javno objavljivati. U protekla su dva svjetska rata podmornice bile jedno od najubojitijih, svakako "najanonomnije" oružje. No, SAD je s podmornicom "Nautilus" dobio sustav koji je mogao postati presudan ako bi hladni prešao u pravi rat, plovilo koje je neprimjetno i brzo, praktički neograničenog doplova. Kap koja je prelila čašu sovjetskim stratezima bio je 3. kolovoza 1958., dan kad je "Nautilus" kroz dotad nedostupne arktičke vode dosegnuo Sjeverni pol. Protivnik je sad bio puno bliže sovjetskom teritoriju i to je učinio u potpunoj tajnosti, a svoj je pothvat za nekoliko dana sa zadovoljstvom objavio svjetskim medijima.

Naravno, najbitnija stvar vezana uz "Nautilus", no i najosjetljivija te potencijalno najopasnija, bio je Westinghouseov nuklearni reaktor S2W hlađen vodom pod tlakom koji je pokretao

**Porinuće
USS "Nautilus"
21. siječnja 1954.
prva podmornica
na nuklearni pogon
udarila je temelje
jednoj sasvim
novoj eri**

Foto: U.S. Naval Research Laboratory

**Sustav STR
(Submarine Thermal
Reactor) bio je
prototip iz kojeg će
se kasnije razviti
Nautilusov reaktor
S2W**

podmornicu. Srećom, pokazao se iznimno pouzdanim, a znanstvenici iz Nacionalnog laboratorija Argonne razvili su legure otporne na koroziju koju bi mogla prouzročiti morska voda i tako učiniti reaktor poroznim. Dovoljno je reći da je, iako prva podmornica svoje vrste na svijetu, "Nautilus" proveo 25 godina u operativnoj uporabi bez ozbiljnijih problema i danas je ponosan brod muzej.

OPASNI KITOVI

SSSR nije smio dopustiti da SAD ostane jedini korisnik ključnog strateškog oružja. Međutim, zaostajao je u iskorištavanju nuklearne tehnologije. Prvo testiranje nuklearne bombe obavio je u kolovozu 1949., točno četiri godine nakon Hirošime. Kašnjenje se prenijelo i na podmornice: prva sovjetska nuklearna podmornica – K-3, kasnije prozvana "Lenjinski Komšomol" prvi je put zaplovila 4. srpnja 1958., dakle, tri i pol godine nakon podmornice "Nautilus", a na Sjeverni pol "zakasnila je" četiri godine. K-3 bila je osmišljena na temelju tajnog Projekta 627 (klasa Kit), a kako se Sovjetima žurilo, njezina gradnja nije prošla bez problema i nedostaci su otklanjeni u hodu. Žurba se prenijela i dalje: naime, K-3 postala je polazište za još dvanaest podmornica Projekt 627A (NATO-ova oznaka klasa November) koje su u operativnu uporabu ulazile od prosinca 1959. do srpnja 1964. godine. Opremljene po dvama nuklearnim reaktorima VM-A također hlađenim vodom pod tlakom, sovjetske su podmornice prestigle "Nautilus", pa i njegove nasljednike: mogle su razviti do 30 čvorova. No reaktori su stvarali veliku buku pa ih je bilo relativno lako otkriti. Snažni sovjetski reaktori bili su i nepouzdani, a što je najgore, porozniji. Kitovi su stoga postali poznati kao opasni za zdravlje posade te skloni kvarovima kakvi su kod klasičnih podmornica uglavnom rutinski otklanjani, ali kod nuklearnih su bili prijetnja ne samo za posadu nego i za šire okruženje. Prvi veliki incident dogodio se 13. listopada 1960. na jednoj od prvih plovidbi podmornice K-8, kad je probušena parna turbina prouzročila propuštanje reaktora zbog prestanka hlađenja te curenje radioaktivnog plina. Brzom intervencijom podmornica je spašena, ali mnogi su članovi posade bili izloženi prekomjernoj radijaciji. Ta je podmornica potonula u travnju 1970. u Biskajskom zaljevu

Prva sovjetska nuklearna podmornica K-3, kasnije prozvana "Lenjinski Komšomol", prvi je put zaplovila 4. srpnja 1958.

Foto: Ministry of Defence of the Russian Federation

Foto: U.S. Naval History and Heritage Command

nakon požara i neuspješnog tegljenja. Dandanas leži oko 490 km sjeverozapadno od obale Španjolske na golemoj dubini od 4680 m¹ zajedno sa 60 članova posade, reaktorima, a najvjerojatnije i nuklearnim torpedima. O stanju i sudsini olupine ne može se naći puno podataka. Dosad nije bilo ni nekakvih alarmantnih naznaka o radioaktivnosti, a čini se da nema ni previše interesa, osim ponekad u španjolskim medijima. Zapažen je bio i pokušaj Nijemca Sebastiana Günthera, zastupnika u Europskom parlamentu, koji je 2012. od tijela EU-a službeno no neuspješno zatražio pokretanje istrage o okolnostima u vezi s podmornicom K-8. U svakom slučaju, K-8 "najanonomnija" je od potonulih nuklearnih podmornica iz više razloga: zbog dubine na kojoj nema previše živih organizama, zbog nekadašnje sovjetske tajnovitosti te zbog današnje nezainteresiranosti Rusije i zemalja koje su u blizini mjesta potonuća. Sve to ne znači da problem ne treba shvatiti vrlo ozbiljno.

Ako je K-8 ostala duboko, što tek reći za K-219, koja leži na sjeveru Atlantika 950 km istočno od Bermuda, na dubini od oko 6000 metara? Na toj je sovjetskoj podmornici klase Navaga (Projekt 667A, NATO-ova oznaka Yankee I) izbio 3. listopada 1986. požar prouzročen eksplozijom u jednom od lansirnih silosa za balističke projektile s nuklearnim bojnim glavama R-27. Podmornica nije bila sposobna za plovidbu,

Američka ratna mornarica nakon više od pedeset godina deklasificirala je i počela objavljivati dokumente vezane uz nesreću podmornice USS "Thresher"

K-8 potonula je u travnju 1970. u Biskajskom zaljevu nakon požara i neuspješnog tegljenja, zajedno sa 60 članova posade koji su je hrabro pokušavali spasiti

ali stigla je pomoći. Nažalost, pokušaji tegljenja nisu uspjeli, a u incidentu su poginula četvorica mornara. Bojne glave i dva reaktora ostali su na dnu oceana. Sve službene informacije o podmornici označene su kao tajne, a pojavljuju se različite priče, uključujući i onu da je netko poslije uspio na dnu otvoriti lansirne silose i izvaditi projektil. Incident je inspirirao knjigu Petera Huchthausena *Neprijateljske vode*, čak i istoimeni britanski TV film, no teško da oba sadržaja odgovaraju istini.

STARA SE TAJNA OTKRIVA

Koliko god bili kritični prema sovjetskoj žurbi da dostignu Amerikance i posljedično manjkavim nuklearnim podmornicama, treba istaknuti da su se prva dva tragična potonuća dogodila Amerikancima. Naime, nakon podmornice "Nautilus" slijedio je eksperimentalni USS "Seawolf", čiji je reaktor bio hladen tekućim metalom. Međutim, to se rješenje pokazalo nepouzdanim pa je vraćeno rješenje s vodom pod tlakom, koje je primijenjeno i na prvoj pravoj (četiri plovila) američkoj klasi Skate. Vrlo brzo slijedile su klase Skipjack (šest plovila) i Thresher, poslije nazvana Permit (14 plovila). Svaka je izgubila po jedno plovilo, a sve je počelo 10. travnja 1963. kad je USS "Thresher" nestao na sjevernom Atlantiku tijekom probnih zarona na velike dubine, na lokaciji oko 350 km istočno od obale SAD-a. Pronađen je u dijelovima nakon nekoliko mjeseci (više u tekstu Nestale podmornice, HV 542) na dubini od oko 2560 m, a čak 129 osoba proglašeno je mrtvima. Američka ratna mornarica

Foto: Udruženja javnih organizacija mornaričkih veterana via RIA Novosti

¹ <https://www2.dsa.no/publication/straalevernrapport-2001-5-the-kursk-accident.pdf>

RATNA MORNARICA

Foto: Ministry of Defence of the Russian Federation

nedavno je, 23. rujna, nakon više od pedeset godina deklasificirala i počela objavljivati dokumente vezane uz nesreću. Dijelovi podmornice rasuti su na dnu, neki manji su izvađeni, no ne i nuklearni reaktor S5W. Prema sadašnjim saznanjima on se kobnog dana automatski isključio kad je pri zaronu pukla jedna od unutarnjih cijevi i prouzročila probleme s elektroničkim vodovima. Tad još nije postojao način da se reaktor odmah vrati u funkciju. Došlo je do naglog zarona i nemogućnosti okretanja zbog konstrukcijskih manjkavosti u balastnim tankovima te je podmornica implodirala. Nagađa se i da je "Thresher" nosio dva torpeda Mark 45 s nuklearnom glavom, ali ne čini se previše vjerojatnim da su bili ukrcani na testnoj plovidbi fokusiranoj na duboke zarone. No, i sam je reaktor razlog za zabrinutost.

(NE)UTJEŠNA SLUŽBENA IZVJEŠĆA

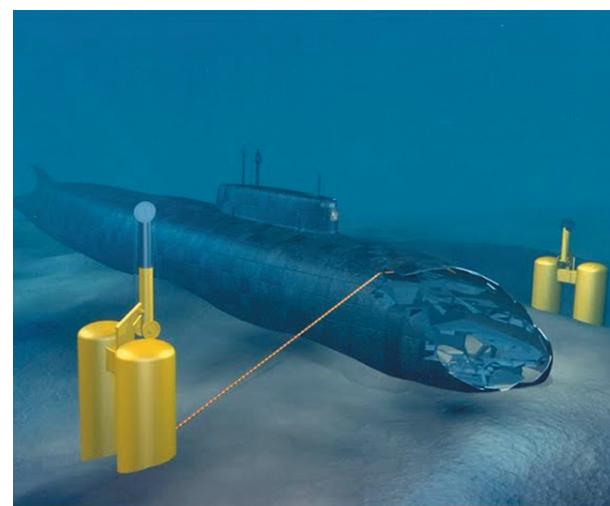
USS "Scorpion" klase Skipjack sa 99 članova posade zadnji se put javio 21. svibnja 1968. s lokacije 80 km južno od Azora. Nakon nekoliko dana šutnje, pokrenuta je potraga koja je završila tek krajem listopada pronašlaskom olupine 640 km jugoistočno od navedenog otočja (oko 3500 km istočno od Threshera) na dubini od oko 3000 metara. "Scorpion" također leži u dijelovima, no uzroci potonuća još su manje jasni nego kod Threshera. Teorije idu od eksplozije vodika tijekom punjenja baterija preko eksplozije vlastitih torpeda pa sve do sovjetskog napada. Međutim, službeni su izvori dandanas iznimno šutljivi oko Scorpiona. Što se tiče po-

"Kursk" je zasad jedina potonula nuklearna podmornica koja je izvađena iz dubina, tj. barem njezin veći dio

tencijalnih opasnosti za okoliš, podmornica je bila u misiji i nosila je torpede Mark 45. Nažalost, i u ovom slučaju sigurno je da na dnu oceana još uvijek leži reaktor S5W, jednak Thresheru. Utješno zvuče navodi iz službenog američkog izješča objavljenog u svibnju prošle godine². Među ostalim, u njemu stoji da je jezgra reaktora konstruirana tako da nikako ne može eksplodirati poput bombe. Nadalje, elementi nuklearnog goriva u reaktoru iznimno su otporni na koroziju, čak i u morskoj vodi. Jezgra reaktora može ostati potopljena u morskoj vodi stoljećima bez oslobođanja radioaktivnih fizijskih produkata jer zaštitna obloga na gorivim elementima korodira samo po nekoliko milijuntih dijelova inča godišnje. Čak i kad bi obloga nekako bila uništена, ispuštanje i širenje radioaktivnih fizijskih produkata bilo bi na iznimno niskoj razini. Radioaktivni materijal mogao bi se osloboditi iz reaktora S5W samo ako bi se gorivi elementi rastopili, a reaktor se nekako raspukne, no zaštitni sustavi

² Environmental Monitoring and Disposal of Radioactive Wastes From U.S. Naval Nuclear-Powered Ships and Their Support Facilities, Naval Nuclear Propulsion Program, Department of The Navy, Washington D.C., May 2019.

Prije no što je "Kursk" podignut prema površini s pomoću 26 dizalica instaliranih na baržu, njegov je uništeni pramac uklonjen

Screenshot: Smit Salvage / YouTube

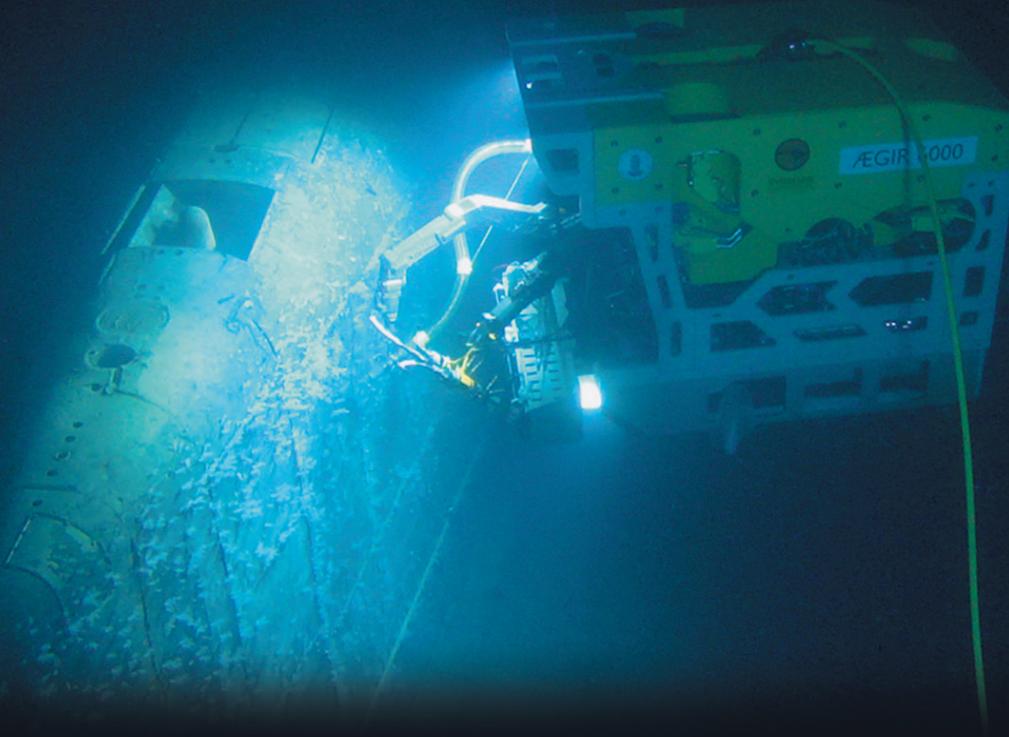

Foto: Stine Hommedal / Institute of Maritime Research

reaktora i njegove samoregulirajuće značajke dizajnirani su tako da sprječe bilo kakvo topljenje gorivih elemenata. Morska voda zapravo hlađi gorive elemente u reaktoru i tako dodatno štiti od ispuštanja fizijskih produkata.

Prema izvješću, kod objiju su potonulih podmornica u više navrata zaključno s 1998. godinom provedena mjerenja razine radioaktivnosti, uzimani uzorci vode i sedimenata te krhotina s dna. Ispitivanja nisu pokazala povećanu razinu radioaktivnosti. Nekoliko rečenica posvećeno je plutoniju u Scorpionovim torpedama: tijekom dvaju ispitivanja 1986. i 1998. primjećena je koncentracija plutonija i njegovih izotopa tipična za lokacije testiranja nuklearnih oružja, no nema dokaza o curenju plutonija iz torpeda. Inače, plutonij bi se zbog velike mase trebao zadržavati na dnu. Ukratko, ostaci dviju američkih podmornica ostaju na dnu Atlantika i ondje će i ostati, što i nije ohrabrujuća tvrdnja za one koji nemaju povjerenja u službena izvješća.

ČELIČNA GROBNICA

Osim zaboravljene K-8, i poznatije K-219 na dnu mora završile su još četiri sovjetske, odnosno ruske podmornice na nuklearni pogon. Svakako je najpoznatija K-141 "Kursk", koja je pripadala Projektu 949A (klasa Antej, prema NATO-u Oscar II). Njezina je priča najtragičnija jer cijeli je svijet nekoliko dana strepio nad sudbinom ruskih mornara koji su završili u čeličnoj grobnici potopljenoj 12. kolovoza 2000. u Barentsovom moru na dubini od 108 metara. Nažalost, splet okolnosti, sporosti, nespretnosti, oklijevanja i tajnovitosti doveo je do smrti svih 118 podmorničara (detaljno u tekstu Tragična sudbina podmornice "Kursk", HV 63/2000.). Nakon niza proturječnih informacija, kao uzrok potonuća kristalizirala se eksplozija pogonskog sustava vodikova peroksida s vježbovnog torpeda koja se lančano prenijela na konvencionalne bojne glave nekoliko drugih torpeda i tako razvalila pramac. Jedina je pozitivna stvar što je "Kursk" izvađen iz dubina, tj. barem njegova većina, što je uključivalo i dva nuklearna reaktora OK-650b koja su se automatski isključila odmah nakon fatalne eksplozije.

Podmornica je ležala 250 km od norveškog i 80 km od ruskog kopna na poluotoku Koli. Norvežani su bili izravno uključeni u pokušaje spašavanja posade Kurska. Njihovi i britanski vojni ronioci pomagali su rusima. Nekoliko dana nakon nesreće došli su do olupine i uspjeli ući u nju samo kako bi utvrdili

Ronilica "Aegir 6000" uzorkuje kod potonule podmornice "Komsomolec" tijekom ekspedicije koju su prošle godine poduzele norveški Institut za morska istraživanja i Norveška uprava za radijacijsku i nuklearnu sigurnost

da nema preživjelih. Bili su i izravno zainteresirani za vađenje Kurska pa su Rusi u pripremama imali pomoći Norveške uprave za radijacijsku i nuklearnu sigurnost (DSA). Kako Rusija nije imala ni državnih ni privatnih kapaciteta za operaciju, angažirala je nizozemske tvrtke Mammoet i Smit, a potonja je provela operaciju nevjerojatno složenu i osjetljivu samu po sebi, a kamoli kad se uzme u obzir da je svakako trebalo izbjegći oštećenja na reaktoru ili eksplozije preostalih krstarećih protubrodske projektila P-700 Granit. Iznad mjesa potonuća stigla je barža "Giant 4" puno istisnute 24 000 tona s 26 instaliranih dizalica. Prvo su na dno spuštena dva modula, svaki s jedne strane pramca Kurska, te su "razapeli" sajlu – pilu kojom su uklonili uništeni pramac koji bi ugrozio podizanje podmornice. Potom su dizalice spustile hidrauličke kuke za koje su ronioci otvorili rupe u trupu. Po prolasku kroz trup kuke su se hidraulički rastvorile i "fiksirale" podmornicu koja je podizana na površinu centimetar po centimetar. Potom su, vučena remorkerima, stigla dva pontona. Svaki od njih svojom je potopljennom stranom obuhvatio bok podmornice s jedne strane i ona je fiksirana, a potom su pontoni zajedno s podmornicom 22. listopada 2001. dotegljeni u Murmansku. Uspjeh je bio potpun, a nuklearno gorivo iz reaktora podmornice "Kursk" izvađeno je i neutralizirano.

RONILICA I UZORCI

Norveška nije uključena samo u događaje oko Kurska nego i oko triju sovjetskih nuklearnih podmornica koje

RATNA MORNARICA

Foto: Sivile Hommedal / Institute of Maritime Research

Kontrolna soba na norveškom istraživačkom brodu G.O. "Sars". Na zaslonima se vide prizori i informacije s istraživanja podmornice "Komsomolec"

su potonule na većoj ili manjoj, ali uвijek prijetećoj udaljenosti od obale te skandinavske zemlje. Sve tri olupine i danas su predmet ruske i norveške bojazni jer je riječ i o divovskim i vrlo bogatim ribolovnim područjima. K-278 "Komsomolec" Projekta 685 (klasa Plavnik, NATO: klasa Mike) zbog nesreće i požara potonuo je 7. travnja 1989. u Barentsovom moru, oko sto nautičkih milja jugozapadno od norveškog otoka Bjørnøya dislociranog od matične obale, i leži na dubini od oko 1700 metara. Poginula su 42 mornara. Uz reaktor OK-650b kakav je imao i "Kursk", na dnu su i dva torpeda s nuklearnim glavama koje je preteško i preopasno vaditi. Rusija je u više navrata provela ekspedicije do olupine i posebnim materijalima zatvarala rupe na njoj, a i norveške vlasti redovito organiziraju ekspedicije kojima provjeravaju eventualnu razinu zagađenosti. Zadnju, vrlo zapaženu ekspediciju, Norvežani su proveli u srpnju prošle godine s istraživačkim brodom G.O. "Sars". Na stranicama Instituta za morska istraživanja, koji je radio zajedno s DSA-om, piše da se ronilica "Aegir 6000" spustila do podmornice i uzela uzorce morske vode, sedimenata i organizama iz ventilacijske cijevi i oko nje. Iako su i dotad uzimali uzorce oko podmornice,

znanstvenici su zahvaljujući ronilici prvi put imali priliku gledati sliku plovila u realnom vremenu. Prvim je mjerjenjima odmah uočena visoka razina radioaktivnog cezija, a neki su uzorci imali razinu 800 tisuća puta višu od normalne. Iako podatak djeluje uznemirujuće, voditeljica ekspedicije Hilde Elise Heldal rekla je da nije opasna: razina cezija u tim je vodama inače iznimno niska, a kako je podmornica duboko, cezij se brzo razrjeđuje. Međutim, ekspedicija je napunila hladnjake gomilom uzorka i njihovo ispitivanje još traje pa je moguće da će biti još vijesti u vezi s podmornicom "Komsomolec".

Novosti stižu i ove godine: od ožujka se u nizu svjetskih medija kontinuirano pojavljuje vijest da Rusija priprema projekt vađenja potonulih podmornica K-27 i K-159. Obje pripadaju nesretnoj klasi Kit: prva je na dnu Karskog, a druga na dnu Barentsova mora. Njihova sudbina i prijetnja koju znače nisu posljedica "klasičnih" nesreća koje su se dogodile tijekom operativnog vijeka, nego nes(p)retnih okolnosti nakon što su već povučene iz uporabe.

DVA PRIORITETA

K-27 bio je eksperimentalno plovilo, prvo sovjetsko čija su dva nuklearna reaktora VT-RM-1 hlađena tekućim metalom, a ušlo je u operativnu uporabu 30. listopada 1963. godine. Već u svibnju 1968. zbog tehničkih problema tijekom vježbe na jednom od reaktora došlo je do curenja radijacije. Prema jednom izvješću DSA-e, od radijacije su brzo preminula četvorica podmorničara, a ukupno možda i njih devet. Plovilo je završilo u zaljevu Gremiha blizu Murmanska. Ondje su na njegovim reaktorima vršena različita ispitivanja, a služilo je i kao testna platforma za postupke dekontaminacije. Krajem 1973. podmornica K-27 otegljena je u Sjeverodvinsk, a nakon niza radnji koje su trebale osigurati da ne bude opasna za okoliš, u rujnu 1981. potopljena je na dubinu od premalih 30 metara u zaljevu Stepovog u Karskom moru. Prema

Foto: Norwegian Radiation and Nuclear Safety Authority via Bellona

Nadgrađe podmornice K-27 fotografirano 2012. godine na opasnoj dubini od samo 30 metara

Foto: Bellona

tekstu neovisnog međunarodnog fonda za zaštitu okoliša Bellona sa sjedištem u Oslu objavljenom u lipnju 2017., reaktor podmornice K-27 zbog tehnologije hlađenja tekućim metatom najopasniji je od više njih koje su potapanjem "zbrinuli" Sovjeti ili Rusi. Iako u reaktoru vjerojatno ima iskorištenog nuklearnog goriva, još nema alarmantnih izvješća o zagađenju, no situacija očito nije ružičasta kad se planira njezino vađenje, a trup je svakim danom sve porozniji. Prioritet je i podmornica K-159, o kojoj se može puno pročitati u izvješću Zajedničke norveško-ruske ekspertne skupine koja je 2014. poduzela veliku istragu o stanju plovila koje leži na dubini od oko 246 metara na ulazu u zaljev Kola. U operativnu je uporabu K-159 ušla praktički istodobno kad i K-27. Iako ni njezin operativni vijek nije prošao bez incidenta, povučena je iz uporabe 1988. godine, a oba reaktora V-MA hlađena vodom pod tlakom isključena su i stavljeni u sigurnosno stanje uskladeno s tadašnjim sovjetskim standardima, što je podrazumijevalo da budu zaštićeni od bilo kakvih vanjskih utjecaja uključujući požar ili potonuće. Ipak, iz jezgru nije izvučeno gorivo i plovilo je ostalo plutati u bazi u Gremihu čak do 28. ožujka 2003. godine. Tog su dana na podmornicu zakvačena dva pontona SSP-200 koja su je održavala na površini, a jedan remorker počeo ju je tegliti običnim užetom prema brodogradilištu Nerpa u Snježnogorsku blizu Murmanska.

**Tegljenje K-159
u ožujku 2003.
završilo je
katastrofom:
izbila je oluja i
podmornica je
potonula zajedno s
devet ljudi**

Ondje je trebala napokon biti izrezana, a gorivo iz reaktora izvađeno. Ono što Rusi nisu očekivali bila je iznenadna oluja koja je izbila rano ujutro 30. ožujka i dovela do stanja mora 4 ili 5. Dva su se pontona otkvačila i K-159 potonula je na ulazu u zaljev Kola, manje od 130 km od morske granice s Norveškom. Najgore je od svega što je poginulo devet od deset ljudi koji su bili u podmornici tijekom tegljenja. Norveško-rusko izvješće navodi da su na trupu podmornice koja je trunula na površini mora 15 godina primijećena nova oštećenja nastala zbog oluje i potonuća. Srećom, i u ovom slučaju zasad nema curenja iz reaktora, no samo spominjanje vađenja poziva na oprez.

DIVOVSKA KLJEŠTA

Informacije o projektima koji bi dvije nesretne podmornice trebali vratiti na površinu i ukloniti opasnost nisu nove. One pomalo "izbijaju" već godinama, no nikako da se ostvare. Prema ovogodišnjim tekstovima, iza nove inicijative stoji i ruski predsjednik Vladimir Putin. Rusija želi dobiti i međunarodnu finansijsku potporu, no zasad se ne spominje da bi koristila inozemne kontraktore kao u slučaju Kurska. Problem je što, čini se, zasad ne raspolaže odgovarajućim rješenjem, pa ni tehnologijom. K-27 i K-159 sigurno su u puno gorem stanju no što je bio "Kursk", poroznije su i zato će ih biti teže izvaditi a da se pritom potpuno ne raspadnu. Prema web-stranici ruske državne agencije Rosatom, razmišlja se o gradnji dviju barži od kojih bi svaka imala po krak divovskih klješta koja bi obuhvatila cijele podmornice i podignula ih na skelu koja bi bila ispod postavljena. Kad bi projekt mogao početi? To je veliko pitanje, a dosad se nije pojавio ni jedan datum koji bi bio obećavajući, a vremena je sve manje. Arktičko područje zbog novih klimatskih uvjeta postaje sve prohodnije i sve je veći predmet strateških interesa i eksploracije, a time i prometa. Sigurno je da ni jednoj naciji koja ondje ima interes ne odgovaraju podvodne nuklearne opasnosti, od kojih su olupine podmornica samo jedan dio. Unatoč tomu što, prema objavljenim podacima, alarm još nije potrebno upaliti, nečinjenje može brzo doći na naplatu i to se može dogoditi naglo.

KOPNENA VOJSKA

CHALLENGER 2

U sjeni pandemije i posljedične duroke ekonomskе krize koja je pogodila Ujedinjeno Kraljevstvo, tamošnju stručnu javnost zanima trebaju li oružane snage zadržati tenkove ili novac potrošiti na što drugo.

Britanska vojska izumila je tenk tijekom Prvog svjetskog rata, ali između dva svjetska rata nije pridavala veliku pažnju njegovu razvoju. Najviše je novca odlazilo na razvoj ratne mornarice, a tridesetih godina i na razvoj

TEKST
Mario Galić

zrakoplovstva. Britanska kopnena vojska ušla je stoga u novi rat bez modernog tenka. Taj je nedostatak otklonjen otkupom licencije za proizvodnju američkih Shermana, koje je naoružala topom kalibra 76 mm duge cijevi.

Hladni rat prisilio je Ujedinjeno Kraljevstvo da nastavi razvoj tenkova. Dapače, razvilo je najbolji tenkovski top Royal Ordnance L7 kalibra 105 mm, koji će desetljećima biti standardno oružje NATO-ovih tenkova. Razvoj trenutačno naj-modernijeg britanskog tenka Challenger 2 počeo je krajem 1986. godine, kad se SSSR činio itekako vitalan, no okončan je 1992., nakon što se raspao. Prvi serijski primjerici isporučeni su u srpnju 1994. godine.

Britanski glavni borbeni tenk spreman je za modernizaciju, no na tom putu mora se suočiti i s oponentima koji zagovaraju da vojska smanji ili čak otpiše oklopnu komponentu

Foto: UK Ministry of Defence

NOVA Šansa?

Nakon 28 godina Challenger 2 spremn je za zamjenu. Međutim, mnogi izvori spominju da britanske oružane snage potiho počinju gurati ideju da se tenkovi povuku iz operativne uporabe bez zamjene. Uz 227 tenkova Challenger 2, otpisano bi bilo i 388 borbenih vozila pješaštva Warrior. Istodobno bi se zatvorilo središte za obuku oklopništva BATUS (British Army Training Unit Suffield), koje se, zanimljivo, nalazi u Kanadi. Britanska

Challenger 2 u akciji na poligonu središta za obuku oklopništva BATUS u Kanadi

kopnena vojska time bi se zapravo sasvim odrekla oklopnih snaga. Uštedjeni novac mogao bi se, među ostalim, trošiti na dodatne jurišne helikoptere AH-64 Apache i bolju opremu za nadzor bojišta. Argument je da zbog otočnog položaja Britanska vojska nije sposobna brzo prebaciti teška oklopna vozila u Europu. Umjesto tenkova i BVP-a, ona bi europskim saveznicima iz NATO-a osigurala potporu 50 Apachea.

RADIKALAN STAV I RADIKALNE REAKCIJE

Kako Otok nije u opasnosti od izravnog masovnog napada oklopnih snaga, dio generala ne vidi daljnju potrebu za ulaganjem u oklopne snage. Iskustva iz borbenih opera-

KOPNENA VOJSKA

cija od 1990. do danas pokazuju da je Britanska vojska (1991. i od 2003. do 2011.) rabila tenkove samo tijekom djelovanja u Iraku. Velike i teške Challenger 2 nikad nije prebacila u Afganistan. Ondje, kao i u ostalim operacijama u kojima je u zadnjih 15 godina sudjelovala, naglasak je bio na brzoj i preciznoj paljbenoj potpori snagama koje bi se našle u borbenom kontaktu. Za brzo prebacivanje i izvlačenje snaga najkorisnijim su se pokazali helikopteri CH-47 Chinook. Tako radikalni stav odmah je izazvao i radikalne reakcije dijela stručne javnosti, posebno zagovornika nastavka uporabe tenkova i BVP-a. Prvi im je argument upravo činjenica da Velika Britanija nikad nije raspoređila Challenger 2 u Afganistanu za razliku od, recimo, Danske ili Kanade, koje su tamo dopremile Leopard 2. Pritom ističu da su upravo britanske snage često tražile potporu tih tenkova tijekom borbenih operacija. Leopardi ne samo da su pružali učinkovitu paljbenu potporu nego su često rabljeni kao izvidnička vozila koja su motričkim i ciljničkim sustavima mogla otkriti vrlo male ciljeve na velikoj udaljenosti i pritom ih odmah neutralizirati. Dolazak Leoparda u područje djelovanja uvijek je dovodio do povlačenja pobunjeničkih snaga.

Britanski generali tvrdili su da bi dopremanje Challengera 2 u Afganistan bilo logistička noćna mora, i u transportu i u održavanju, a tenkovi bi "privlačili" na sebe pobunjenike koji bi ih pokušavali uništiti. Zanimljivo je da Kanađani i Danci nisu imali takvih problema. Britanski zagovaratelji nastavka uporabe tenkova ističu da upravo djelovanja tenkova u Afganistanu, Challengera 2 u Iraku, a najviše izraelskih Merkava protiv terorističkih skupina

Foto: UK Ministry of Defence

Apache je izvanredan jurišni helikopter, no ideja da može zamijeniti tenkove i borbenu vozila pješaštva čini se neobičnom

Omansi (lijevo) i britanski Challenger 2 na vježbi Saif Sareea 3 u Omanu 2018. godine. Zemlja na Arapskom poluotoku jedini je inozemni kupac tenka

dokazuju kolika je njihova vrijednost u asimetričnim ratovima. Pritom ne treba odbaciti ni mogućnost da će se britanske oružane snage jednog dana naći u ratu protiv klasično opremljenog protivnika koji će u arsenalu imati i moderne tenkove te protuoklopne vođene projektile. Bez dobro oklopljenog tenka velike paljbene moći u takvom ratu britanske snage ili ne bi imale dostatnu snagu za pobjedu ili bi u sklopu koalicijских snaga imale drugorazrednu ulogu. Ističu da bi se isključivo oslanjanje na lako opremljene snage koje bi podržavali Apachei i višenamjenski borbeni avioni moglo pokazati kao pogrešan smjer. Britanska vojska bez teških oklopnih snaga ne bi imala mogućnost brzog napredovanja i slamanja protivničkog otpora po dubini.

MJERE I PROTUMJERE

S druge strane, zagovaratelji koncepcije vojske bez teških oklopnih snaga ističu da suvremeno bojište vrvi od protuoklopnih sustava, i vođenih i nevođenih. Ti su sustavi lako dostupni gerilskim i terorističkim skupinama kroz međunarodne švercerške kanale ili izravne isporuke zemalja koje ih javno ili tajno podupiru. Oni ističu da postoje deseci protuoklopnih sustava koji mogu uništiti i najzaštićenije tenkove pa iz toga zaključuju da tenkovi sve teže preživljavaju u sukobima. Pritom prešućuju činjenicu da postoje i mnogo-brojni laki protuzračni raketni sustavi koji se rabe s vojnikova ramena (MANPADS), a mogu obarati helikoptere AH-64 Apache i CH-47 Chinook, kao i da se svi protuoklojni sustavi mogu sekundarno rabiti i za uništavanje drugih ciljeva. Građanski rat u Siriji pokazao je kako protuoklojni projektili BGM-71 TOW mogu uništavati najrazličitije ciljeve, od bunjera, izvidničkih položaja, utvrđenih zgrada, spremnika goriva, PZO sustava pa do aviona i helikoptera na stajankama. Čak je bilo pokušaja obaranja helikoptera koji su djelovali s male visine. Britanski zagovornici otpisa tenkova prešućuju za američke specijalne snage nesretni 3. i 4. listopada 1993. te operaciju u Mogadišu (Somalija). Ta je operacija u svjetskoj javnosti postala poznata zahvaljujući filmu *Pad crnog jastreba* (*Black Hawk Down*), koji opisuje, među ostalim, i pokušaje spašavanja posada dvaju oborenih helikoptera UH-60 Black Hawk. Oba su helikoptera oboren pogodcima

Foto: UK Ministry of Defence

iz lako protuoklopog nevodenog oružja RPG-71. Zanimljivo je da su američke snage, koje su Somalci u potpunosti okružili, na kraju izvukle oklopne snage Ujedinjenih naroda predvođene četirima pakistanskim tenkovima M48 Patton. Sama činjenica da postoje oružja kojima se može uništiti ili onesposobiti neko borbeno sredstvo ne znači da je ono koncepcijски zastarjelo ili nepotrebno. Na tržištu su deseci protubrodskih vođenih projektila svih veličina. Oni najveći mogu teško oštetiti nosače klase Queen Elizabeth i na dulje ih vrijeme izbaciti iz operativne uporabe, ako ne i potopiti. Pa opet su se britanski admirali izborili za njihovu gradnju koja je porezne obveznike stajala oko šest milijardi funti. Postoje stotine raketnih i topničkih oružja namijenjenih obaranju zrakoplova pa usprkos tomu zagovornici povlačenja tenkova iz operativne uporabe tenkove žele zamijeniti upravo helikopterima.

Tijekom Drugog svjetskog rata većina tenkova uništena je minama i topovima. Krajem rata u masovnu borbenu uporabu ušli su i protuokloplni lanseri raketa. Velik broj tenkova, posebice njemačke Tigere i Panthere, uništili su avioni. Iako je to navelo neke da tvrde kako je tenk kao borbeno sredstvo zastario, bili su glavno udarno sredstvo zaraćenih u Korejskom ratu. Tenkovi su masovno korišteni i u arapsko-izraelskim ratovima, tijekom iračke invazije na Kuvajt i njegova oslobađanja, te glavna udarna snaga savezničkih snaga tijekom invazije na Irak 2003. godine. Činjenica je da za svaki oružni sustav, pa tako i za tenkove, postoji konstantno nadmetanje u razvoju oružja za njegovo uništenje i protumjera.

KOLIKO TREBA OKLOP?

Jedno je od pitanja na koje se još čeka odgovor od pobornika povlačenja tenkova i BVP-a iz operativne uporabe u britanskim oružanim snagama sljedeće – Kako će se pješaštvo sigurno kretati po bojišnici? Moguće su samo tri opcije: pješice, zrakom i u vozilima. Britanska vojska bila je prva vojska koja

¹ Pilot jednog od helikoptera Mike Durant dao je ekskluzivni intervju Hrvatskom vojniku objavljen u broju 529 pod naslovom Povratak crnog jastreba, op. ur.

Britanski tenk na vježbi na poligonu "Copehill Down" u jugozapadnoj Engleskoj u listopadu 2018.

je, u travnju 1939., postala potpuno mehanizirana. Već su tad britanski generali smatrali da će pješaštvo najbolje djelovati ako se kreće vozilima i u borbi djeluje zajedno s tenkovima. Zagovornici ukidanja oklopnih snaga tvrde da će BVP-e nadomjestiti transportnim helikopterima koji će brzo i sigurno vojnike prebacivati na borbene položaje i s njih. Ta je taktika prvi put rabljena tijekom Vijetnamskog rata kad su američke snage, ponajviše zbog teškog terena prekrivenog džunglom i lošim cestama, pješaštvo uglavnom prebacivale lakin transportnim helikopterima. Ta se taktika pokazala relativno dobrom i u Afganistanu. No, u oba slučaja protivnik nije imao suvremene PZO sustave, a one starije imao je u vrlo malom broju. Usprkos tomu, talibani su 6. kolovoza 2011. uspjeli oboriti američki Chinook. Pritom je smrtno stradalo 30 Amerikanaca, većinom pripadnika specijalnih snaga, i osam Afganistanaca. Najnoviji primjer problema koje helikopteri imaju kad je protivnik opremljen PZO raketnim sustavima četiri su jurišna helikoptera Mi-24 i dva transportna helikoptera Mi-8 koje su od svibnja do kolovoza 2014. izgubile ukrajinske oružane snage.

Treća je mogućnost prebacivanje pješačkih snaga vozilima. Neoklopljeni kamioni i terenci jako su osjetljivi na paljbu streljačkog naoružanja i krhotine granata te praktički ne pružaju nikakvu zaštitu. Takvu zaštitu pružaju lako oklopljena vozila, no ona su potpuno neotporna na protuoklopno

62,5 t

MASA TENKA

550 km

OPERATIVNI DOMET NA CESTI

59 km/h

NAJVEĆA BRZINA NA CESTI

oružje. Ostaje pitanje kako neki britanski generali namjeravaju donekle sigurno prebacivati pješačke postrojbe po bojišnici i tijekom bitaka.

Devedesetih se godina kod dijela vojnih analitičara, a i među nekim generalima proširila ideja da se teška i dobro zaštićena oklopna vozila na gusjenicama mogu zamijeniti lakšim i znatno pokretljivijim vozilima na kotačima. Mnoge tvrtke tržištu su ponudile svoja oklopljena vozila na kotačima kao zamjenu za BVP-e, no borbena iskustva vrlo su brzo pokazala da takva vozila pružaju premalu razinu zaštite, posebice od protuoklopnih oružja. Ideja da pokretljivost može nadomjestiti zaštitu više se puta pokazala pogrešnom. U borbenim uvjetima takva vozila iz mnogih razloga moraju usporiti ili stati zbog čega istog trenutka postaju zahvalni ciljevi. Građanski rat u Siriji pokazao je i da starija oklopna vozila na gusjenicama nisu pružala dosta zaštitu posadi i vojnicima. To se prije svega odnosilo na borbena vozila pješaštva BMP-1 i BMP-2. Ništa se bolje nisu proveli ni oklopni transporteri na kotačima BTR-80. Na YouTubeu se mogu pronaći snimke uništenja tenkova T-55, T-62 i T-72 jer njihova razina oklopne zaštite nije bila dosta za zaštitu od protuoklopnih projektila. Tek je masovnija pojava tenkova T-72 zašti-

BAE Systems prikazao je 2018. godine demonstrator tehnologija Black Night koji bi imao bolje optičke senzore i aktivnu zaštitu, no ne i novi top

ćenih pasivnim reaktivnim oklopom Kontakt-5 te tenkova T-90 okrenula odnos snaga u korist sirijske vojske.

IZBJEGAVANJE PROJEKTILA

Upravo je sovjetska vojska razvila princip razvoja tenka kod kojeg je pokretljivost bila važnija od oklopne zaštite, a vrhunac tog principa bio je poznati T-34. No, ta se ideja nastavila razvijati kroz tenkove T-54/55, T-62, T-64 i T-72. Svi su oni imali relativno veliku paljbenu moć, doduše manju nego NATO-ovi tenkovi s topovima od 105, a potom 120 mm, te vrlo veliku pokretljivost, ali i vrlo slabu razinu oklopne zaštite. No onda je niz ratova pokazao koliko je taj pristup pogrešan. Jedan od njih bio je Jomkipurski rat od 6. do 25. listopada 1973., u kojem su združene arapske snage uporabile oko tisuću tenkova uglavnom proizvedenih u SSSR-u. Taj je rat, posebno u bitki za Golansku visoravan u kojoj su se sukobili sirijski i izraelski tenkovi, pokazao koliko je oklopna zaštita važnija od pokretljivosti. To je bilo dovoljno da SR Njemačka odustane od daljnog razvoja Leoparda 1 i razvije Leopard 2 znatno veće mase i s višom razinom oklopne zaštite. Amerikanci su razvili M1 Abrams,

KOPNENA VOJSKA

a Britanci Challenger 2. Jedinstvena je značajka tih tenkova znatno povećanje mase zbog veće razine oklopne zaštite, a na štetu pokretljivosti.

Oklopno vozilo u borbi u pravilu neće biti dosta to da izbjegne protuoklopni vođeni projektili. To se posebno odnosi na otvorene terene bez prirodnih ili umjetnih zaklona. Najsuvremeniji protuoklopni vođeni projektili imaju bojne glave sposobne uništiti i tenkove s najdebljim oklopima, a kad pogode lako okopljeni vozila potpuno je uništenje neizbjježno.

Nakon raspada SSSR-a 1991. godine gotovo su sve članice NATO-a odustale od daljnog razvoja tenkova. Djelomična je iznimka nastavak razvoja njemačkog Leoparda 2, međutim, do toga je došlo ponajprije zato da tvrtka Krauss-Maffei Wegmann odgovori zahtjevima inozemnih kupaca, a ne njemačke vojske. Zemlje koje su nastavile razvijati nove modele tenkova bile su Rusija, Kina, Izrael, Indija, Pakistan, Južna Koreja i Japan. Rusija je 2015. dovršila razvoj tenka T-14 Armata, kojim je ostvaren koncepcionalni napredak (v. tekst Tenk T-14 Armata, HV 510).

Ukratko, vojske svijeta i danas imaju desetke tisuća tenkova. U velikom je broju slučajeva riječ o zastarjelim vozilima upitnih borbenih značajki. No dio zemalja ulaze znatna sredstva u nabavu novih i modernizaciju postojećih. Razvijeni su i novi protuoklopni sustavi, prije svega protuoklopni vođeni projektili veće probojnosti. Zbog toga zemlje imaju dvije opcije: jedna je razvoj novih tenkova, a druga modernizacija postojećih.

ZAHVALAN ZA NADOGRADNJU

Britanska vlada donijela je prošle godine odluku o modernizaciji 148 od 227 tenkova Challenger 2. No, ta je odluka donesena prije izbijanja pandemije i teške gospodarske krize koju je prouzročila. U međuvremenu je britansko gospodarstvo u drugom tromjesečju 2020. imalo pad od 20,4 % i prioriteti su se drastično promijenili. S obzirom na to da pandemija još traje i da se očekuju novi ekonomski gubici, pritisci na proračunske uštude bit će još veći, a s tim i vjerojatnost rezova koji će obuhvatiti i modernizaciju Challengera 2. No, u trenutku dovršetka ovog teksta takav scenarij još nije potvrđen.

Ovakav kakav je sad, Challenger 2 još je uvijek vrlo dobar tenk. Britanska vojska 1991. je naručila 127 Challengera 2, prvi serijski primjerici isporučeni su 1994., a u studenom te godine naručeno je dodatnih 259. Jedini strani kupac je Oman, koji je prvu seriju od 18 tenkova naručio još 1993.,

Foto: UK Ministry of Defence

Najslabijom stranom Challengera 2 smatra se njegov top L30A1 kalibra 120 mm koji ima užlijebljenu cijev

a dodatnih dvadeset 1997. godine. Challenger 2 bit će po svemu sudeći zadnji tenk razvijen u skladu s britanskim koncepcijom, koja je najveću važnost davala oklopnoj zaštiti, potom paljbenoj moći te na kraju pokretljivosti. Zbog toga je izvrsna osnova za modernizaciju. Sad ima Chobham oklop druge generacije koji, prema britanskim tvrdnjama, pruža odličnu zaštitu od svih vrsta protuoklopnih oružja. Ime je dobio po engleskom mjestu Chobhamu gdje je razvijen potkraj šezdesetih godina. Prvi je od cijele serije višeslojnih / sendvič oklopa koji se rabe na najsuvremenijim tenkovima, a sastoje se od slojeva pancirnog čelika, keramike i aluminija te titanija i kompozita. Stoga je njihova razina zaštite i do tri puta veća od čeličnog oklopa jednakog debljine. Ploče višeslojnog oklopa ne mogu se savijati pa su tijela i kupole suvremenih zapadnih tenkova napravljeni od velikih oklopnih ploča koje su sa čeone strane tenka zakoštene kako bi se postigao dodatni učinak zaštite. Slabija je strana Challengera 2 pogon, tj. pokretljivost mu je na nižoj razini od suvremenih zapadnih tenkova. Do toga je došlo jer je ugrađen, za masu od 62,5 tona, relativno slab motor Perkins Engines Condor V12 snage 882 kW (1200 KS). To je dalo vrlo skroman odnos snage i mase od 19,2 KS/t. Britanskoj vojsci to nije smetalo, no je potencijalnim stranim kupcima. Razvijena je zato izvozna inačica Challenger 2E (Export), za koju je predviđena ugradnja jačeg MTU 883 snage

Foto: UK Ministry of Defence

Britanci su rabili Challenger u operaciji Telic, tj. invaziji na Irak, gdje su se tenkovi pokazali kvalitetnim i učinkovitim, no nisu ih dopremili u Afganistan

KOPNENA VOJSKA

Kao izgledan kandidat za glavno oružje britanskog tenka spominjan je top Rheinmetall 120 mm/L55 razvijen za inačicu Leoparda 2 A6 (na fotografiji)

1100 kW (1500 KS). Iako tenk nije našao kupce, taj je motor još uvjek opcija za modernizaciju britanskih.

PRVI I DRUGI POKUŠAJ

Najslabijom stranom Challengera 2 smatra se njegov top L30A1 kalibra 120 mm. Iako je jednakog kalibra kao i top na, recimo, Leopardu 2, njegove su paljbe značajke bitno slabije. Nastao je razvojem izvrsnog tenkovskog topa L7 kalibra 105 mm pa stoga ima užlijebljenu cijev. Osim toga, rabi dvodijelne granate, što dodatno smanjuje učinkovitost. Mogućnost zamjene topa L30A1 spominje se dostaugo, još od početka ovog stoljeća. Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva čak je skloplilo ugovor s tvrtkom BAE Systems Land Systems s ciljem pronalašća najjeftinijeg načina zamjene topa L30A1. Kao najizglednija zamjena spominjan je top Rheinmetall 120 mm/L55 koji je u to vrijeme razvijen za inačicu Leoparda 2 A6. Pokazalo se da je razlika između ta dva topa tolika da bi se morala mijenjati konstrukcija koljivke topa. Zbog toga je BAE Systems predložio svojevrsno hibridno oružje koje bi kombiniralo vanjske dimenzije postojećeg topa L30 s cijevi i ležištem granate topa L/55. Također bi se morale napraviti prilagodbe na zatvaraču topa L/55 kako bi se mogao ugraditi u kupolu Challengera 2. Na taj bi se način dobio top glatkog cijevi koji bi mogao rabiti najsvremenije njemačko, američko i izraelsko streljivo razvijeno za top L/55. Međutim, procijenjeni troškovi bili su previšoki da bi opravdali zamjenu, tim prije jer je u tom trenutku razvoj novih tenkova bio usporen te su procjene govorile da će se top L30A1 još nekoliko desetljeća moći nositi s prijetnjama. Zamjena topa tražila bi usto i kupnju novog streljiva, što bi bio trošak od više stotina milijuna funti. O modernizaciji Challengera 2 počet će se ponovno govoriti tek desetak godina poslije.

BAE Systems prikazao je 2018. demonstrator tehnologija Black Night, koji je predlagao za modernizaciju Challengera 2. Obuhvaćao je ugradnju zapovjednikove motričice naprave Safran Paseo te termovizijskih kamera Leonardo DNVS 4, koje bi osigurale sliku za noćno djelovanje zapovjednika,

ciljača i vozača. Razina zaštite povećala bi se ugradnjom aktivnog sustava obrane Iron Fist, proizvoda izraelske tvrtke Israel Military Industries (IMI). Međutim, Black Night nije predviđao ugradnju novog topa jer ga BAE Systems nema u proizvodnji.

NAORUŽANI DEMONSTRATOR

Novi i najozbiljniji pokušaj uslijedio je u srpnju 2019. kad je osnovan njemačko-britanski konzorcij Rheinmetall BAE Systems Land (RBSL) s ciljem da se britanskom Ministarstvu obrane i kopnenoj vojsci ponudi projekt Rheinmetall MBT Combat System Solution. Najveća je razlika u odnosu na Black Night prijedlog ugradnje topa kalibra 130 mm, najnovijeg Rheinmetallova proizvoda, prvi put prikazanog javnosti na izložbi Eurosatory 2016. Kako bi se povećalo potencijalno tržište, top je konstruiran tako da se može ugraditi u prostor u kojem je smješten top od 120 mm iste tvrtke. Može stoga poslužiti za modernizaciju tenkova kao što su Leopard 2, Leclerc, Abrams, Merkava 3 i 4, Ariete, K1A1 i K2, Type 90 i Type 10, pa čak i Arjun. Masa topa 130 mm/L51 sa sustavom za kompenzaciju trzaja iznosi 3000 kg, što je samo 300 kg više od topa 120 mm/L55. Cijev topa 130 mm/L51 duga je 6630 mm i ima masu od 1400 kg. To je iznimno dobro postignuće jer je masa cijevi topa 120 mm/L55 s duljinom od 6600 mm manja za samo 53 kg. Tako mala masa cijevi topa jačeg kalibra 130 mm najbolje pokazuje koliko je metalurgija napredovala te koliko su nove legure izdržljivije. Ukupna duljina topa 130 mm/L51 iznosi 7160 mm. Zapremnina barutne komore je 15 litara, a projektirana je da izdrži tlak od 880 MPa. Radi usporedbe, top 120 mm/L55A1 projektiran je za tlak od 580 MPa. Zatvarač je okomiti klizni. Na vrhu cijevi postavljen je senzor sustava za mjerenje zakrivljenosti. Korištenje cijevi procijenjeno je na 1500 opaljenja. S obzirom na povećanje mase cijevi i tlaka u barutnoj komori, nameće se pitanje koliko je povećana duljina trzaja cijevi. No, očito nije nešto puno s obzirom na Rheinmetallove tvrdnje da se top može

ugraditi u kupolu postojećih slabijih topova.

Rheinmetall je razvio za novi top potpuno novu obitelj streljiva znatno povećanim borbenim mogućnostima. Iako je povećanje kalibra niti 8 %, proizvođač tvrdi da nova potkaliberna granata ima 50 % veću probojnost. Potkalibarni penetrator izrađen je od volframa. S obzirom na to da je dulji i širi, u trenutku izlaska iz cijevi ima veću kinetičku energiju u odnosu na potkalibarni penetrator granate promjera 120 mm. Iako Rheinmetall zasad nije naveo točne značajke nove granate, procjene su da je učinkovitost topa 130 mm otprilike na razini koju je imao top Neue Panzerkanone 140, koji je ta tvrtka razvijala osamdesetih i devedesetih godina.

Zbog povećanih dimenzija i mase granata razvijen je automatski punjač. Zasad o njemu nema ni podataka ni fotografija, no očito je dostatno kompaktan da stane u kupole tenkova Leopard 2 i Challenger 2. Osamdesetih je godina tvrtka Krauss-Maffei prikazala prijedlog automatskog punjača za tenk Leopard 2. U njemu su granate, zbog povećane sigurnosti, trebale biti smještene u stražnjem dijelu kupole okrenute prema nazad. Sastavni dio punjača bio je okretni nosač koji se rotirao za 180 stupnjeva kako bi se granate mogle ubaciti u top. Da bi se povećala brzina paljbe, na nosaču su mogле biti tri granate.

Fragments videoklipa kojim je Rheinmetall prikazao demonstrator tehnologija napravljen na osnovi Challengera 2 s ugrađenim topom od 130 mm

KONKURENCIJA IZ FRANCUSKE

Kako je dokazano da bi ugradnja topa Rheinmetall 120 mm/L55 zahtijevala znatne izmjene i na kupoli tenka i na samom topu, bit će zanimljivo vidjeti kako su u RBSL-u riješili problem ugradnje topa još većeg kalibra. Rheinmetall već ima demonstrator tehnologija napravljen na osnovi Challengera 2 i očito je da je top od 130 mm na njega i ugrađen, zajedno s automatskim punjačem. Rheinmetall je u javnost pustio snimke demonstratora tehnologija tijekom pucanja iz topa i jasno je da je top u potpunosti integriran u kupolu.

Rheinmetall u promidžbenim materijalima navodi da je top od 130 mm razvijen i za njemačko-francuski projekt Main Ground Combat System (MGCS), kojim žele zajednički razviti nasljednika tenkova Leopard 2 i Leclerc. Dovršetak razvoja planiran je za 2033., a početak isporuke prvih serijskih primjeraka za 2035. godinu.

Zanimljivo je da unutar MGCS-a francuska tvrtka Nexter razvija top kalibra 140 mm. Prema njihovim tvrdnjama taj top ima 70 % veće borbene mogućnosti u odnosu na topove kalibra 120 mm. Novi je top probno ugrađen u standardnu kupolu Leclerca, a Nexter tvrdi da je ta kombinacija uspješno prošla početnu fazu testiranja s ispaljenih 200 granata. No, zbog veličine kalibra i ograničenog prostora u kupoli francuski top od 140 mm rabi dvodijelnu granatu pa tvrdnje o 70 % većoj učinkovitosti za potkalibarne granate možda i nisu potpuno točne.

U svakom slučaju, uspješna ugradnja topa tako velikog kalibra u malu kupolu dokazuje da se on može uspješno ugraditi i u znatno veće tenkovske kupole pa je samim tim velika konkurenca Rheinmetallovu topu od 130 mm.

Bit će zanimljivo pratiti koji će od ta dva topa biti odabran za MGCS. Moguća je čak opcija izrade dviju inačica tenka, njemačke s topom od 130 mm i francuske s topom od 140 mm. Ili će, u skladu s čestim europskim običajem kad su u pitanju zajednički oružni sustavi, projekt biti prekinut zbog različitih mišljenja i interesa.

PODLISTAK

Korejci su za barut doznali otprilike u isto vrijeme kad i Kinezi. U početku se Koreja oslanjala na uvoz iz Kine, no kineski carevi okljevali su s velikim isporukama pa je pokrenuta domaća proizvodnja

TEKST Mario Galić

BRODSKO TOPNIŠTVO BRODOVI KORNJAČE I ZMAJEVI KOJI RIGAJU VATRU

Poznato je da je barut izumljen u Kini, no Kinezi dugo nisu razmišljali o tome da će ga koristiti u ratu, nego su vatrometima zabavljali careve i visoko plemstvo. Po svemu sudeći, prvi su se kineski topovi pojavili oko 1000. godine, a otprilike u isto vrijeme vjerojatno su se počeli koristiti i na brodovima.

Zanimljivo je da najraniji sačuvani spis o uporabi topova na brodovima datira iz 1380. godine. Korejska je flota od 80 brodova u bitki kod Jinpoa uništila flotu japanskih pirata od čak 500 brodova. Pobjeda je ostvarena ponajviše zahvaljujući uporabi topo-

Replika broda kornjače u omjeru 1 : 2,5 izložena u Korejskom ratnom memoriju, tj. vojnom muzeju u Seulu. Rupe za topovske cijevi vidljive su na gornjoj palubi pokrivenoj metalnim pločama na kojima su šiljci

va ili "vatrenog oružja", kako navodi izvorni spis. Vatrene oružje izradio je vojskovođa i izumitelj Choe Museon (1325. – 1395.), po kojem se danas zove jedna od podmornica klase Jang Bogo južnokorejske mornarice. Piratstvo je u Japanu u XIV. st. bilo svojevrsna gospodarska grana koja je prehranjivala siromašno stanovništvo, no nije se ogledalo u presretanju i zapljeni brodova nego u napadima na obalna naselja te pljački svega što se moglo odnijeti, uključujući robe. Razlog za osiromašivanje Japana bio je građanski rat (1322. – 1392.), u kojem su zaraćene strane nemilice pljačkale i uništavale sve pred sobom. Ratna podjela značila je i potpuni gubitak nadzora središnje vlasti, što su iskoristili lokalni klanovi i organizirali piratstvo. A kako je Koreja bila najbliža, velika većina napada bila je usmjerenja prema njoj. Pritom bi taktika lova na pojedinačne brodove bila neučinkovita pa je razvijena taktika masovnog napada

na obalna sela i gradove gdje se bogati plijen nalazio na malom prostoru.

NAMJENSKA PLOVILA

U početku su korejski vladari pokušavali zaustaviti pirate tako što su ih dočekivali u zasjedama na kopnu, no ta se taktika pokazala neučinkovitom. I kad bi uspjeli ubiti ili zarobiti veći broj Japanaca, njihovi bi brodovi otplovili neostećeni, a na japanskim su otocima bile još tisuće kandidata za taj posao. Jedini pravi način da ih se zaustavi bio je uništiti brodove. Kronike od 1374. do 1388. zabilježile su 378 napada japanskih pirata. Pritom je njihovu flotu rijetko kad činilo manje od 200 brodova. Kad je Choe Museon potopio golemu flotu od 500 brodova, prijetnja se barem na neko vrijeme znatno smanjila.

Sljedeći važni zapisi iz 1383. spominju pomorsku bitku u kojoj

je korejski admiral Jeong Ji isključivo

topovima uspio potopiti 17 piratskih brodova, a već iduće, 1384. godine, napadom na Tsushima potopljeno je

300 japanskih brodova i iz ropstva

oslobodjeno više od sto Korejaca.

Očito je u XIV. st. tehnička (tj. topnička) nadmoć Koreje nad Japanom bila

tolika da ga je pobijedila u većini

pomorskih bitaka.

Korejci su za barut doznali otprilike

kad i Kinezi. U početku se Koreja oslanjala na uvoz iz Kine, no kineski carevi

okljevali su s velikim isporukama pa

je pokrenuta domaća proizvodnja. Za-

1592.

PRVI BROD
KORNJAČA

20 – 40

IZGRAĐENIH
PLOVILA

PODLISTAK

Foto: Kang Byeong Kee / Wikimedia Commons/ CC BY-SA 3.0

vatrenih strijela (hwajon) i vatrenih cijevi (hwatong). Masovna proizvodnja vatrenog oružja počela je 1377., a njegova ugradnja na brodove 1378. godine. Do 1380. i bitke kod Jinpoa

Tri korejska topa izložena u muzeju u utvrdi Jinju u Južnoj Koreji. Najближи je Cheonja, u sredini je Jija, a u pozadini Hyeonja

vrijeme je potrošeno na izgradnju brodova, izradu oružja i obuku posada.

GRADNJA OZBILJNE FLOTE

Do početka XV. st. korejski su proizvođači razvili niz vrsta vatrenog oružja kao što su topovi (daejanggunpo, ijanggunpo i samjanggunpo), primitivni minobacač (jillyeopo), ali i serija lansera raketa (yuhwa, juhwia i chokcheonhwa). Većina tog oružja bila je namijenjena uporabi na brodovima i obalnim utvrdama jer je najveća opasnost dolazila s mora. Najveći su topovi imali učinkoviti domet do 600 metara. Na udaljenosti od 400 metara mogli su napraviti znatnu štetu na zidinama izgrađenim od granita pa se pretpostavlja da je jedan pogodak u piratski brod bio dovoljan da mu se nanese velika šteta, pa čak i da ga se potopi.

Za borbu na malim udaljenostima korejski su brodovi bili naoružani lakiom (takozvanim ručnim) topovima. Iako im je najveći učinkoviti domet bio čak 300 metara, u pravilu su se koristili na znatno manjim udaljenostima. Napunjeni krupnim šljunkom ili kamenim kuglicama imali su uništavajući učinak za posade japanskih piratskih brodova.

Korejci su na brodovima koristili i lansere vatrenih strijela (zapravo rakete). Iako im je preciznost bila slaba, oni najveći omogućavali su domet od čak 1500 metara. Ako su piratski brodovi bili u zbijenoj formaciji, strijele na barutni raketni pogon mogle su napraviti znatnu štetu jer su imale mala barutna punjenja koja bi eksplodirala nakon što bi pogodile

Ilustracija: National Institute of Korean History

Korejska flota uništila je 1380. u bitki kod Jinpoa flotu japanskih pirata zahvaljujući uporabi topova koje je izradio vojskovođa i izumitelj Choe Mu-seon (1325. – 1395.).

Originalni ručni top Hwangja proizведен 1587. danas je u fundusu Korejskog ratnog memorijala

cilj. Njihova je namjena prije svega bila onesposobiti posadu iako su puno puta zapalile i brodove. Osim toga, psihološki je učinak na japanske pirate kad ih se napadalo s takve udaljenosti bio golem, pa čak i kad strijeli ne bi pogodilo cilj. Velika proizvodnja omogućila je Koreji da do 1410. izgradi flotu od 160 brodova naoružanih topovima. Za razliku od Europljana, koji su na postojeće brodove (uglavnom galije) postavljali topove inače razvijene za kopnene bojišnice (v. Na europskim galijama, HV 416), Korejci su krenuli potpuno drugim smjerom – projektirali su i izgradili brodove isključivo namijenjene za nošenje i uporabu topova. Kako bi osigurali dostatnu stabilnost ne samo tijekom plovidbe nego i tijekom borbe, kad bi sila trzaja topova mogla prevrnuti brod, napravili su velike brodove koji su mogli ponijeti do 500 tona tereta. Izgradnja je na vrhuncu dosezala čak 75 brodova mjesечно.

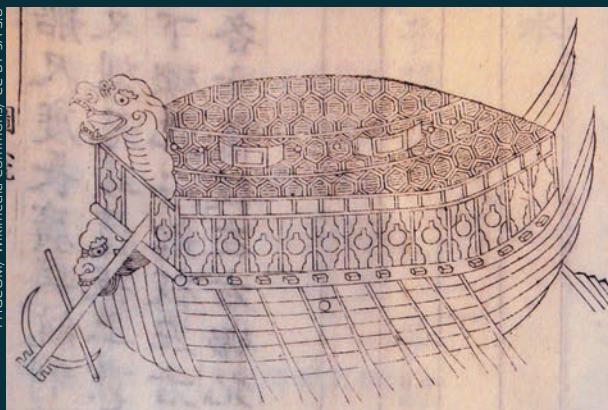
UJEDINJENI JAPAN NAPADA

Vrhunac korejske vojne brodogradnje bili su brodovi kornjače (Geobukseon), koji su se pojavili krajem XVI. stoljeća. Prvi je dovršen 1592., a danas se procjenjuje da ih je ukupno izgrađeno od 20 do 40. Namjena im je bila obraniti Koreju od japanske invazije, koja je mogla doći jedino s mora. Japan je tad bio više-manje jedinstven pod vlašću diktatora Toyotomija Hideyoshija (1537. – 1598.) i pokušavao je zavladati Korejom od 1592. sve do 1598. godine.

Tijekom rata izgrađeno je nekoliko različitih tipova brodova kornjača, koji su se ponajviše razlikovali po veličini i naoružanju, no ni jedan nije bio kraći od 30 i dulji od 37 metara. Ime su dobili po tome što je najgornja paluba bila zaštićena metalnim pločama na kojima su se nalazili šiljci pa su posada i ukrcani vojnici bili zaštićeni od topovskih kugli, strijela, kopalja i drugih projektila. Šiljci su pružali dodatnu zaštitu od pokušaja uskakanja.

Brodovi su do mjesta pomorske bitke dolazili s pomoću vjetra, a svaki je imao dva jarbola na kojima je bilo po jedno jedro. Pokretljivost u bitki povećavala se veslanjem, a brodovi su ovisno o veličini imali deset do 16 vesala. Veslači su bili na donjoj palubi. Suvremeni izvori navode da ih je na svakom brodu bilo od 70 do 80, no vjerojatno je u taj broj uračunata kompletanica posada. Procijenjena brzina uz pogon na vesla bila je od šest do sedam čvorova.

Uz posadu, na svakom je brodu bilo 50 do 60 "marinaca", uglavnom zaduženih za opsluživanje 20 do 26 topova. Svi su se topovi nalazili na gornjoj palubi, a tijekom plovidbe usta cijevi bila su iza poklopaca. Na pramcu je bila zmajeva glava, no nije služila tek za plašenje protivnika. Unutar nje

PHGCOM/Wikimedia Commons/CC BY-SA 3.0

NAORUŽANJE KORNJAČA

Brodovi kornjače u pravilu su bili naoružani topovima srednjeg i malog kalibra iako su vjerojatno oni najveći barem na pramčanom dijelu imali dva velika topa. Najveći korejski topovi tog doba bili su Cheonja, dugi do 1,3 m i kalibra 130 mm. Iz njih su ispaljivali projektili daejanggunjeon mase do 30 kg, koji su nalikovali na rakete. Svaki je imao metalni vrh i krilca, dok je središnji dio bio od drva. Na cilj su djelovali kinetičkom energijom. Najveći domet topova Cheonja bio je 1,4 km.

Na brodovima kornjačama puno su češći bili topovi Jija, do metra duljine i kalibra oko 100 mm. Iz njih su ispaljivali strijele janggunjeon, koje su također bile nalik na rakete. Njihova je masa bila oko 16 kg, a najveći domet do jednog kilometra.

Sličan je top bio i Hyeonja, dug do 0,8 m i kalibra oko 80 mm. Iz njega su ispaljivane strijele chadajeon, također nalik na rakete. Masa im je bila oko tri kilograma, a domet do dva kilometra. U pomorskim je bitkama takav domet zapravo bio beskoristan, no projektili chadajeon zbog velike su početne brzine zasigurno imali znatnu kinetičku energiju tijekom udara u cilj pri udaljenostima do 100 metara.

Najmanji su bili Hwangja, koji bi u skladu s europskim standardima bili ručni topovi. Kalibra oko 50 mm, iz njih su se ispaljivale velike strijele mase oko 1,5 kg. Domet im je bio čak oko 700 m, no u pomorskim su se bitkama rabili na znatno manjim udaljenostima.

Tadašnji su "marinci" bili naoružani i arkebusama Seungja i Se. Imale su učinkoviti domet do 150 m i uglavnom su služile za vrlo blisku borbu. Arkebuze spadaju u prve vrste streljačkog ručnog vatrenog oružja s poduljom cijevi. Paljenje je bilo primitivno, s pomoću fitilja. Bile su velike i masivne. Morale su se puniti preko usta cijevi pa im je brzina paljbe bila mala. Zbog veličine su bile teške za rukovanje. S obzirom na to da im je masa bila velika (oko sedam kilograma), vojnici su tijekom gadanja rabili metalni potporanj kako bi smanjili težinu i olakšali ciljanje.

Crtež broda kornjače s kraja XVIII. st., dvjesto godina nakon što su ta plovila rabljena. Unutar zmajeve glave bila je posebna peć u kojoj su Korejci spaljivali sumpor kako bi dobili gust i otrovan dim, a na kasnijim su tipovima na to mjesto ugrađivani topovi

bila je posebna peć u kojoj su spaljivali sumpor kako bi dobili gust i otrovan dim koji je trebao zasljepljivati i gušiti protivnike. No, kako je u nekim uvjetima dim bio podjednako opasan i za posadu vlastitog broda, na kasnijim su tipovima u zmajeva usta ugrađivani topovi pa je zmaj zaista "rigao vatru". Korejci su u pomorskim bitkama brodove kornjače, s obzirom na velik broj topova i oklopnu zaštitu, prije svega koristili za napade na zapovjedne brodove. Prvi brod kornjača borbeno je uporabljen 29. svibnja 1592. u bitki za Sacheon. Iako su Korejci imali samo jedan brod kornjaču, njegova je pojava bila dosta dosta za potpunu pobjedu, pri čemu je uništena cijela japanska flota.

CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI

Neki od članova velikaškog roda iz Goričke župe dogurat će do banske titule i biti važan faktor čak i za vladajuće dinastije u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu

MOĆNI BABONIĆI

Prema mišljenju većine hrvatskih povjesničara specijaliziranih za srednji vijek, korjeni velikaškog roda Babonića obavjeni su legendama i istraživani na temelju povijesnih dokumenata upitne vjerodostojnosti. Vjerovatno utočili su se u lozi koja potječe iz Goričke župe u Pokuplju i dijelu današnjeg Kordunskog izvjesni je Stjepan I., nadimka Babon, koji je živio potkraj XII. i početkom XIII. stoljeća. Svojom vojskom pomogao je hrvatsko-ugarskom kralju Beli III. Arpadoviću (1148. – 1196.) u svladavanju njemačkog kneza Alberta od Mičova, koji je provalio u Slavoniju. Stoga je od Belina sina i nasljednika Emerika (1174. – 1204.) kao nagradu dobio posjed Vodicu kraj Dubice. Njegovi sinovi Baboneg I. i Stjepan II. sudjelovali su 1217. u križarskom pohodu kralja Andrije II. (1177. – 1235.). Zahvaljujući dobrim odnosima s Arpadovićima, Babonići su sredinom XIII. st. proširili svoje posjede te politički i gospodarski utjecaj pa je Stjepan II. postao 1243. godine primorski ban. U tom razdoblju spominje se i njihova pomoć kralju Beli IV. (1206. – 1270.) prilikom povlačenja prema jadranskoj obali zbog provale Mongola. Za nagradu su bili izuzeti od plaćanja poreza.

USPON NA DRUŠTVENOJ LJESTVICI

Dobar položaj obitelji zadržali su i potomci pa su tako sinovi Babonega I. imali posjede Vodicu i Poljanu blizu Save u Dubičkoj županiji, dok su sinovi Stjepana II., kao druga strana loze Babonića, čvrsto držali posjed Goricu na Kordunu. Međutim, u XIII. st. bilo je uobičajeno da posjedovanje puno zemlje dovodi i do svađa s drugim velikaškim obiteljima. Glavni konkurenti Babonića bili su Gisingovci, obitelj njemačkog podrijetla. Povijesni izvori navode da su se u drugoj polovini

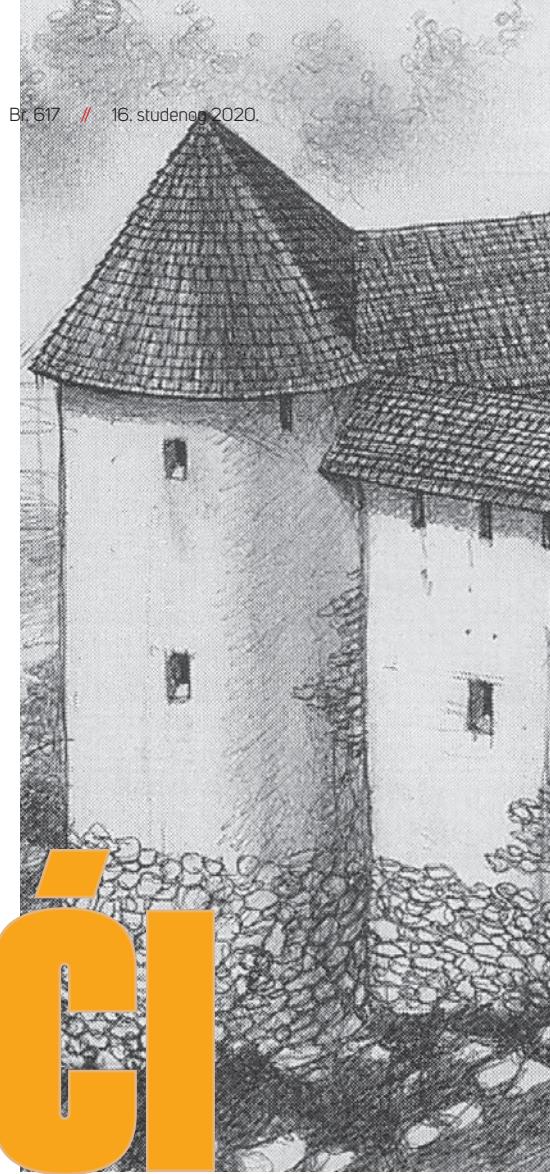
TEKST

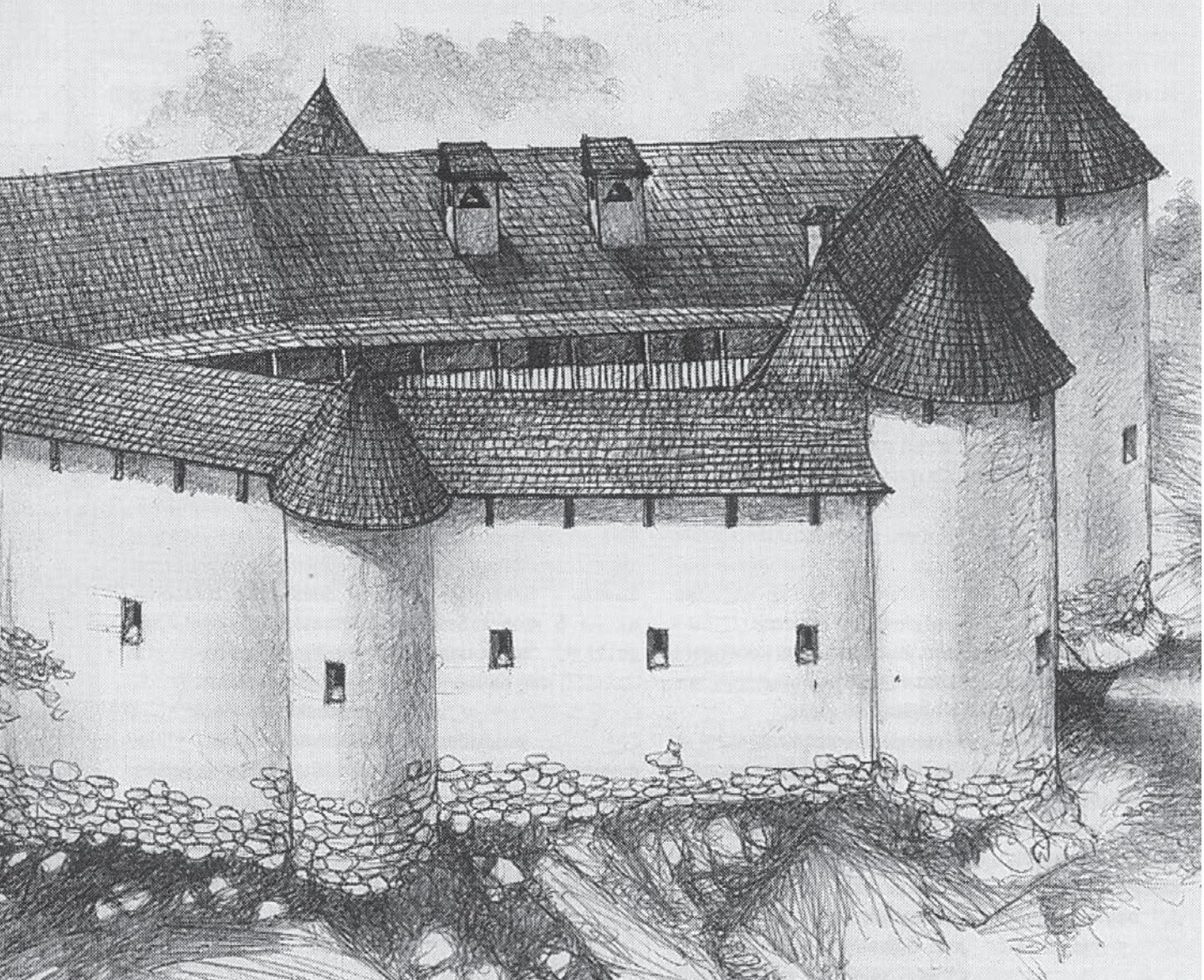
Josip Buljan

ILUSTRACIJA

Zvonimir Grbašić

XIII. st. dva velikaška roda sukobila zbog uprave nad posjedima u Slavoniji. Ipak, nesuglasice, pa i povremeni oružani sukobi, riješeni su mirom u Dubici 1278. godine, kao i posredovanjem kralja Ladislava IV. Kumanca (1262. – 1290.). Dogovorom u Ozlju 1280. vodička loza Babonića uspjela je zadržati najstariji posjed Vodicu, a dobili su i obje župe Pset, župu Goricu, Drežnik, Novigrad, Gaj i Petrinju. Još jedna obitelj s kojom su vodili sukobe bila je Gut-Keledi, njemačko-ugarskog podrijetla. Babonići su se s njom izmjenjivali na banskoj časti. Mirom u Zagrebu, također 1278., i s njima je postignut mir: Babonići su dobili posjed Steničnjak, a Gut-Keledi Zlat. Nakon što je vodička loza izumrla, njezine je posjede preuzeo ogrank goričke loze. Među najzaslužnijima za njihov uspon na društvenoj ljestvici bila su braća Stjepan III. i Radoslav I., koji se do kraja 1280.-ih izmjenjuju na mjestu slavonskog bana pokušavajući učiniti tu čast naslijednom. Međutim, u politički nestabilnom zadnjem desetljeću XIII. st. bili su banovi zajedno s rodом Gisingovaca. Vještom diplomacijom, kupnjom i ženidbenim vezama uspjeli

su proširiti svoje posjede. Povjesni izvori tvrde da su, uz ostalo, u to vrijeme pod upravu dobili Ostrožac, Lipovac i župu Zemljanić.

U zadnjim godinama XIII. st. situacija u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu obilježena je sve žećim dinastičkim sukobima između posljednjeg Arpadovića Andrije III. Mlečanina (oko 1250. – 1301.) i Anžuvinaca. Babonići su vješto balansirali između suprotstavljenih strana, koje su bile svjesne njihove snage i utjecaja pa su im darivale posjede kako bi ih pridobile u borbi za krunu. Andrija III. proglašio je 1299. godine Stjepana IV. Babonića banom cijele Slavonije, a Babonići mu zauzvrat vraćaju neke kraljevske gradove poput Gaja, Susjeda i Vrbasa. Iduće im godine Karlo II. Anžuvinac potvrđuje pravo na posjede i daruje još neke teritorije u Slavoniji, južnoj Kranjskoj te Medvedgrad, pa su početkom XIV. stoljeća kontrolirali prostor od Kranjske do Vrbasa i od Save do Gvozda.

UGLED KOJI KOPNI

Dolaskom Anžuvinaca na vlast Stjepan IV. nakratko ostaje bez banske časti, da bi je 1309. ili 1310. ponovno dobio, dobrim dijelom i zbog dopuštenja Mlečanima da se bave trgovinom u područjima pod njegovom kontrolom. Zagrebačkoj biskupiji 1314. vraća Medvedgrad, a iste godine s braćom vrši obiteljsku raspodjelu posjeda. Stjepan IV. tako je dobio gornjoslavonske dohotke od posjeda oko Steničnjaka i još nekih mjesta, Ivan I. južnoslavonske oko Zrina, a Radoslav II. od imanja uz rijeku Savu. U diobi imanja i dohotaka obitelji Babonić posredovao je tadašnji zagrebački biskup Augustin Kažotić (1260. – 1323.).

Nakon smrti Stjepana IV. bansku je čast od 1316. preuzeo

Simbol ranih Babonića do 1327. godine bili su posjed i utvrda Steničnjak. Poslije je prelazila u posjed više velikaških obitelji, a u ruševnom je stanju od XVII. stoljeća. Njezini se ostaci i danas mogu vidjeti kod Sjeničaka Lasinjskog istočno od Karlovca

njegov brat Ivan Babonić. Njegovo razdoblje obilježilo je ponovno izbijanje sukoba s rodом Gisingovaca i promjenjivi odnosi s Mladinom II. Bribirskim, kojeg je zajedno s Frankopanima, Kurjakovićima i Nelipčićima porazio 1322. kod Blizne (opširnije v. Mladin II. Bribski, HV 572). Za taj je uspjeh kralj Karlo I. Robert (1288. – 1342.) iz dinastije Anžuvinaca nagradio Stjepana IV. titulom bana čitave Slavonije, Hrvatske i Dalmacije, koju je već iduće godine izgubio zbog nemogućnosti učvršćenja anžuvinske vlasti u Hrvatskoj. Kako se nije mirio s takvom kraljevom odlukom, baš kao ni njegovi sinovi, novopostavljeni ban Mikac Mihaljević oduzima 1326. godine Babonićima njihovo uporište Steničnjak na Kordunu istočno od Karlovca, a Ivan Babonić predaje 1327. i važnu utvrdu Zrin. Premda im je kralj idućih godina oprostio neposlušnost, društveni su ugled i moć Babonića polako kopnjeli. Kako Ivanova tri sina nisu imala nasljednika, glavnu ulogu u obitelji preuzela je loza sinova Radoslava II. Babonića, koja se prema svojem uporištu Blagaju na Sani počela nazivati knezovima Blagajskim.

PRIČE IZ DOMOVINSKOG RATA

PROZOR U PROŠLOST

Na Natječaju za kratku priču o Domovinskom ratu za učenike srednjih škola u Republici Hrvatskoj 2020. Ministarstva hrvatskih branitelja dodijeljeno je pet trećih nagrada

Maja Čalić,
2. razred
Ekonomski i
turističke škole,
Daruvar

Pospremajući tatin ormari i kopajući po svim onim njegovim starim košuljama, koje se već godinama skrivaju na dnu ormara, pomalo požutjele od stajanja, s mirisom koji podsjeća na neka prošla vremena, mama je danas pronašla tatinu staru vojnu košulju. Vidjelo se po njoj koliko je stara, rupe od moljaca bile su posvuda po njoj, dva gumba su joj nedostajala, izgledala je tako očajno i otrcano, da su sve one tatine košulje s dna ormara izgledale poput upravo kupljenih, naspram nje. Uz to što je ta košulja imala tako očajan izgled, na polovici lijevog rukava imala je rupu. Vidjevši tu rupu, u šali sam pomislila, koliko je velik moljac to morao biti da napravi ovoliku rupu? Osim toga, zašto takva košulja uopće стоји tu u ormaru? Tata ju je trebao odavno baciti. Pomislila sam, ta košulja samo nepotrebno zauzima mjesto u ormaru i odlučila sam se je riješiti... U tom trenutku začujem tatin glas: "Što to imaš u ruci?" upitao me. Opuštenim glasom sam mu odgovorila: "Samo staru košulju, puna je rupa od moljaca, užasno mirisi i k tome ima rupu na lijevom rukavu, idem je baciti." Vidjevši košulju tata je zastao, pogledao me, a oči su mu se napunile suzama. Još ga nikad nisam vidjela takvog, u sebi sam pomislila: "Pa to je samo košulja, zar tako izgleda samo zato jer mu želim baciti košulju. Hm?" zapitala sam se. U tom trenutku tata je uzeo košulju iz moje ruke i rekao: "Pogledaj sve ove košulje u ormari, a sad pogledaj ovu. Sve ove košulje zajedno nisu prošle ništa u usporedbi s ovom." "Kako to misliš?" upitala sam ga zbumjenim glasom, na što mi je on odgovorio: "Ovo je košulja koju sam godinama nosio tijekom Domovinskog rata, ova ko-

šulja je svjedok moje borbe za domovinu, ona je svjedok muke, patnje i boli koju sam prošao da bi ti danas mogla živjeti u Hrvatskoj kakvu poznaješ. Tijekom rata, dok sam bio na bojištu, ova košulja je bila na meni. U njoj sam proživio neke od najstrašnijih trenutaka u svom životu, noseći je svaki dan gledao sam kako moji suborci, moja braća ginu. Svaki dan sam u njoj strahovao hoću li poginuti, hoće li me protivnik nastrijeliti, hoću li nastradati od granate. U njoj sam svjedočio prizorima od kojih i dandanas imam noćne more. Dok je sad gledam pred očima još uvijek mogu vidjeti kišu granata koja nas je obasipala svaki dan, još uvijek se sjećam onih pustih ulica prekrivenih ruševinama, kuća koje su nekad bili domovi puni ljubavi i veselja iz čijih su dvorišta uvijek dopirali smijeh i zvuci dječje igre. Ova košulja je svjedočila svemu tome, ona je vidjela svu muku, svaku kapljicu krvi i svaku prolivenu suzu koju su branitelji dali za ovu domovinu. U njoj sam svaki dan gledao smrti u oči i iskušavao svoju sreću. Ostati živ je tijekom rata svaki dan bila lutrija. Uvijek je postojala mogućnost da nastradam, nestanem pod crnom zemljom, da me zarobe ili kao što je snašlo mnoge moje suborce, da jednostavno, nestanem kao da nikad nisam ni postojao." Od njegovih riječi prošla me je jeza. Nikako nisam mogla sebi predočiti kako je bilo svaki dan živjeti u strahu od smrti i svaki dan gledati u svoje suborce kako jedan za drugim nestaju i iza sebe ostavljaju najmilije u suzama. No, još važnije pitanje za mene je, otkud mom tati i svim braniteljima snage i hrabrosti da nastave borbu, odakle im tolika hrabrost da stanu ispred metka za svoju domovinu. Odgovor je zapravo jednostavan, kad braniš ono

što ti je u srcu i kad se boriš za svoj dom čak i nešto strašno poput jurećeg metka neće te zaustaviti u pokušaju da zaštitiš svoju domovinu.

Dok sam ja razmišljala i pokušavala zamisliti sve što mi je tata upravo rekao, on je nastavio priču.

“Vidiš li ovu rupu na lijevom rukavu?” upitao me. Nakon svega što mi je rekao samo sam klimnula glavom jer ga nisam htjela prekinuti. Ova priča, iako je bila tužna i izazivala nekakav nemir u meni, htjela sam je čuti. Tata je nastavio: “Ova rupa je nastala jednog jutra. Već dva dana nije bilo većih ubzuna pa smo svi pomalo odahnuli i opustili se do tog kobnog jutra. U ranim satima oglasila se ubzuna, protivnik je napadao sa svih strana, bili smo opkoljeni. Jedina prilika za mogući spas bila nam je da se ustanemo i borimo. Izašao sam, iako su meci frčali svuda oko mene, a srce tuklo jače nego ikad prije, skupio sam svu hrabrost koju sam imao i otišao u borbu za svoju domovinu, za svoj narod i svoj dom. Odolijevali smo protivniku i u jednom sam trenutku samo osjetio iz početka lagano peckanje, a kasnije oštru bol koja je hujala mojom lijevom rukom. Shvatio sam da sam ranjen. Metak me pogodio i prošao ravno kroz ruku, nikada prije nisam osjetio toliku bol. Krvi je bilo posvuda i odjednom sve mi se zamračilo. Iduće, čega se sjećam je bolnica u kojoj sam se probudio dan kasnije i doktora koji mi govorio da sam imao sreće jer sam umalo ostao bez ruke. U tom trenutku pomislio sam na sve one koji nisu bili moje sreće i koji će zauvijek morati živjeti

bez dijela svoga tijela jer su ga žrtvovali za svoju slobodu, ali i slobodu generacija što dolaze.”

Nakon ovih riječi ostala sam u šoku, nisam mogla izgovoriti ni najjednostavniju rečenicu jer što reći čovjeku nakon ovih riječi. Sve mi se činilo tako nestvarno, kao da mi je tata upravo ispričao najstrašniju bajku na svijetu. Nikako se nisam mogla staviti u njegovu kožu i zamisliti koliko strašno mora biti kad proživiš tako nešto i koliki trag takvi događaji ostavljaju na tebi. Domovinski rat je ostavio trag na svima, a najviše na braniteljima koji se i dandanas sa Suzama u čima sjećaju i najsigurnijih detalja.

Tata je završio svoju priču i vratio mi košulju u ruke. Ta košulja, koja je samo prije nekoliko minuta bila stara ofucana krpa s rupom na rukavu, za mene je sada postala prozor u prošlost. Skrivala je godinama na dnu ormara svoju priču, priču koja se urezala u srca svih branitelja. Ona je simbol otpora i hrabrosti, te beskrajne ljubavi prema domovini i hrvatskome narodu moga tate, ali i svih branitelja. Saznavši ovu priču uzela sam košulju, stavila je na vješalicu i objesila na počasno mjesto u ormaru gdje će me podsjećati na žrtvu danu za našu slobodu, jer kao što je tata rekao: ova košulja je vrednija od svih ostalih s dna ormara.

DOMOVINSKI RAT

IZVORI O DJELOVANJU JNA I SRPSKIH POSTROJBI U LICI PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE, 1991.-1992.

TEKST

dr. sc. Ante Nazor, ravnatelj Centra

(XXIII. DIO)

Kao i u prethodnom broju Hrvatskog vojnika, i u ovom će se na temelju izvora s Izdvojenog komandnog mjeseta 5. vojne oblasti JNA iz Plitvice navesti podaci koji govore o stanju na području Like nakon sukoba na Uskrs 31. ožujka 1991. u Nacionalnom parku Plitvička jezera. Primjerice, Informacija IKM-a 5. vojne oblasti JNA Komandi Sveti Rok od 3. lipnja 1991. svjedoči o raspoređivanju lakošeg samohodnog artiljerijskog bataljona na punktu u Lovincu, kod raskrižja prometnica iz smjera Gračaca i Gospića prema Svetom Roku. U Informaciji se navodi da su dotadašnji zapovjednici punkta smijenjeni zbog neposluha i konzumiranja alkohola. Međutim, neki dijelovi izvješća navode na zaključak da nisu svi pripadnici JNA, posebice oni koji nisu bili srpske narodnosti, prihvatili tadašnju politiku i djelovanje vojnog vrha. Naime, vodnik I. klase O. Mujo javno

je izjavljivao "da starešine u Svetom Roku uče vojнике da su svi Hrvati ustaše i da idu da piju samo u srpske kafane" te "da će o tome obavestiti svu jugoslovensku javnost i Predsedništvo SFRJ", pa se u takvom istupu mogu tražiti razlozi njegove smjene. Istodobno, spomenuto izvješće pokazuje i dvostrukе kriterije u ponašanju vodstva JNA, jer dok je smijenjenim zapovjednicima kao "otežavajuća okolnost" navedeno druženje i "konzumiranje veće količine alkohola" sa zapovjednikom i pripadnicima MUP-a RH, odnosno Policijske postaje Lovinac, uz napomenu da je to "iritiralo ekstremne članove SDS-a", istodobno se srpske pripadnike odmetnute Stanice milicije u Gračacu pozdravljalo, a piće se konzumiralo u "kafanama" srpskih vlasnika. Izvor pokazuje da je protiv smijenjenih zapovjednika punkta pokrenut vojnostegovni postupak:

Na osnovu Zapovesti komandanta 5. VO, str. pov. 9/75-140 od 22. 4. 1991. godine Isab/13. pmtbr raspoređena je u Sve-

HRVATSKI MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKI CENTAR DOMOVINSKOG RATA U SURADNJI S HRVATSKIM VOJNIKOM OBJAVLJUJE AUTENTIČNE DOKUMENTE I MEMOARSKO GRADIVO VEZANO UZ DOMOVINSKI RAT

tom Roku sa zadatkom da kontroliše širi rajon Svetog Roka, a posebno raskrsnicu puteva Gospic – Gračac u s. Lovinac. Radi izvršenja zadatka na raskrsnici puteva isturena je jedna patrola (b/v BOV-3) sa komandirom patrole aktivnim oficirom ili mlađim oficirom. U vremenu od 21. – 31. 5. 1991. godine na dužnost komandira punkta smenjivali su se poručnik S. Radovan i vodnik I. klase O. Mujo. U toku izvršenja zadatka imenovani su bez odobrenja i znanja prepostavljenih u više navrata odlazili u kafanu "Tropikana" u Gračacu i "Bolji život" u s. Lovinac, gde su konzumirali veće količine alkohola i zadržavali se u proseku od 3-6 časova, za koje vreme su vojnici (posada) sami izvršavali veoma odgovorne zadatke. Boraveći u navedenim lokalima imenovani su vrlo često bili u društvu sa pripadnicima MUP-a (Policjske stanice Lovinac), a najčešće sa zapovednikom, što je iritiralo ekstremne članove SDS-a, pa je moglo doći do sukoba i veoma teških posledica. Vodnik I. klase izjavljivao je da starešine u Svetom Roku uče vojnike da su svi Hrvati ustaše, da starešine idu da piju samo u srpske kafane, te da patrola Isab pokriva patrole MUP-a, a da se organima Stanice milicije u Gračacu maše u znak pozdrava, i da će o tome obavestiti svu jugoslovensku javnost i Predsedništvo SFRJ.

Ovakvim svojim ponašanjem imenovani su bitno нарушили disciplinu i vrlo negativno uticali na međuljudske odnose, poverenje u kolektivu i uticali na izvršenje postavljenih zadataka. U toku izvršenja zadataka ukazivano im je na propuste i naređeno da ne napuštaju jedinicu, te zabranjen odlazak u gostionice, što imenovani nisu prihvatali.

Obzirom da se radi o gruboj povredi vojne discipline u izvršavanju borbenih zadataka i da je ovakvo ponašanje moglo da ima teške posledice, prema imenovanim je pokrenut postupak za utvrđivanje odgovornosti pred vojnodiencijskim sudom. Ovu informaciju proraditi sa svim AVL (aktivnim vojnim licima, op. a.) i GL (građanskim licima, op. a.) uz potrebnu poduku, kako se ovakvi i slični propusti ne bi ponavljali. (HR-HMDCDR, 116., kut. 23)

Izvješće IKM-a 5. vojne oblasti Komandi 5. vojne oblasti JNA od 6. lipnja 1991., u kojem se govori o sastanku predstavnika SO T. Korenica s predstavnicima SSUP-a Jugoslavije, pokazuje da vodstvo pobunjenih Srba nije odustalo od ekstremnih stavova te da u skladu s tim nije željelo raspustiti paravojne postrojbe.

Dana 6. 6. 1991. godine, u vremenu od 14,00 – 17,00 časova u SO Titova Korenica, održan je sastanak između predstavnika SO (Skupštine općine, op. a.) – predsednik IV (Izvršnog vijeća, op. a.), sekretar opštine i komandant TO, te predstavnika SSUP-a Zore Boriša (vođa grupe) i zamjenika komandanta pukovnika Gojka Vučnovića. Sastanak je održan po sledećim pitanjima:

1. Informisanje o razmatrаниm aktuelnim pitanjima na teritoriji SO Titova Korenica, od strane predstavnika SSUP-a.

2. Zahtev za rasformiranjem i razoružavanjem novoprijavljenih snaga SUP-a u Udbini (oko 200 ljudi), (zaјednički zahtev predstavnika SSUP-a i Komande 5. VO – IKM.)

3. Dogovor oko rešavanja drugih aktuelnih pitanja na teritoriji SO Titova Korenica.

Iz sadržaja razgovora došlo se do sledećih zaključaka:

- U odnosu na raniji period, u poslednjih 20 dana na teritoriji SO Titova Korenica, Otočac, Gospic i Gračac, broj ekscesnih pojava je u opadanju;

- Odluka Predsedništva SFRJ u pogledu razoružanja i rasformiranja neregularno formiranih i naoružanih snasta, kao i pojedinaca se uopšte ne sprovodi. Nапротив, u rejon Udbine pojavile su se nove snage SUP-a;

- U kontaktima sa odgovarajućim organima DPZ i predstavnika SSUP-a, određeni organi sa teritorije, malo želje pokazuju za dogовором око rešavanja aktuelnih pitanja;

- Na upozorenja da se odluke Predsedništva SFRJ moraju izvršavati, predstavnici SO Titova Korenica su govorili da to mogu činiti samo paralelno sa sprovođenjem ovih mera od strane vrhovništva i drugih organa vlasti u RH. Predsednik IV čak govorio da kad bi imali oružja da bi ga podelili narodu;

- Pomenuti predstavnici napominju da će voditi ovakve razgovore kad se ukine PST (policjska stanica MUP-a RH, op. a.) na Plitvicama, policijski centar na Ljubovu, omogućavanje funkcionisanja vlasti u MZ (mjесним zajednicama, op. a.) referendumom pripojenih SO Titova Korenica, i puštanjem 16 zatvorenih ljudi u poznatim događajima na Plitvicama;

- Iako je zahtev za rasformiranjem i razoružanjem novih snaga u Udbini iznesen u opštoj formi, može se zaključiti da se to neće učiniti od strane organa SO Titova Korenica.

Zaključak: U toku razgovora u celini, predstavnici SO Titova Korenica su pokazali krajnje ekstremni stav gotovo po svim pitanjima.

Zakazani sastanak od strane predstavnika SSUP-a, jedinice JNA i predstavnika MUP-a, i MZ u Vrhovinama, nije održan. Naime, predstavnici MZ zbog prisustva predstavnika MUP-a nisu dozvolili održavanje sastanka. Drugih incidenta nije bilo.

U vremenu od 14,15 – 18,00 časova 6. 6. 1991. godine u razgovoru Milan Martić je prihvatio da će povući svoje specijalne snage sa šireg prostora Udbine, ako naše jedinice preuzmu obavezu patroliranja na pravcu Udbina i obezbeđenje pravca od Ljubova prema s. Podlapaća. Pored toga dao je garanciju, da neće činiti nikakve ekscese dok se ne povuku. (...) (HR-HMDCDR, 116., kut. 23.)

DOMOVINSKI RAT

Perast je bio brod s dušom. Kažu: "Bia je ka čovik." Nevjerojatna akcija spašavanja ranjenog broda Perast odvijala se u dubrovačkom akvatoriju 19. studenog 1991., dan nakon pada Vukovara

TEKST
Lada Puljizević

FOTO
Lada Puljizević,
osobna arhiva
Silvio Market

Perast je bio motorni brod koji je u travnju 1963. izgrađen u brodogradilištu u Malom Lošinju. Iste godine postaje dio Jadrolinijine flote pa do 1971. spaja Vis, Lastovo i Velu Luku, a od 1971. do 1991. vozi od Dubrovnika preko Elafita do Mljeti i nazad.

I tako dvadeset godina: jedna pruga dnevno, brodske propele zabrundaju pa zapjene more još za noći ili u svitanje, već u četiri, pa počne putovanje iz Polače u mjesne luke, dalje do Elafita pa prema Dubrovniku da bi se tamo stiglo po voznom redu, u osam ujutro. I svako popodne natrag. Ljeto ili zima, bonace ili nevere, u školu, na posao, s posla, doktoru – nije bilo drugog broda ni druge veze s kopnom, ljudi su s Perastom i zahvaljujući Perastu živjeli, na rivi ga čekali ili još dugo za njim dok je odlazio mahali, mnogo ih je koji su se nekim dijelom života zauvijek za taj svoj Perast vezali. A po svemu što se kasnije

s tim brodom događalo, bit će da se i Perast za svoje ljudе zauvijek vezao. Oni koji znaju, na tom dijelu priče kratko zamuknu, uzdahnu pa tihomrmljaju kako svaki brod ima dušu, ali Perast... "Perast je bio poseban," zamišljeno klijema glavom Milo Sršen, njegov kapetan. Krajem ljeta 1991. kapetan Sršen i njegov Perast bili su mlađi, i jaki, i nerazdvojni. "To je bio odličan brod, brod koji je dobro slušao. Jedinstven!" prisjeća se Sršen, koji je zajedno s posadom i Perastom, odlukom dubrovačkog Križnog stožera u kolovozu 1991. uključen u obrambene pripreme za područje Dubrovnika, Elafita i Mljeti. Brod Perast postaje strateški važna veza između Dubrovnika i otoka dubrovačkog akvatorija, a težište je bilo na odvoženju obrambene opreme i tehnike iz Dubrovnika na otoke, dostavi oružja i streljiva, prebacivanju radiostanica koje su kasnije, pokazalo se, bile osnova komuni-

LEGENDA O PERASTU

kacijske uvezanosti obrane. Održavajući svoju redovnu liniju i istodobno sudjelujući u pripremama za obranu, Perast je često bio motren, zaustavljan ili pretresan od patrolnih čamaca i ratnih brodova JRM-a koji su se koncentrirali u dubrovačkom akvatoriju. Ubrzo je postalo jasno zašto to rade: 1. listopada 1991. u šest ujutro počeo je opći napad na Dubrovnik iz zraka, s kopna i mora, a istodobno je uspostavljena blokada dubrovačkog akvatorija koja će potrajati više od dva mjeseca.

Na dan općeg napada na Dubrovnik, u skladu s tadašnjom situacijom i nedovoljno jasnim informacijama, dva sata prije početka napada Perast u četiri ujutro pokreće motore i iz polazne luke Polače kreće na rutu koja je prethodnih dana zbog pritiska JRM-a nešto izmijenjena i kreće se od Mljeta do Šipanske Luke, a završava u Slanom, odakle bi se putnici trebali autobusima prebaciti za Dubrovnik. Tog dana zapovijedanje brodom preuzima kapetan Muhamed Čerimagić-Hamo koji po standardnim pravilima, nakon odrđene devedesetodnevne smjene zamjenjuje kapetana Milu Sršena. Uz njega se na brodu tog dana nalazi Pero Sršen-Šupica (upravitelj stroja), Nikola Zvjerković (vođa stroja), Antun Matić-Tonko (motorist), Niko Nodilo-Ribić (kormilar), Stjepo Dabelić-Grego (kormilar), Srećko Vlašić (časnik palube), Ivo Lazo-Tein (mornar), Slobodan Dovjanić (mornar), Josip Usmićani (konobar) i Miljenko Kinkela (kuhar). Bilo je to posljednje Perastovo isplovljavanje iz Polače.

Tihomir Luković-Luka, zapovjednik pomorskih diverzanata HRM-a, fotografiran nakon što su Anto Ondini, Robert Kramarić i ostali diverzanti iz njegove skupine spasili brod Perast

Zaustavljan tog jutra od patrolnih čamaca JRM-a, Perast je ipak uspio uploviti u Slano. Dubrovnik se tresao od detonacija, repetitor na Srđu bio je raketiran, neprijatelj je svom žestinom nadirao s istoka, a već od podneva i Slano je postalo meta neprijateljske artiljerije, topovnjača i aviona. Tog dana posada Perasta pokušava u 14 sati, po plovidbenom redu isploviti iz Slanog i vratiti se putem kojim su ujutro prošli, no prijetnjama i otvorenom vatrom po vaporu u kojem su se tad nalazili i putnici, neprijatelj ih prisiljava da se vrate u Slano.

SLANO, POSLJEDNJE PRISTANIŠTE

Idućih su dana trajale borbe oko Slanog. Neprijatelj je udarao sa svih strana, branitelja je bilo nedovoljno i morali su se povući, počelo je izvlačenje

DOMOVINSKI RAT

I dok su se ostali članovi posade Perasta uspjeli spasiti, upravitelj stroja Pero Sršen-Šupica, motorist Antun Matić-Tonko i kormilar Niko Nodilo-Ribić, koji su se naumili plivajući izvući iz Slanog su nestali. Kapetan Perasta Milo Sršen, čiji je brat Pero Sršen-Šupica bio među nestalima, sjeća se mučnog vremena neizvjesnosti, glasina i traganja za pomorčima. Istina se saznala 7. kolovoza 1992., kad je u Slanom, nakon odbijanja neprijatelja, obavljena ekshumacija i pronađena su tijela nestalih pomoraca s Perasta. Ustanovljeno je da su vjerojatno poginuli od direktnog pogotka granate ispaljene s broda JRM-a. Antun Matić-Tonko, Niko Nodilo-Ribić i Pero Sršen-Šupica pokopani su 13. kolovoza 1992. u obiteljskim grobnicama na Mljetu.

civila prema Stonu i u noći s 3. na 4. listopada obrana Slanog je slomljena. Te noći kad je Slano gorjelo kao baklja, Perast je vezan u luci, a posada, koja je jedno vrijeme provela u potpalublju prisiljena je izvlačiti se te se konačno okuplja u skloništu na istočnom dijelu slanske uvale i 4. listopada donosi odluku o izvlačenju. Antun Matić, Niko Nodilo i Pero Sršen po noći će preplivati na zapadnu stranu uvale i dalje pješice nastaviti prema Pelješcu, dok će se druga grupa pokušati probiti kroz šumu.

Vezan uz rivu u napuštenom i spaljenom Slanom, izrešetan strojnicama i gelerima, na Perast je 8. listopada upala horda rezervista koji su prolazeći kroz Slano palili, gazili, kidali, rušili i krali slaveći svoju pobjedu. Po Perastovoj su utrobi pucali, lomili i spaljivali, razbijali, a onda su presjekli njegove cime kako bi se odmakao od obale i zatvoren u slanskoj uvali plu-

Izmučen,
razvaljen,
spaljen ali i dalje
uspravan, Perast

je 20. siječnja
1992. dotegljen iz
Stonskog kanala
u brodogradilište

Inkobrod na
Korčuli. Trebao
je biti popravljen,
obnovljen, sanjali
su da će poslije
svega dalje ploviti,
biti spomen na
pobjede, pomorce,
na duše koje se
i u najružnijim
vremenima
potopiti ne daju.
Trebao je biti...
ali nije.

tao dok ga oni gađaju artiljerijom. Danova je to trajalo. Ujutro 11. listopada tenk T-55 naciljao je Perast koji je stajao nasred uvale, čelom okrenut prema tenkovskoj cijevi promjera 100 mm. Tad ispaljena granata odvalila je Perastu komandni most, urušila ga, a onda je u zrak suknula vatra koja se dan i noć nije gasila.

Silvio Market jedan je od onih koji su se davno, još u djetinjstvu neraskidivim životnim konopima vezali za Perast. Tijekom rata bio je branitelj, a nakon rata nastavio je proučavati, skupljati građu i sjećanja ljudi o Perastu. Tako je nastala njegova knjiga *Vapor s dušom*, a u njoj o tom danu i ranjenom Perastu Market piše: "Zbog siline udara granate u nadgradi i morskih struja, Perast se pomaknuo ulijevo i zaljevom doplutao do same morske obale, na istok, ispod brda Kamenica, pa više nije bio na direktnom udaru pomahnitalih divljaka. Tu je prenočio, kao da je bio privezan nekim nevidljivim konopom za obalu. Sljedećeg jutra je počela padati kiša koja je uspjela ugasiti kompletan požar na brodu (...)." A 20. listopada Perast je pogodila topnička granata, probila mu oplate i potpuno uništila pramčano potpalublje. I opet je Perast ostao na površini: od udara granata poskočio je i stresao se, pa se drhteći i goreći još dugo vrtio oko svoje osi plutajući nasred slanske uvale. A sljedećeg jutra zapuhala je bura koja je brod usmjerila pramcem prema izlaznim vratima uvale. Market piše: "Na čuđenje malobrojnih mještana Slanog koji su to gledali, Perast je prošao i izašao u Koločepski kanal kao da je plovio vođen svom svojom posadom."

OTIĆI SAM NIJE ZNAO, A POTOPOTI SE NIJE DAO

Perast je, tako pričaju ljudi, nastavio plutati Koločepskim kanalom još tjednima – bez cilja, bez sidra, nošen vjetrovima, neprestano gađan i dalje

m/b Perast - matična ploča

Matična ploča s m/b Perast, koju su sačuvali i darovali pripadnici HRM-Split - 19.11.2015. god.

19.11.1991. god., m/b Perast su iz Koločepskog kanala izuzetnom hrabrošću spasili pripadnici HRM-Split, od agresorske vojske i uništenja.

Matičnu ploču restaurirao je velikim marom gosp. Ivo Sršen-Senjo / travanj 2016. god.

ranjavan. Otići tako sam nije znao – ni kamo ni s kim, a potopiti se nije dao. Trajalo je to do 19. studenog 1991.

Dan ranije objavljena je vijest o padu Vukovara. Od nje, ljudi su se zgrčili u bolu i jauku. Došla je ta vijest i do pomorskih diverzanata HRM-a koji su, pod zapovijedanjem Tihomira Lukovića-Luke, smješteni u Brocama, činili čuda kako bi danočno gumenim brodicama probijali blokadu Dubrovnika. Ujutro 19. studenog, za mrkla mračka i na valovima koje je podiglo jako jugo, dvojica diverzanata – Anto Ondini i Robert Kramarić – punom snagom gumenog čamca jure prema Perastu koji je bio blizu otočića Mišnjaka u Koločepskom kanalu. Prilaze mu, vežu ga konopcima tako da su zaštićeni trupom broda i počinju ga izvlačiti tegleći ga na sigurno. Ostali iz ekipe diverzanata su tu, blizu su, spremni uskočiti i pomoći, ali Ondini i Kramarić uspijevaju sami. Ne vjerujući svojim očima da se uništeni Perast kreće, ne shvaćajući uopće što se događa, neprijatelj ne prestaje gađati i tuči. Trebalо je osam sati izvlačenja da spasioci dovedu ranjeni Perast na sigurno, nadomak Broca, da ga usidre i da na njegov krmeni jarbol podignu hrvatsku zastavu.

Izmučen, razvaljen, spaljen ali i dalje uspravan, Perast je 20. siječnja 1992. doteđen iz Stonskog kanala u brodogradilište Inkobrod na Korčuli. Trebao je biti popravljen, obnovljen, sanjali su da će poslije svega dalje ploviti, biti spomen na pobjede, pomorce, na duše koje se i u najružnijim vremenima potopiti ne daju.

Trebao je biti... ali nije. Zaključeno je da je nepopravljiv, neisplativ, nepotreban pa je u svibnju 2004. odvezен u Ploče, u rezalište.

EPILOG

Ima ih koji znaju. Koji su gledali. Imma onih koji su čuli. Imma onih koji pričaju priču koju im je povjerio neki pripovjedač, a on ju je opet negdje od nekoga čuo – i svi koji o tome govore krunu se da je priča do srži istinita i da nikakva nego baš takva nije

"To je bio odličan brod, brod koji je dobro slušao. Jedinstven!" prisjeća se kapetan Milo Sršen, koji je zajedno s posadom i Perastom, odlukom dubrovačkog Kriznog stožera u kolovozu 1991. uključen u obrambene pripreme za područje Dubrovnika, Elafita i Mljet

smjela ni mogla na kraju biti. U toj priči Perast, brod s dušom, treba krenuti na svoje posljedne modro more, u rezalište. Posljednji put se s navoza trebao spustiti u more. Povuku ga, pomakne se pa stane. Povuku drugi put, Perast opet stane. I tad mu Jure, najstariji i najmudriji među svima pride, lagano položi ruku na pramac, obori glavu i ostanu tako gotovo minutu čelom uz čelo, čovjek i brod. Kad je nakon toga Jure podigao pogled i dao rukom znak da se ponovno otpusti brod, Perast je polako i krotko kliznuo u more. Priča dalje kaže kako je godinama kasnije Jure rekao: "Perast ni tija u more oni dan, jer je bia ka čovik. Čovik koji triba nekoga da mu olakša dušu pri kraju. Pomolija san se zajedno šnjin za njih trojicu mornara... i tek tada je poša." Nije moglo nego jedino tako. Tamo gdje završava priča o Perastu i njegovim ljudima počinje legenda o velikim dušama.

Posvećen Perastu i čuvanju sjećanja na njega, Silvio Market pokrenuo je 2011. godine Facebook stranicu *Perast, vapor s dušom*, koja je u kratkom vremenu okupila velik broj onih koji su se još od djetinjstva zaljubili u Perast, ali i nekih mlađih, sasvim novih ljudi koji su se pridružili potaknuti pričom o čudesnom brodu. "Došli su stari, ali i novi ljudi, sakupljale su se fotografije, priče, sjećanja – i vedra, i tužna. 2016. smo zajednički, svi članovi grupe, napravili spomen-obilježe u Sobri – za brod, za stradale pomorce s Perasta, ali i za sve stradale pomorce u Domovinskom ratu," kaže Silvio Market, koji je svojom idejom i ljubavlju još jednom otrogao Perast zaboravu i iznova ga oživio.

RAZVOJ ODORA ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE

Kape službene odore HKoV-a te HRZ-a i PZO-a iz fundusa Stalnog mujejskog postava Domovinskog rata

POSLJEDNJA RATNA IZMJENA ODORA

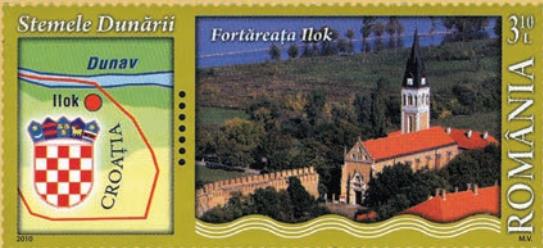
TEKST I FOTO
Marin Šabolović (II. DIO)

Odlukom o vrstama odora u Oružanim snagama Republike Hrvatske, Pravilnikom o vojnim odorima i Sastavom kompleta i normativa pripadanja s opisom dijelova odora iz 1996. godine (dijelovi propisani navedenim aktima koriste se od početka 1995.), propisan je izgled kapa službene odore, koje će se uz male preinake zadržati do danas. Kape se dijele na one za zimsko i za ljetno razdoblje korištenja. Kape za zimsko razdoblje su maslinasto smeđe za HKoV, odnosno tamnosivoplave za HRZ i PZO. Na stranice zimske kape navučene su trake u boji odore. Kape za ljetno razdoblje su smeđe boje pijeska za HKoV, odnosno svjetlosivoplave za HRZ i PZO. Uz kape, uvode se i šeširi za pripadnike OSRH s povijenom bočnom i stražnjom stranicom, a spuštenom prednjom koja čini sjenilo. Na obodnom remenu ističu se motivi vojne hijerarhije.

Kape se dijele na kape dočasnika, kape nižih i viših časnika, kape bri-

Kape su prepoznatljiv dio službene odore. Prošle su nebrojene preinake: od razlike u izgledu i načinu veza motiva na sjenilu do izvedbe obodnog remena. Kapa je zapravo prvi kontakt s vojnikom – dočasnikom i časnikom. Uočava se na većoj udaljenosti u odnosu na oznaku čina, a s obzirom na vojnu hijerarhiju, odoru čini bogatijom

gadira i kape generala. Sjenilo kape dočasnika izrađeno je od umjetne kože crne boje, a za niže časne od umjetne kože s donje strane i od tkanine u boji odore s gornje strane. Na gornjoj je strani vezom ušiven stilizirani prikaz tropletog ornamenta duž cijelog sjenila po uzoru na motiv pletera zadarske crkve sv. Nediljice. Za više časne motiv sjenila izrađen je u kombinaciji isprekidanog tropleta te hrastova lišća i žira na krajevima pleternog ornamenta. Za brigadire i generale zadržan je motiv hrastova lišća; kapa brigadira sadržavala je dva, a kapa generala tri motiva lista hrasta i žira. Obodni remen za dočasne, niže i više časne izrađen je s ispustom na gornjem dijelu obodnog remena, a za generale s ispustom na oba kraja obodnog remena. Za pripadnike HKoV-a vez na sjenilu kape i ispustu na obodnom remenu kape bio je zlatne boje, a za HRZ i PZO srebrne. Oznaka grane OSRH nalazila se na sredini povijenog dijela oboda kape. Izgledom je odgovarala prethodnoj oznaci s osnovnom razlikom u boji oznake, koja je poput ostalih metalnih dijelova odore pozlaćena u sklopu HKoV-a, odnosno posrebrena u sklopu HRZ-a i PZO-a. Pozlaćeni su, odnosno posrebreni, i metalni držači obodnog remena. Uz manje korekcije takve će kape biti zadržane do danas. Naime, prvi tipovi spomenutih kapa rađeni su bez ispune u velikom obodu pa su "na prvu" naborane. Kasnijom je korekcijom u veliki obod ušivena spužva koja drži kapu kompaktnom, a s unutarnje strane čeona traka umjesto od pliša bit će izrađena od tkanine crne boje.

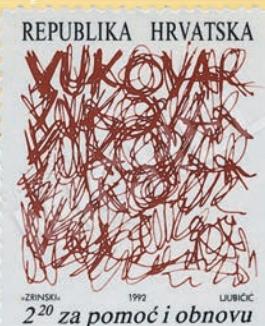
Najistočniji hrvatski grad
Ilok, udaljen 39 kilometara
od Vukovara, tijekom
Domovinskog rata bio je
okupiran

FILATELIIJA

Osim na markama, o kojima je pisano u prethodnim brojevima Hrvatskog vojnika, hrvatski grad Vukovar tema je i drugih državnih simbola

MARKE – VUKOVAR

TEKST Ivo Aščić

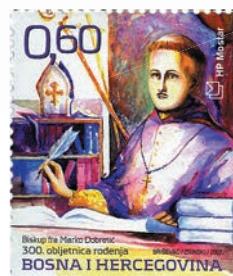

Vukovar je u novijoj povijesti dva puta bio u potpunosti uništen: prvi put od Osmanlija 1688., a drugi put od JNA i paravojnih srpskih snaga 1991. godine

Motiv dvorca Eltz i Vučedolska golubica prikazani su na poledini novčanice od 20 kuna. Grad Vukovar nalazi se na ušću Vuke u Dunav u zapadnom Srijemu. Pristanište je na Dunavu i sjedište Vukovarsko-srijemske županije. Tragovi naseljenosti postoje još iz starijeg željeznog doba i ranog srednjeg vijeka, kad je postojao utvrđeni grad Vukovo. U srednjem vijeku Vukovar je bio sjedište prostrane Vukovske županije, a na desnoj obali rijeke Vuke nalazila se kraljevska utvrda castrum Walkow građena od opeke između XII. i XIV. stoljeća, a kasnije ojačana renesansnim bastionima. Od 1526. do 1687. bio je pod osmanskom vlasti i u to je doba izgubio strateško zna-

čenje. Osmanlije su tijekom povlačenja grad gotovo u potpunosti spalili.

Za herojske obrane Vukovara u jesen 1991. jugoarmija i četničke snage potpuno su uništile grad i okupirale ga. Na temelju Erdutskog sporazuma (Temeljni sporazum o istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu koji je postignut tijekom pregovora u Daytonu, SAD, i potpisani 1995. u Erdutu), Vukovar je 15. siječnja 1998. vraćen mirnom reintegracijom Republici Hrvatskoj. Vukovar je danas najpoznatiji po Vukovarskoj bitki, koja se vodila od 24. kolovoza do 18. studenog 1991., te stradanjima koja su se dogodila nakon toga. O Vukovarskoj bitki Leksikografski zavod Miroslav Krleža među ostalim navodi: "Vukovarska bitka, najveća bitka u Domovinskom ratu. Vukovar su napadale jedinice JNA i paravojne srpske snage s približno 20 000 vojnika (još oko 30 000 vojnika bilo je angažirano u širem okruženju grada), dok je na strani hrvatskih branitelja bilo oko 1800 boraca. Organizirani otpor hrvatskih branitelja prestao je 18. XI. 1991. U borbenama je na hrvatskoj strani bilo oko 2000 poginulih (od toga oko 1100 civila i 900 boraca). Procjenjuje se da je na strani JNA i pridruženih snaga bilo oko 3000 poginulih (srpsjan-

Tijekom osmanske vlasti od 1526. do 1687. malobrojne su katolike u Vukovaru pastorizirali bosanski franjevcii

Dopratna marka iz 1996. pod nazivom "Za Vukovar" bila je jedno od sredstava prikupljanja pomoći gradu heroju i simbolu Domovinskog rata

ski izvori navode oko 1400 poginulih); uništeno im je oko 150 oklopnih vozila (od toga oko 90 tenkova i 30 transporter-a), oko 100 drugih vozila i nekoliko zrakoplova (neke procjene navode i do 400 uništenih oklopnih vozila JNA)."

Mirovne snage UN-a pod nazivom UNTAES djelovale su u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu od siječnja 1996. do siječnja 1998.

